

Politiske konfliktlinjer i Italia

Endringer fra "første" til "andre" republikk

Ingeborg Lindheim

Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

22. Mai 2007

Forord

Utgangspunktet for oppgaven har vært en spesiell forkjærlighet for vårt søreuropeiske naboland Italia, i tillegg til en faglig interesse for konfliktlinjeforskning og politiske partier. Målet har vært å identifisere endringer i de politiske konfliktlinjene fra landets ”første” til ”andre” republikk, og redskapet har vært kvantitativ analyse av data fra internasjonale survey-undersøkelser.

Underveis i prosessen har jeg fått uvurderlig oppfølging og bistand av min veileder Oddbjørn Knutsen ved Institutt for Statsvitenskap ved Universitetet i Oslo (UiO). Gjennom konstruktive og raske tilbakemeldinger har oppgaveprosessen blitt en lærerik og positiv opplevelse.

Jeg vil også takke min trofaste lesesalskompanjong, Kathrine Kofstad, for utallige oppløftende samtaler. I tillegg er jeg evig takknemlig for faglige innspill og språkvask av Kari-Anne Svensen Malmö.

Oslo, mai 2007. Ingeborg Lindheim

Ordtelling: 34.355

Innhold

FORORD	3
INNHold	5
FORKORTELSER	10
TABELLOVERSIKT	11
1. INNLEDNING	13
1.1 PROBLEMSTILLING OG STRUKTUR FOR OPPGAVEN	14
2. ITALIAS SOSIOPOLITISKE HISTORIE	16
2.1 1861-1945: FRA BEGRENSET DEMOKRATI TIL DIKTATUR	16
2.2 1945-1992: DEN “FØRSTE” REPUBLIKKEN	17
2.3 1992-2000: DEN “ANDRE” REPUBLIKKEN	19
3. PARTIER OG PARTISYSTEM	20
3.1 “FØRSTE” REPUBLIKK	20
3.1.1 Den borgerlige sekulære tradisjonen	20
3.1.2 Den katolske tradisjonen	21
3.1.3 Venstretradisjonen	22
3.1.4 Den fascistiske tradisjonen	24
3.1.5 Protespartier under den “første” republikken	25
3.1.6 Plassering av partiene i 1990 på høyre-venstreskalaen	25
3.2 “ANDRE” REPUBLIKK	26
3.2.1 Den borgerlige sekulære tradisjonen	26
3.2.2 Den katolske tradisjonen	27
3.2.3 Venstretradisjonen	28

3.2.4	<i>Den fascistiske tradisjonen</i>	30
3.2.5	<i>Protestbevegelser, regionale partier og sentrumpartier i den "andre" republikken</i>	31
3.2.6	<i>Plassering av partiene i 1999 på høyre-venstreskalaen</i>	33
3.2.7	<i>Ekvivalente partier i 1990 og 1999</i>	34
3.3	PARTISYSTEMET: ENDRINGER FRA "FØRSTE" TIL "ANDRE" REPUBLIKK	36
4.	TEORETISK RAMMEVERK	38
4.1	STRUKTURELLE KONFLIKTLINJER	38
4.1.1	<i>Konfliktlinje: definisjon</i>	38
4.1.2	<i>To revolusjoner og fire konfliktlinjer</i>	39
4.1.3	<i>Lipset, Rokkan og "fastfrysningshypotesen"</i>	40
4.1.4	<i>"Avfrysning" og nye konfliktlinjer</i>	42
4.2	VERDIBASERTE KONFLIKTLINJER	44
4.2.1	<i>Verdier: definisjon</i>	44
4.2.2	<i>Politisk polarisering: fra sosial struktur til politiske saker</i>	45
4.2.3	<i>"Old Politics" og "New Politics"</i>	45
4.2.4	<i>"Old Politics" og "New Politics": fire nye konfliktlinjer</i>	47
5.	SAMMENFATNING: HISTORISKE FORSKNINGSRESULTATER	50
5.1	HISTORISKE RØTTER.....	51
5.1.1	<i>Religion</i>	51
5.1.2	<i>Ideologi</i>	52
5.1.3	<i>Sterke subkulturer i de italienske regionene</i>	53
5.1.4	<i>Betydningen av sosial klasse i det italienske samfunn</i>	54
5.2	FORSKNINGSRESULTATER: ETTERKRIGSTID – CA 2000	55
6.	METODE OG DATAMATERIALE	59

6.1	DATAMATERIALE	59
6.2	METODISKE UTFORDRINGER	59
6.3	OPERASJONALISERING AV AVHENGIG VARIABEL: PARTIVALG	60
6.4	MÅLEINSTRUMENT: ETA, CRAMER'S V OG NAGELKERKES PSEUDO R^2	62
7.	ANALYSE: SOSIALSTRUKTURELLE VARIABLER OG PARTIVALG	64
7.1	OPERASJONALISERING AV UAVHENGIGE VARIABLER	65
7.1.1	<i>Strukturelle variabler.....</i>	<i>65</i>
7.1.2	<i>Uavhengige variabler og målenivå.....</i>	<i>72</i>
7.2	HYPOTESER.....	73
7.2.1	<i>Hypotese om svekket betydning for sosialstrukturelle variabler</i>	<i>73</i>
7.2.2	<i>Sosial klasse (arbeidsmarkedskonflikten).....</i>	<i>74</i>
7.2.3	<i>Religiøs konfesjon (den religiøse konfliktlinjen).....</i>	<i>76</i>
7.2.4	<i>Regionstilhørighet (sentrum-periferi).....</i>	<i>76</i>
7.2.5	<i>By-land (varemarkedskonflikten).....</i>	<i>77</i>
7.2.6	<i>Utdanning og inntekt</i>	<i>78</i>
7.3	EMPIRI: STRUKTURELLE VARIABLER OG PARTIVALG	80
7.3.1	<i>Sammenheng mellom strukturelle variabler og partivalg.....</i>	<i>80</i>
7.3.2	<i>Partipreferanse og klassetilhørighet.....</i>	<i>81</i>
7.3.3	<i>Partipreferanse og religiøs konfesjon.....</i>	<i>84</i>
7.3.4	<i>Partipreferanse og regionstilhørighet</i>	<i>85</i>
7.3.5	<i>Partipreferanse og skillet mellom by og land</i>	<i>87</i>
7.3.6	<i>Partipreferanse og velgernes inntekt og utdanning</i>	<i>90</i>
7.4	KONKLUSJON: STRUKTURELLE VARIABLER	92
8.	ANALYSE: VERDIORIENTERINGER OG PARTIVALG	95

8.1	OPERASJONALISERING AV UAVHENGIGE VARIABLER	95
8.1.1	<i>Verdidimensjoner</i>	95
8.1.2	<i>Uavhengige variabler og målenivå</i>	98
8.2	HYPOTESER	98
8.2.1	<i>Styrkeforholdet mellom "Old Politics" og "New Politics"</i>	98
8.2.2	<i>Religiøs/sekulær</i>	99
8.2.3	<i>Økonomisk høyre/venstre</i>	100
8.2.4	<i>Vekst /vern</i>	100
8.2.5	<i>Frihetlig/autoritær</i>	101
8.3	EMPIRI	102
8.3.1	<i>Sammenheng mellom verdidimensjoner og partivalg</i>	102
8.3.2	<i>Partipreferanse og religiøs/sekulær</i>	104
8.3.3	<i>Partipreferanse og økonomisk høyre/venstre</i>	105
8.3.4	<i>Partipreferanse og vekst/vern</i>	106
8.3.5	<i>Partipreferanse og frihetlig/autoritær</i>	108
8.4	KONKLUSJON: VERDIDIMENSJONER OG PARTIVALG	109
9.	MULTIVARIAT ANALYSE	111
9.1	LOGISTISK REGRESJON: SOSIAL STRUKTUR, VERDIER OG PARTIVALG	111
10.	OPPSUMMERING OG KOMMENTARER	113
10.1	HOVEDFUNN FRA ANALYSEN AV STRUKTURELLE VARIABLER OG PARTIVALG	113
10.2	HOVEDFUNN FRA ANALYSEN AV VERDIORIENTERINGER OG PARTIVALG	114
10.3	HOVEDFUNN FRA MULTIVARIAT ANALYSE	115
10.4	VELGERMESSIGE MØNSTRE I FORHOLD TIL SOSIAL STRUKTUR OG VERDIDIMENSJONER..	115
10.5	KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	116

11. KILDELISTE	119
12. APPENDIX	124
12.1 OPERASJONALISERING: STRUKTURELLE VARIABLER	124
12.2 OPERASJONALISERING: VERDIDIMENSJONER.....	125
12.3 LOGISTISK REGRESJON.....	128

Forkortelser

AN	Alleanza Nazionale
CCD	Centro Cristiano Democratico
CDU	Cristiani Democratici Uniti
CDL	Casa della Libertà
DC	Democrazia Cristiana
Dem	Democratici
DP	Democrazia Proletaria
DS	Democratici di Sinistra
FI	Forza Italia
FT	Il Movimento Sociale – Fiamma Tricolore
LN	Lega Nord
LP	Lista Pannella
MSI	Movimento Sociale Italiano
FT	Fiamma Tricolore
PCI	Partito Comunista Italiano
PdCI	Partito dei Comunisti Italiani
PDS	Partito Democratico della Sinistra
PLI	Partito Liberale Italiano
PPI	Partito Popolare Italiano
PR	Partito Radicale
PRC	Partito della Rifondazione Comunista
PRI	Partito Repubblicano Italiano
PRT	Partito Radicale Transnazionale
PSDI	Partito Socialista Democratico Italiano
PSI	Partito Socialista Italiano
Rad	Radicali
RI	Rinnovamento Italiano
UDR	Unione Democratica per la Repubblica
Ulivo	Ulivo
Ver	Verdi

Tabelloversikt

3.1	Partienes plassering langs høyre-venstreaksen under den ”første” republikken.	26
3.2	Partienes plassering langs høyre-venstreaksen under den ”første” republikken.	34
3.3	Partier i 1990 og 1999 etter partitradisjon.	35
6.1	Partivalgvariabel i 1990. Absolutt og relativ fordeling.	61
6.2	Partivalgvariabel i 1999. Absolutt og relativ fordeling.	62
7.1	Sosial klasse i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	67
7.2	Religiøs konfesjon i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	68
7.3	Regionstilhørighet i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	68
7.4	By-land i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	69
7.5	Inntekt i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	70
7.6	Utdanning i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.	72
7.7	Korrelasjon: strukturelle variabler og partivalg i 1990 og 1999.	81
7.8	Partipreferanse og sosial klasse i 1990 (%).	82
7.9	Partipreferanse og sosial klasse i 1999 (%).	83
7.10	Partipreferanse og religiøs konfesjon i 1990 (%).	84
7.11	Partipreferanse og religiøs konfesjon i 1990 (%).	86
7.12	Partipreferanse og region i 1990 (%).	86
7.13	Partipreferanse og region i 1999 (%).	87
7.14	Partipreferanse og by-land i 1990 (%).	88
7.15	Partipreferanse og by-land i 1999 (%).	89
7.16	Partipreferanse og by-land i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	90
7.17	Partipreferanse og inntekt i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	92
7.18	Partipreferanse og utdanning i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	92
8.1	Verdier: religiøs/sekulær i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.	96
8.2	Verdier: økonomisk høyre/venstre i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.	96
8.3	Verdier: vekst/vern i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.	97
8.4	Verdier: frihetlig/autoritær i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.	97
8.5	Korrelasjon: verdidimensjoner og partivalg i 1990 og 1999. Eta-koeffisient.	103
8.6	Partipreferanse og religiøs/sekulær (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	105
8.7	Partipreferanse og økonomisk høyre/venstre (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	106
8.8	Partipreferanse og vekst/vern (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	108
8.9	Partipreferanse og frihetlig/autoritær (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).	109
9.1	Logistisk regresjon: sosial struktur, verdidimensjoner og partivalg i 1990 og 1999 (Nagelkerke Pseudo R ²).	111
9.2	Logistisk regresjon: Tilført effekt av ”Old Politics” og ”New Politics” i 1990 og 1999 (Nagelkerke Pseudo R ²)	112

1. Innledning

"in certain regions of Italy, vote varies according to altitude. Mountains are more conservative than hills, and these more so than the plains: the nearer to heaven, the better preserved is Christian tradition" (Dogan 1967:183).

I valgforskning søker man ofte å identifisere årsakene til politiske partiers suksess, eller manglende suksess. Det kan derimot ikke alltid være like enkelt å avgjøre hvilke faktorer som er mest relevante for dannelsen av individuelle partipreferanser, og i hvor stor grad disse gir utslag på valgdagen. I et heller broket politisk system som det italienske kan topografiske forklaringsvariabler, slik Dogan (1967) antyder litt spøkefullt, virke like sannsynlige som mer tradisjonelle forklaringsmodeller.

I en rekke vesteuropeiske land har man sett en markant nedgang i betydningen av tradisjonelle konfliktlinjer i samfunnet, slik som for eksempel striden mellom ulike sosiale klasser, konflikt mellom sentrum og periferi og skillet mellom religiøs og sekulær kultur. Samtidig har man sett fremveksten av nye stridstemaer som miljø, likestilling, ytringsfrihet og kamp mot atomvåpen. Disse sakene har på mange områder gått på tvers av den tradisjonelle høyre-venstredimensjonen og ført til stridigheter mellom, og internt i de politiske partiene. Endringene har vært kjennetegnet av en overgang fra strukturelle til verdibaserte konfliktlinjer. De nye verdidimensjonene har derimot hatt ulik samfunnsmessig forankring. Verdidimensjonene som tar utgangspunkt i strukturelle faktorer har blitt betraktet som "Old Politics", mens verdidimensjonene som er forbundet med de nye politiske konfliktene i avanserte industrisamfunn, blir forbundet med "New Politics".

Jeg har valgt å undersøke om endringene i de politiske konfliktlinjene, slik vi har sett i en rekke vesteuropeiske land, også gjør seg gjeldende i Italia. I analysen testes derfor en rekke strukturelle og verdibaserte konfliktlinjer som kan tenkes å virke inn på de italienske velgernes partivalg under den "første" og den "andre" republikken. Siden data som analyseres er innhentet noen år før korrupsjonsskandalene snudde opp ned på det politiske systemet, vil resultatene kunne gi et godt bilde av hvilke

konfliktlinjemønstre som eksisterte på slutten av den ”første” republikkens historie. Andre undersøkelsestidspunkt er også innhentet tilstrekkelig mange år etter ”Tangentopoli”, slik at den ”andre” republikkens form og innhold har fått ”satt seg” tilstrekkelig etter omrokkingene. Det er likevel stor grunn til å tro at prosessene i Italia på 1990-tallet kan ha ført til at den vesteuropeiske trenden med ”dealignment” har blitt forsterket gjennom transformasjonen av partisystemet og partienes tillitsbrudd overfor velgerne gjennom korrupsjonsskandalene.

1.1 Problemstilling og struktur for oppgaven

Under den kvantitative analysen har jeg testet relevansen av de strukturelle og de verdibaserte konfliktlinjene for partivalg i Italia under den ”første” og den ”andre” republikken. Arbeidet med de tradisjonelle konfliktlinjene har tatt utgangspunkt i Lipset og Rokkans (1967) teoretiske bidrag, mens utviklingen av de verdibaserte dimensjonene, hovedsakelig har hatt Ronald Inglehart og Scott Flanagan som inspirasjonskilder.

Underveis i oppgaven har jeg operert med to problemstillinger som jeg har forsøkt å besvare ved hjelp av kvantitativ analyse. Datamateriale er hentet fra World Values Survey (WVS) 1990¹ og European Value Survey (EVS) 1999² som er to av verdens mest omfattende databaser innenfor tema politisk og sosiokulturell endring.

¹ En del av de data som er benyttet i denne publikasjonen er koordinert og dokumentert av Ronald Inglehart, ISR, University of Michigan, og stilt til disposisjon av prosjektet World Values Survey (WVS). Datasettet World Italy Values Survey 1990 er gjort tilgjengelig via Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD). Verken Ronald Inglehart, WVS eller NSD er ansvarlige for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

² En del av de data som er benyttet i denne publikasjonen er stilt til disposisjon av European Value Systems Study Group (EVSSG). Datasettet fra European Italy Values Studies 1999 er gjort tilgjengelig via Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD). Verken EVSSG eller NSD er ansvarlige for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

Problemstillingene har hatt følgende utforming:

- **Har de tradisjonelle konfliktlinjene fått redusert betydning for partivalg fra ”første” til ”andre” republikk i Italia?**
- **Har verdidimensjonene knyttet til ”Old politics” fått mindre forklaringskraft til fordel for verdidimensjoner forbundet med ”New politics” i perioden 1990 til 1999 i Italia?**

Oppgaven er bygd opp av seks bakgrunnskapitler som inneholder historisk, teoretisk og metodisk avgrensning, tre analysekapitler og et avsluttende kapittel med oppsummering og konklusjon. I kapittel 2 gjøres det rede for den sosiopolitiske historien Italia har gjennomgått fra samlingen, gjennom perioden med fascistregimet og til den demokratiske utviklingen under republikkene i etterkrigstiden. Kapittel 3 klargjør forholdet mellom partiene og partisystemet i de to republikkene, mens i kapittel 4 utledes de teoretiske konfliktlinjene (nye og gamle) som testes i analysekapitlene. Kapittel 5 ser nærmere på de faktorene som historisk sett har påvirket partivalg i Italia mest, mens kapittel 6 behandler metodebruken i oppgaven.

Analysedelen består av to kapitler som ser på påvirkningen fra de tradisjonelle konfliktlinjene og verdidimensjonene på partivalg i 1990 og i 1999. Tredje, og siste analysekapittel undersøker den analytiske modellens (strukturelle konfliktlinjer og verdidimensjoner) samlede forklaringskraft på partivalg, og ser i tillegg nærmere på styrkeforholdet mellom ”Old Politics” og ”New” Politics.

Analyseresultatene kommenteres fortløpende og delkonklusjoner blir gitt etter hvert analysekapittel, før oppgaven avsluttes med overordnede betraktninger og funn under kapittel 10.

2. Italias sosiopolitiske historie

For å kunne forstå det politiske klimaet og konfliktlinjene i Italia, er det nødvendig med en gjennomgang av den historiske utviklingen landet har gjennomgått. I det følgende kapittelet vil det derfor identifiseres tre perioder i landets historie. Den første løper fra nasjonens samling, gjennom perioden med Mussolinis fascistdiktatur og fram til andre verdenskrigs slutt. Den andre perioden, også kalt Italias ”første” republikk, løper fra de alliertes seier over nazismen og fascismen i 1945 og fram til prosessene på 1990-tallet. Den tredje og siste perioden regnes fra 1992 og fram til år 2000 siden oppgavens siste data er hentet fra 2000. De endringene som skjedde på starten av 1990-tallet har gjort at det er blitt vanlig å benevne sistnevnte periode som Italias ”andre” republikk.

2.1 1861-1945: Fra begrenset demokrati til diktatur

Italia er i europeisk sammenheng en ung nasjonalstat. Landet ble samlet i 1861 under perioden som italienerne kaller ”il Risorgimento” (oppvåkningen), og Roma ble først inkorporert og gjort til hovedstad i 1870. Det kan nevnes mange grunner til at statsdannelsen kom sent i gang, men mest sentralt var trolig de store økonomiske og sosiale forskjellene mellom de såkalte by-statene i Nord-Italia og det fattige sør der føydalismen fortsatt rådde grunnen. Vatikanet, som lå strategisk plassert mellom de to landsdelene og samfunnsformene, hadde også egeninteresse av å holde det italienske folk atskilt. Italia har derfor i hele landets historie vært preget av en sterk provinsialisme, ikke minst pga de store forskjellene i språkbruk så vel som i lovverk (Hine 1993:12).

Det første italienske regimet var et monarki med et uutviklet parlamentarisk system som fram til 1919 var basert på et svært snevert elektorat. Dette forhindret utviklingen av velorganiserte politiske partier som kunne representere reelle alternativer, og Italias overgang til massepolitikkens tidsalder var en vanskelig prosess. Den nye nasjonalstaten stod overfor en enorm oppgave med å samle den

italienske halvøya under en fane, politisk som sosialt. Demokratiseringsprosessen gikk langsomt og utløste i tillegg store spenninger og konflikter, som til slutt skulle føre til det liberale regimets fall og fascismens inntog (Hine 1993:11). Da allmenn stemmerett ble innført var landet allerede på vei inn i en ny og avgjørende epoke med Mussolini og fascisme der alle politiske partier, med unntak av fascistpartiet, ble forbudt (Hine 1993:16-17). Dette førte til at de politiske konfliktlinjene ikke fikk tid til å ”fryse fast” på samme måte slik Lipset og Rokkan (1967) mente en kunne observere i en rekke vesteuropeiske land.

2.2 1945-1992: Den “første” republikken

Italia ble etablert som et parlamentarisk demokrati umiddelbart etter andre verdenskrig. Monarkiet, som hadde fortsatt å operere under fascistdiktaturet, ble avskaffet etter en folkeavstemning i juni 1946 da italienerne ga seg i kast med sitt tredje regime siden nasjonens samling i 1861. Helt fra det nye demokratiets spede begynnelse var det et mål i seg selv å motvirke autoritære og anti-pluralistiske strømninger. Som David Hine bemerker, var prosessen preget av et ønske om å ”disperse power rather than concentrate it” (Hine 1993: 2), og et omfattende system av gjensidig kontroll mellom parlament, regjering, president og administrasjon ble innført (Ginsborg 2003:139). Italias har derfor blitt kalt et ”pluralistisk forhandlingsdemokrati” som innebærer at makt er fordelt på en rekke aktører og arenaer, og at interessegrupper har tilgang til maktens korridorer. Systemet ”åpenhet”, kombinert med fragmenterte partier og komplekse prosedyrer gjør at ingen institusjoner har hatt makt til å dominere alene (Hine 1993:2).

De politiske partiene var sentrale aktører i oppbyggingen av det nye regimet, og rollen ga dem en maktbase som skulle vise seg å bli et sentralt og varig kjennetegn ved det italienske politiske systemet. Den politiske maktstrukturen, som ble kjennetegnet av partienes utvidete innflytelse i store deler av det sivile liv, har fått benevnelsen ”partitocrazia” (Daniels 1999:71). Fenomenet kobles til utbredelsen av klientilisme og korrupsjon som en organiserende faktor i det italienske samfunnsliv.

Klientilisme er et system der en innflytelsesrik person (patron) sikrer seg støtte og oppslutning fra folk under seg i systemet (klienter). I bytte for støtten får klienten tilgang til midler og ressurser den ellers ikke ville fått tilgang til, i tillegg til at patronen ofte fungerer som et sikkerhetsnett i sosiale og økonomiske forhold. Under det historiske systemet med "trasformismo" har de italienske partiene opptrådt som patroner og i bytte for sine tjenester har partiene fått velgernes stemmeseddel. I dagens politikk er det mer ideologi og partiorganisasjon som avgjør strukturen på partisystemet, og tradisjonelle avhengighetsforhold benyttes bare som et virkemiddel for å skaffe seg stemmer, ikke som en separat tradisjon (Barnes 1974:179). Hele etterkrigstiden kan derfor karakteriseres som politisk status quo, til tross for at republikkens første femti år brakte over femti ulike regjeringskonstellasjoner. Det kristendemokratiske partiet Democrazia Cristiana (DC) sin dominans i regjeringskoalisjonene under hele den "første" republikkens historie førte til et "blokkert" politisk system der jevnlig veksling mellom opposisjon og posisjon (alternasjon) var fraværende.

Forhandlingskultur

Koblingen mellom valgresultat og posisjon har vært mindre tydelig i Italia fordi valg bare er én kilde til politisk makt. Tradisjonelt har det vært viktig å oppnå uformell kontroll med byråkrati, kirke og handelsorganisasjoner. Det historiske systemet var karakterisert av at liberale krefter, fascister eller kristendemokrater byttet på å ha makt og innflytelse, og strategien var derfor å knytte bånd til en rekke grupperinger for å øke sin maktbase. Gjennom dette maktspeillet var valgresultatene bare én kilde til koalisjonsbygging og samarbeid. Endringer i oppslutning fra valg til valg resulterte derfor ikke nødvendigvis til maktskifte fra et parti til et annet, eller fra en koalisjon til en annen. Italienerne har kalt dette fenomenet "trasformismo", det vil si et system for koalisjonsbygging uavhengig av parti, prinsipper eller politikk, med "payoffs to individual deputies being the criterion of inclusion" (Barnes 1984: 207-208). Forhandlingskulturen, eller "trasformismo" førte til et system kalt "lottizzazione" der de politiske partiene fordelte stillinger mellom seg, både i statsapparatet og i andre sentrale sektorer i samfunnet. Systemet kan tenkes oppstod som følge av DC sin

urokkelige stilling som partiet i posisjon uten reelle politiske utfordrere, og de andre partienes ønske om å sikre seg innflytelse i samfunnslivet. Omrokkeringer i den politiske sfære i Italia har derfor tradisjonelt kommet som følge av nye regler og ordninger i valgsystemet som har påvirket forutsetningene for koalisjonsbygging, heller enn reelle endringer i velgernes preferanser (Barnes 1984:206).

2.3 1992-2000: Den “andre” republikken

Om den ”første” republikken var karakterisert av stillstand, endret situasjonen seg dramatisk på 1990-tallet med en rask og fundamental omforming av hele det italienske partisystemet og den eksisterende maktfordelingen. Noen partier forsvant fra den politiske scene, mens andre endret navn og identitet. Også nye partiformasjoner så dagens lys. Endringen kan spores til hovedsaklig to forklaringsfaktorer; den første av langsiktig karakter og den andre av mer kortsiktig karakter. Førstnevnte refererer til endringer i velgeratferd og redusert tilhørighet mellom velgerne og de tradisjonelle politiske partiene. I løpet av 1990-tallet økte velgervolatiliteten, velgernes tillit til partiene og det politiske system ble svekket og flere valgte å bli sittende hjemme på valgdagen. Sistnevnte refererer til ytre faktorer og først og fremst gjelder dette ”tangentopoli”-skandalen. Den vidtgående korrupsjonsskandale involverte både det kristendemokratiske partiet (DC) og sosialistpartiet (PSI) og førte til at begge disse partiene ble dramatisk svekket ved overgangen til den ”andre republikken”. I tillegg ble det innført et nytt valgsystem i 1993 som i større grad åpnet opp for nye partier og nye partiallianser (Daniels 1999:76). Ordningen med proporsjonal representasjon ble erstattet med et semi-majoritetssystem der $\frac{3}{4}$ av representantene ble valgt gjennom flertallsvalg, mens resten ble fordelt proporsjonalt. I samme tidsperiode ble også statsstøtten til de politiske partiene avskaffet gjennom en folkeavstemning (Bull & Newell 2004:552). Alle de institusjonelle endringene var forsøk på å motvirke de negative aspektene ved den ”første” republikkens partisystem og til sammen utgjorde de interne og de ytre faktorene bakgrunnen for overgangen fra Italias ”første” til ”andre” republikk.

3. Partier og partisystem

De politiske partiene og partisystemet kan sees som manifestasjoner av et lands strukturelle og verdibaserte konfliktlinjer. I Italia har vi sett at partiene har hatt en aktiv rolle i nasjonsbyggingen og i den sosiale utviklingen av landet. I det følgende kapittelet blir de politiske partiene under den ”første” og den ”andre” republikk plassert inn i Barnes’ (1974) fire hovedtendenser eller retninger i Italia på 1900-tallet. Blant disse fire regnes den sekulære, borgerlige tradisjonen, venstresidetradisjonen, den katolske tradisjonen og den fascistiske tradisjonen (Barnes 1974:178). Partiene innenfor hver tradisjon vil variere under de to republikkene som følge av fusjonene, reformene og utskiftningene i partisystemet. For å borte på dette vil jeg derfor forsøke å skissere hvilke politiske partier som er ideologisk ekvivalente under hhv. den ”første” og den ”andre” republikk. I tillegg vil jeg gjøre rede for hovedendringene i partisystemet, som i stor grad har vært et resultat av partienes endringstilbøyelighet.

3.1 ”Første” republikk

3.1.1 Den borgerlige sekulære tradisjonen

Det liberale partiet PLI er et av Italias historiske partier, og var et av de dominerende fra ”il Risorgimento” og fram til fascistene tok makten. Partiet var også sentralt i systemet av ”trasformismo”³. Da partiet gjenoppstod etter fascismens fall i 1943, ble det av mange betraktet som et alternativ til den kristendemokratiske og den marxistiske maktbalansen. Partiet ble ledet av Benedetto Croce, og var fra begynnelsen bygget på en liberal, sekulær og borgerlig plattform. Partiet har i hele etterkrigstiden vært en representant for konstitusjonell konservativisme og har endatil fremstått som borgerlig i karakter (Barnes 1974:182). Utover i den første

³ ”Trasformismo” er et system der majoritetsregjeringer har blitt skapt gjennom at alliansefrie delegater har blitt innlemmet i, eller ”transformert” til en felles politisk plattform i parlamentet. Dette har ofte ført til ustabile ad hoc-regjeringer, og hindret jevnlig alternasjon mellom opposisjon og posisjon (Hine 1993:15).

republikkens historie knyttet partiet stadig tettere bånd til *Confindustria* som var en svært innflytelsesrik interesseorganisasjon for forretningsverdenen. PLI måtte kjempe med DC om støtten fra dette segmentet av elektoratet, og partiets oppslutning ble gradvis redusert. Det at en rekke av partiets folk ble innlemmet i korrupsjonsskandaler, og konkurransen fra Forza Italia førte til at partiet ikke overlevde overgangen til den ”andre republikken” i 1994 (Koff & Koff 2000:40).

Den republikanske tradisjonen ble representert av PRI (Partito Repubblicano Italiano). Partiet oppnådde aldri mer enn 5,1 % oppslutning, men hadde atskillig mer innflytelse enn størrelsen skulle tilsi. Under den første republikken ble partiet betraktet som et moralsk alternativ som hevet seg over det veletablerte systemet av ”partitocrazia”. Dette var mye takket være partiets leder Ugo La Malfa. Partiet var politisk sekulært og argumenterte for et fritt marked under kontroll av velferdsstaten. Barnes (1974) hevder at republikanerne vanskelig lar seg plassere i europeiske partiskjemaer siden partiet egentlig tilhørte venstresiden politisk, og kanskje også kunne karakteriseres som sosialistisk, dog ikke-marxistisk (Barnes 1974:181).

3.1.2 Den katolske tradisjonen

Den katolske tradisjonen fikk sin første politiske manifestasjon gjennom dannelsen av partiet Partito Popolare (PP) som fikk stor oppslutning ved valget i 1919 (Barnes 1974:179). Bare få år etter ble alle politiske partier forbudt som følge av fascismen, med unntak av fascistpartiet. Etter andre verdenskrig ble Democrazia Christiana (DC) dannet som PPs etterfølger. Partiet har hatt statsministerposten i hele etterkrigstiden og frem til 1990, med unntak av to perioder. I tillegg har partiet dominert alle regjeringskoalisjonene de har deltatt i. På den måten klarte de å kontrollere det utøvende organ i nesten et halvt århundre, i tillegg til å ha sterk innflytelse på andre subnasjonale enheter. DCs maktbase under hele den ”første” republikken kan ifølge Bull og Newell (2005:40) skyldes en rekke forhold ved partiet og den politiske konteksten. Partiet hadde en relativt elastisk ideologi slik at de appellerte til et bredt spektrum av velgere, og hadde i tillegg to sterke støttespillere i den katolske kirke og den amerikanske regjering. I tillegg var partiets første partileder og statsminister i den

”første” republikken, Alcide de Gaspari, en svært godt likt og respektert politiker. Partilederen ønsket ikke at partiet og den katolske kirke skulle være to sider av samme sak, og etablerte et skille mellom religion og politikk som til en viss grad ble opprettholdt gjennom hele den første republikkens historie. Selv om de Gasparis linje i stor grad har blitt fulgt, må DC likevel betraktes som et religiøst parti. Partiet har tradisjonelt stått for konservative og tradisjonelle verdier, men også forsvart Italias rolle i det vestlige kapitalistiske systemet. Dette har ført til at DC har blitt karakterisert som et ”catch-all” parti, ved at de har tiltrukket seg velgere fra alle klasser. Kristendemokratiske partier har tradisjonelt hatt bred appell der de har dukket opp, men partiets finansielle overføringer til de lavere klasser i sør bidro til å styrke velgergrunnlaget i den delen av landet (Koff & Koff 2000:34; Hine 1993:5).

3.1.3 Venstretradisjonen

Venstresiden i italiensk politikk har tradisjonelt vært svært partimessig fragmentert fra de revolusjonære på det ytterste venstre til de mer sentrumsnære og reformvennlige partiene. Konfliktene og mangel på samordning blant venstrepartiene bidro ifølge Bull og Newell (2005:40-41) til å konsolidere DC sin maktposisjon under dannelsen av den ”første republikken”. Hovedsakelig har den italienske venstresiden vært dominert av et kommunistisk og et sosialistisk parti, og partiene har gjennom etterkrigstiden kjempet om støtten fra den samme subkulturen (Barnes 1974:179).

Kommunistpartiet i Italia, Partito Comunista Italiana (PCI), har vært et av verdens største i demokratiske stater. Partiet ble dannet i 1921 etter en splittelse i sosialistpartiet PSI. Under diktaturet utviklet partiet en aktiv undergrunnsbevegelse og var en sentral del av motstanden mot fascismen. Aktiviteten ga partiet, og lederen Palmiro Togliatti, stor anerkjennelse og fast plass i regjeringskoalisjonene etter krigen. Dette endret seg dramatisk da den ”kalde krigen” ble varmere, og DC benyttet kommunisttrusselen aktivt til å ekskludere partiet fra all mulig regjeringssamarbeid (Koff & Koff 2000:36). Barnes (1974:181) hevder likevel at PCI ikke passer inn i samme partifamilie som for eksempel kommunistpartiene i Russland eller i Kina,

men at partiets styrke kan sees som et uttrykk for en sosialistisk "tendance" i Italias historie.

Det sosialistiske partiet (PSI) var et av de tre store partiene i etterkrigstiden, sammen med DC og PCI. Da PCI ble stengt ute pga kommunisttrusselen, fikk PSI stadig mer innflytelse til tross for lav oppslutning. Partiet ble et vippeparti som koalisjonspartneren DC var avhengig av for å sikre majoritetsregjeringer. Over tid ble partiet en sentral brikke i patronage-systemet, og makt og innflytelse så ut til å være viktigere enn ideologi. Partiet har hatt én statsminister, Bettino Craxi. Til tross for at han fremmet en rekke reformforslag i sin periode som kunne gagnet Italia, vil han nok først og fremst bli husket på grunn av sin rolle i korrupsjonsskandalene på 90-tallet. Velgerne straffet partiet hardt, og oppslutningen falt stadig gjennom hele den andre republikkens historie (Koff & Koff 2000:38).

Democrazia Proletaria (DP) ble i januar 1978 omformet til et politisk parti, etter å ha oppstått som en koalisjon av en rekke kommunistiske organisasjoner og småpartier. Partiet betraktes som et produkt av studentopptøyene i 1968 og kan ideologisk sett plasseres til venstre for PCI. Blant partiets medlemmer finner man tidligere kommunister og militante sosialister (Mackie, Mannheimer m.fl. 1992:239). Partiet var en fremtredende representant for "la Nuova Sinistra" (det nye venstre) og sammen med det radikale partiet forsøkte de tidlig å få miljøspørsmål på den politiske agendaen (Mackie, Mannheimer m.fl. 1992:239). Under valget i 1979 ble DP kjernen i en valgliste på venstresiden, som blant annet inneholdt tidligere medlemmer av Lotta Continua og Partito Radicale. Etter murens fall gikk DP inn i en dyp krise, men i motsetning til PCI valgte DP å opprettholde sin kommunistiske profil.

Det sosialdemokratiske partiet (PSDI) ble dannet i januar 1947 etter en splittelse i sosialistpartiet PSI der en mer moderat fraksjon ikke lenger ønsket et fortsatt samarbeid med kommunistpartiet. Partiet har gjennom historiens vært et av de minste sosialdemokratiske partier i vesteuropeisk standard. Ideologisk har det også blitt diskutert om partiet virkelig kan kalles sosialdemokratisk, og ved de politiske valgene har stemmene hovedsakelig kommet fra middelklassen. Gjennom hele Den kalde krigen var partiet på vestens side og mottok finanser fra USA. Under den "første"

republikken spilte PSDI en sentral rolle i regjeringskontorene og var deltaker i de fleste DC-ledete koalisjonene. Ved overgangen til den ”andre” republikken ble partiet hardt rammet av korrupsjonsskandaler, både før og under ”Tangentopoli”. Allerede i 1989 begynte de første fraksjonene i partiet å bryte ut, og i perioden 1992 til 1994 oppnådde partiet stadig færre stemmer. Ved valget i 1994 klarte partiet ikke å stille en autonom liste, og en rekke personer i partiet fant seg alternative lister (Koff & Koff 2000:39).

3.1.4 Den fascistiske tradisjonen

Fascisttradisjonen er italiensk i sitt opphav, men hva som var dets konkrete innhold og hvilke allianser fascistbevegelsen søkte, er stadig oppe til debatt både i Italia og i internasjonal forskning. Fascistbevegelsen var i begynnelsen en elitebevegelse med støtte fra en rekke godt bemidlede grupper i befolkningen. Etter en tid viste den seg også å ha appell til de store velgermassene. Dette faktum gjorde det vanskelig å skille hvem som var fascist og hvem som ikke var det i de oppgjørene som ble gjort etter krigens slutt. Denne uklarheten har ikke blitt klarere ettersom tiden har gått (Barnes 1974:179).

MSI (Movimento Sociale Italiano) ble dannet i 1947 og var partiet som brakte fascisttradisjonen videre etter krigen. Partiet tiltrakk seg tidligere fascister og unge mennesker som så nostalgisk på fortidens storhet (Ignazi 1998). Partiet hadde to fraksjoner, den ene mer høyreorientert og systemvennlig, mens den andre var mer høyreekstremistisk og villig til å bruke voldelige midler. Partiets programpolitikk har tradisjonelt vært fascismevennlig, med fokus på nasjonalisme og militærsystemets sentrale og viktige rolle i nasjonalstaten. I tillegg kan det delvis betraktes som et antisystemparti som følge av sine sterke antipatier for alt ikke-fascistisk som sosialisme, liberalisme og kommunisme. Partiet kan også til en viss grad karakteriseres som anti-semittisk og innvandringsfiendtlig. Til tross for sine voldelige element, var det også sterke tradisjonelle verdier inkorporert i partiets ideologi og både familien og kirken hadde en opphøyet stilling. Som styringsform argumenterte partiet for et presidensielt system med en sterk leder, og de gikk inn for omfattende

institusjonelle reformer. Partiets hovedområde har tradisjonelt ligget sør for Roma. Dette var hovedsakelig Mussolinis fortjeneste, siden han hadde rekruttert en rekke partisympatisører fra sør ved å tilby dem jobber i byråkratiet. I tillegg var motstanden mot fascismen i Nord-Italia atskillig sterkere enn i sør, og det kunne oppstå sammenstøt mellom MSI-tilhengere og anti-fascister når partiet holdt appeller utendørs (Koff & Koff 2000:41).

3.1.5 Protespartier under den “første” republikken

Det radikale partiet Partito Radicale var resultatet av at en venstrefløy i PLI brøt ut fra partiet i 1955. Den intellektuelle Ernesto Rossi tok med seg de progressive kreftene i partiet og dannet et særegent parti som var mer kjent for sin deltakelse i politiske demonstrasjoner enn i diskusjoner i parlamentet. PR ble etter hvert et protest- og folkeavstemningsparti med en rekke kontroversielle tema på agendaen som for eksempel abort, legalisering av narkotika og miljøvern. Ifølge Hine (1993) var PR partiet for den postmaterialistiske generasjonen, og det ble et talerør for en rekke sosiale grupper. Partiet tiltrakk seg velgere fra middelklassen og appellerte til velstående ungdom. Utover på 1980-tallet begynte PR å miste noe av oppmerksomheten til fordel for nye grønne bevegelser, spesielt som følge av Tsjernobyl-ulykken og folkeavstemningen i 1987 om atomvåpen (1993:87). I januar 1989 ble PR omdannet til en apolitisk allianse, Partito Radicale Transnazionale (PRT), som skulle arbeide for demokrati og frihet verden over, men ikke stille til valg. Politikerne fra partiet ble derfor oppfordret til å stille til andre lister, og partiets tidligere karismatiske leder Marco Panella stilte for samlelisten PLI-PRI (Koff & Koff 2000:40-41).

3.1.6 Plassering av partiene i 1990 på høyre-venstreskalaen

I den påfølgende analysen vil det være nyttig å vurdere partienes plassering på den økonomiske høyre-venstreskalaen. I tabellen under benytter jeg meg av Sartoris (1976) plassering av de politiske partiene som er basert på en undersøkelse utført av Barnes i 1972 (Sartori 1976:10). Et utvalg respondenter ble bedt om å plassere de

politiske partiene langs høyre-venstreaksen og resultatet ble i samsvar med hva en rekke politiske kommentatorer og politikere har uttalt (Sani 1976:10). På ytterkantene av skalaen finner man MSI og PCI, mens partiene DC/PSDI/PRI ble plassert nært hverandre i sentrum. Dette skyldes i stor grad at partiene har sittet i regjering sammen i store deler av etterkrigstiden. I en mellomposisjon mellom polene og sentrum ble hhv PSI plassert på venstresiden, mens PLI ble plassert på høyresiden (Sani 1976:10). I tabell 3.1 har DP, Verdi, Radicali og Lega Nord⁴ blitt føyd til siden partiene er med i datamaterialet fra 1990. Partiet DP plasseres til venstre for PCI som følge av ideologi, mens de andre tre partiene plasseres i en mellomkategori mellom sentrum og polene. Partiene Verdi og Lega Nord beskrives nærmere under ”Andre” republikk i punkt 3.3.2.

Tabell 3.1 Partienes plassering langs høyre-venstreaksen under ”første” republikk

V←-----→H

DP	PCI	Rad	PSI	Ver	PSDI	PRI	DC	PLI	LN	MSI
----	-----	-----	-----	-----	------	-----	----	-----	----	-----

3.2 “Andre” republikk

3.2.1 Den borgerlige sekulære tradisjonen

Sentrumspartiet PLI, som i likhet med PRI hadde en sentral rolle i den første republikken, ble i løpet av 90-tallet oppløst og medlemmene fant seg andre partier og allianser langs hele den ideologiske høyre-venstredimensjonen (Daniels 1999:79). PRI derimot har overlevd under den ”andre” republikken og blitt innlemmet i sentrum-høyrealliansen til Berlusconi (Casa delle Libertà). På 1990-tallet ble partiet ledet av Giorgio La Malfa, Ugo La Malfa sin sønn. Partiets gode navn og rykte som Ugo hadde vært med å bygge opp, fikk seg en hard knekk da partiet ble anklaget for

⁴ Sartori (1976) plasserer ikke disse partiene i sin analyse siden disse ble relevante først på slutten av den ”første republikken”.

økonomisk snusk. PRI ble ytterligere svekket ved overgangen til den ”andre” republikken på grunn av indre strid om regjeringsdeltakelse. La Malfa ble av flere anklaget for ansvarsfraskrivelse da han ikke ville gi sin støtte til regjeringskoalisjonen etter valget i 1992 og mistet i prosessen mange av sine unge idealistiske velgere (Koff & Koff 2000:39).

3.2.2 Den katolske tradisjonen

Den katolske tradisjonen fikk seg en kraftig knekk da DC ble hardt rammet av korrupsjonsskandalene i perioden 1992-1994. Men prosessen i Milano kan bare delvis forklare partiets sammenbrudd. Svekkelsen og velgerflukten hadde nemlig begynt mange år tidligere. Elementer som bidro til dette var sekulariseringsprosessen, den katolske kulturens svekkede stilling og at partiet i mye mindre grad kunne spille på kommunistfrykten etter murens fall i 1989. I tillegg var tiltroen til partiets politikk sterkt svekket, spesielt på det økonomiske området. På 1990-tallet økte problemene i omfang. For det første på grunn av etterforskningene som gikk under navnet ”manipulite” (rene hender), og for det andre på grunn av intern splittelse som følge av den nye valgloven av 1993. Denne hadde som mål et mer bipolarisert politisk bilde i Italia (Daniels 1999:78). For å bøte på skadene etter korrupsjonsskandalene og intern uenighet, ble DC relansert under et nytt navn, Partito Popolare Italiano (PPI), 18. januar 1994. Grunnet det nye høyre-venstre blokksystemet som valgloven skapte, ble det nye partiet herjet av indre strid om hvilke allianser som skulle bygges, og hvilken ”side” man skulle velge for partiet fremover. Resultatet ble at en rekke personer forlot partiet og gikk inn i andre partier, eller dannet sine egne partier, som for eksempel Mario Segnis Patto per l’Italia og Rocco Buttigliones parti Cristiani Democratici Uniti (CDU). CDU ble dannet som følge av at Buttiglione og hans medsamsvorne ønsket å føre PPI inn i sentrum-høyrealliansen. Da en mer venstreorientert fraksjon i PPI fikk intern kontroll, brøt Buttiglione ut og dannet CDU. PPI gikk dermed mot sentrum-venstre og sluttet seg til Romano Prodis l’Ulivo før valget i 1994 (Daniels 1999:78).

Samme dag som DC ble relansert som PPI, ble Centro Cristiano Democratico (CCD) dannet av en politisk moderat fløy i partiet som motsatte seg innlemmelse i det nye partiet. CCD valgte i likhet med CDU å gå mot høyre politisk og ble del av Berlusconi's allianse "Polo della libertà" før valget i 1994. Ved valget i 1996 ble partiet med i Berlusconi's koalisjon, "Polo per le libertà", men har i perioder stilt felles liste med CDU. Koalisjonen vant valget i 1994 og ble opphavet til Berlusconi's regjering I, mens koalisjonen i 1996 tapte kampen mot Romano Prodi sin "Oliventrealliance".

3.2.3 Venstretradisjonen

Omformingen av venstresiden kan spores til "Tangentopoli", men endringene startet allerede på 1970 og 1980-tallet da PCI, i samarbeid med kommunister i andre europeiske land, utviklet en doktrine kalt "Eurokommunisme". Doktrinen innebar en viss løsrivelse fra maktbasen i Moskva, og representerte et forsøk på å gjøre de kommunistiske partiene mer legitime for velgerne og de politiske partnerne. Prosessen førte i Italia nesten fram til et "historisk kompromiss" der DC skulle la sin fiende PCI få innpass i regjeringskontorene. Forhandlingene skulle vise seg å være svært personavhengige, og da DCs partileder Aldo Moro ble drept av De Røde Brigadene i 1978, døde også arbeidet og troen på et vendepunkt for PCI. Tidlig på 1990-tallet ble det stadig tydeligere at for å oppnå mer innflytelse i politikken, måtte partiet reformeres og det ideologiske grunnlaget revurderes (Koff & Koff 2000:37). PCIs leder, Achille Occhetto, argumenterte for en ny kurs for partiet og behovet for å forlate den kommunistiske ideologien en gang for alle. Det oppstod en bitter ideologistrid internt i partiet og resultatet var at de mer reformvennlige dannet et nytt parti i 1991 kalt Partito di Sinistra (PDS), mens et nytt ortodokst kommunistparti, kalt Partito della Rifondazione Comunista (PRC)⁵ også så dagens lys. Splittelsen av PCI brakte både gode og dårlige resultater for det nye PDS. Ved at PRC tok med seg de

⁵ Partiet startet i 1991 som en bevegelse mot PCI omdannelse til PDS og ble først kalt MPRC (Movimento per la Rifondazione Comunista), for senere på året å bli omdannet til partiet PPRC (Partito della Rifondazione Comunista).

mest radikale kommunistene, kunne det nye PDS fremstå som et reformert og mer demokratisk anlagt parti. I tillegg ble velgergrunnlaget svekket siden det nå ikke bare var ett parti, men to som konkurrerte på venstresiden i Italia (Daniels 1999:77).

13.februar 1998 tok PDS opp i seg fire mindre partikonstellasjoner og ble omdannet til Democratici di Sinistra (DS)⁶. På stiftelsesmøtet ble Massimo D'Alema valgt som partileder og målet var å knytte seg opp til de reformistiske strømningene i både PCI og PSI. Partiet har ønsket å fremstå som et parti for langsiktig tenkning og med en visjon om å skape et mer europeisk og sterkere venstre, og har fremhevet verdier som demokrati, sosiale rettigheter og miljøbevissthet (Koff & Koff 2000:50; Democratici di Sinistra [online] 2007).

PRC overtok mange av velgerne fra Democrazia Proletaria (DP) da sistnevnte parti ble oppløst i 1991. Utover på 90-tallet økte oppslutningen jevnt, og i 1996-valget fikk partiet 8,6 % av stemmene. Dette ga PRC en særegen maktposisjon i forhold til Romano Prodis regjeringskoalisjon, og mange beskyldte partiet for å bedrive politisk utpressing i Nato-spørsmålet og om Italia skulle sende fredsbevarende styrker til Albania. Partiets leder på 1990-tallet, Fausto Bertinotti, har først og fremst blitt karakterisert som sosialist og fagforeningsmann. Med han ved roret, har partiet blitt mer politisk moderat enn ved oppstarten (Koff & Koff 2000:51).

Som følge av at Bertinotti valgte å trekke sin støtte til Prodi-regjeringen, ble partiet Partito dei Communisti Italiani (PdCI) dannet i Roma 11. oktober 1998. I spissen for dannelsen stod en av tidligere PCIs mest prominente ledere Armando Cossuta. Han og flere av utbryterne fryktet at Prodi-regjeringens fall ville føre omvalg og til at Berlusconi kunne gjenta suksessen fra 1994 (Koff & Koff 2000:216). Partiet sverger til Marxismen som ideologi og kjemper for en sosialistisk transformasjon av det italienske samfunnet. I tillegg har et sentralt punkt i PdCIs partiprogram vært kampen mot fascismen (Comunisti-italiani [online] 2005)

⁶ Democratici di Sinistra (DS) ble dannet av partiene PDS (tidligere PCI), Federazione Laburista (ex PSI), Comunisti Unitari (CU – ex PPRC), Cristiano Sociali (CS – ex DC) og Sinistra Repubblicana (ex PRI) (Koff & Koff 200:50).

Sosialistpartiet (PSI) opplevde en tilnærmet like stor kollaps som følge av ”Tangentopoli” som DC gjorde. Partiets mål om å bli det ledende partiet på venstresiden ble det derfor aldri noe av. Da etterforskerne rullet opp den ene korrupsjonsskandalen etter den andre med sentrale politikere fra PSI i sentrum, var partiets leder, Bettino Craxi en av de involverte. Partiet mistet i prosessen verdifull kompetanse til andre partier som for eksempel Alleanza Democratica (AD) og Forza Italia (FI), og etter valget i 1994 ble partiet oppløst i en rekke småpartier (Koff & Koff 2000:37-39).

3.2.4 Den fascistiske tradisjonen

På partikongressen til MSI i 1995 ble det lagt fram et ideologisk dokument kalt ”Pensiamo l’Italia”, der partiet ble relansert med nytt navn, nye symboler og en ny leder. Navnet ble Alleanza Nazionale (AN) og som leder hadde partiet valgt den erfarne og dyktige politikerens Gianfranco Fini. Hans første handlinger var å ta sterk avstand fra den fascistiske arven og omfavne det italienske demokratiet. Reformene var et forsøk på å oppnå økt legitimitet både innenlands og internasjonalt, og prosessen ble ytterligere styrket da MSI offisielt ble oppløst i januar 1995. AN ble med i den Berlusconi-ledete regjeringen i 1994, og fikk ytterligere legitimitet og aksept gjennom det. Til tross for overgangen til AN har mange politiske kommentatorer hevdet at endringene bare har vært av overfladisk karakter. En indikasjon på dette kan være at mange av de mest sentrale personene i AN er de samme som var sentrale under MSI-tiden (Ignazi 2005:338).

En rekke av MSIs medlemmer og mellomledere (spesielt mange av de som selv hadde arbeidet under Mussolini og unge nostalgikere) var imot oppløsningen av MSI. Resultatet av misnøyen ble dannelsen av et nytt neo-fascistisk parti, Fiamma Tricolore (FT)⁷. I spissen for denne gruppen stod Pino Rauti, en tidligere aktiv fascist og nazitilhenger. Til tross for lave stemmetall har partiet klart å sikre seg en viss

⁷ FT tjener som forkortelse for MSI-FT (Il Movimento Sociale – Fiamma Tricolore).

innflytelse i det politiske liv fordi de skiftende sentrum-høyrealliansene har vært avhengig av deres støtte for å sikre seg mandater (Newell 2000:482).

3.2.5 Protestbevegelser, regionale partier og sentrumspartier i den ”andre” republikken

Etter det nasjonale valget i 1987 ble Lega Lombardia for første gang representert i det italienske parlamentet. Lederen for partiet var senatoren for Varese, Umberto Bossi. Bossi var en heller utypisk politikerfigur som de fleste kommentatorer avskrev, både innenlands og utenlands, som en døgnflue i italiensk politikk. Det skulle raskt vise seg å være en feilaktig konklusjon. Bossis bevegelse var en del av en europeisk trend på 1980-tallet med lokale organisasjoner som protesterte mot maktsentralisering mht både geografi og personer. Lega Lombardia fremhevet de lombardianske verdier, og benyttet symboler og den lokale dialekten som markører. Etter 1987 reduserte Bossi det smale etniske fokuset, for å utvide sitt nedslagsfelt til hele det nordlige Italia. Lega Nord ble dannet i november 1989 sammen med Franco Rocchettas Liga Veneta og andre mindre organisasjoner. Partiet tiltrakk seg velgere fra en rekke sosiale strata som for eksempel små industriereiere, arbeidere, butikkeiere og deler av den urbane middelklassen som følte seg fremmedgjort av de tradisjonelle partiene (Koff & Koff 2000:31). Lega Nord representerte et motstykke til den etablerte eliten, politikerne og det politiske liv i sentrumet Roma. Partiet kritiserte det ineffektive byråkratiet i statsapparatet og skattenivået i landet. Slagordet var ”libertà”, som betydde frihet fra den etablerte maktbasen og korrupsjonen i landet, i tillegg til regionalt autonomi. Ifølge partiets ideologi lå Italias fremtid i regionene, og ikke i nasjonen. Italias samling hadde ført to ulike tradisjoner sammen, det effektive nord der entreprenørskap ble betraktet som en dyd, og det underutviklede sør med sine late og korrupte innbyggere. Partiets agenda var tidvis løsrivelse og selvstendighet for et imaginært Padania, og tidvis ønske om føderalisme (Ginsborg 2003: 174-175). Utnyttelsesretorikken, og mer spesifikt hangen til å beskyldre ”de andre” for å benytte seg urettmessig av det nordlige Italias rikdom og ta jobbene fra de ”rettmessige” arbeiderne, har blitt brukt både overfor egne landsmenn og i den senere tid, overfor

innvandrere. Rasismen og innvandringsfiendtligheten har aldri ligget langt under overflaten i partiet. I tillegg spilte partiet på frykten for at de kriminelle nettverkene i sør (mafiaen) også skulle få innpass i nord og at den økonomiske veksten skulle ødelegges som følge av dette (Ginsborg 2003: 174-175).

Forza Italia (FI) dukket opp i januar 1994 med lovnad om å representere noe revolusjonerende nytt og ikke-korrupt i en tung periode for det italienske demokratiet. Med mediemagnaten Silvio Berlusconi ved roret, oppnådde partiet umiddelbar suksess ved valget i 1994 og ble landets største parti. FI var i begynnelsen svært annerledes enn de tradisjonelle partiene og var kjennetegnet av et klart lederfokus, løs organisatorisk oppbygning og nær kontakt med det private næringsliv. Om det i det hele tatt kan brukes termen "parti" om FI i partiets første år, kan diskuteres (Koff & Koff 2000:43). Berlusconi har ved flere anledninger fremhevet sin særegne rolle i partiet, best representert ved utsagnet "Jeg er Forza Italia" (Koff & Koff 2000:44). Forza Italia og Lega Nord kjemper i stor grad om de samme middelklassevelgerne, og de appellerer spesielt til tidligere DC-sympatisører (Koff & Koff 2000:49). FI har hatt den ubestridte posisjon som lederparti innen sentrum-høyrealliansen (i motsetning til DS i l'Ulivo) som har bestått av FI, AN, Lega Nord og de tidligere kristendemokratiske partiene CCD og CDU. FI har appellert til et stort antall velgere i sentrum og på sentrum-høyresiden som tidligere stemte på DC og andre sentrum-høyrepartier under den første republikken (Bull & Newell 2005:56).

Grønne partier så dagens lys i hele Europa på 1980-tallet. Også i Italia ble det opprettet en grønn liste som stilte til valg i 1985, men organisasjonene som stilte sammen hadde svært ulikt fokus. Noen ville forbli spissede interesseorganisasjoner, mens andre ville åpne opp for også andre politiske saksfelt enn miljø. I 1990 ble det opprettet en Grønn Føderasjon, la Federazione dei Verdi. Partiet Verdi har søkt seg mot sentrum-venstre og var med i dannelsen av Romano Prodis allianse l'Ulivo. De Grønne i Italia har aldri oppnådd særlig høy stemmeantall ved valg, men har bidratt til å øke bevisstheten til den jevne italiener om miljø saker (Koff & Koff 2000:53-54).

I Democratici (Demokratene) ble grunnlagt 27. februar 1999 av Romano Prodi som ledet partiet fram til han ble president i Europakommisjonen i oktober 1999. Partiet

var et forsøk på å skape et reformparti til fremming av et bipolært politisk system i Italia. Inspirasjonskilden var demokratene i USA (Democratic Party), og da spesielt under Kennedy og Clinton. Partiet gjorde det godt under valget i 1999, og under 2001-valget sluttet partiet seg til den politiske listen La Margherita⁸ som inngikk i Ulivo-alliansen. Partiets ideologi strakk seg fra kristendemokratiske til sosialliberalistiske elementer, men ble betraktet som et sentrumsorientert parti. Da La Margherita ble omdannet til et parti 3. mars 2002, opphørte dermed Democratici å eksistere (Democratici [online] 2007).

Da Partito Radicale (PR) gikk over til å bli Partito Radicale Transnazionale (PRT) måtte partiets politikere stille sitt kandidatur ledig for andre lister. Marco Pannella, en av de mest profilerte PR-politikerne dannet et nytt parti som han kalte Lista Pannella. Dette partiet støtte sentrum-høyrealliansen ved valget i 1994, men ikke uten uoverensstemmelser med høyresidens politikere (Koff & Koff 2000:41). Utover i den ”andre republikken” fantes det en rekke radikale lister, og i 1999 ble en ny personlig liste presentert, nemlig Lista Emma Bonino. Dette forsøket på å skape et nytt radikalt parti var nærmere knyttet opp til PR sin gamle ideologi og ved valget i 2001 ble Pannella og Bonino sine lister slått sammen til Lista Pannella-Bonino. Sammenslåingen, i tillegg til initiativ fra bevegelsen PRT, ble i juli 2001 opphavet til et nytt radikalt parti kalt Radicali Italiani som har støttet sentrum-venstrealliansen til Prodi (Koff & Koff 2000:40-41; Radicali Italiani [online] 2007).

3.2.6 Plassering av partiene i 1999 på høyre-venstreskalaen

For partiene i 1999-undersøkelsen tar jeg utgangspunkt i Bull og Newells (2005:55) oversikt over utviklingen av de politiske partiene i Italia fra 1991 til 2001. Som det fremgår av tabell 3.3 opptar AN, FI og LN ytterste høyre mens PdCI og DS plasseres ytterst på venstresiden. De kristendemokratiske partiene (CCD, CDU og PPI)

⁸ I alliansen La Margherita inngikk partiene Democratici, PPI, UDEUR (Unione Democratici per l'Europa) og RI (Rinnovamento Italiano) (Bull & Newell 2005:55).

plasseres på sentrum-høyre med PPI⁹ som det mest venstreorienterte av de tre partiene. Verdi plasseres på venstresiden som følge av sin deltakelse i sentrum-venstrealliansen til Prodi i 1996, og ut fra ideologisk profil. Radicali plasseres, i likhet med Verdi ut fra sin særegne protestpartiprofil og venstrefrihetlige ideologi. Prodis parti Democratici hadde en kort historie i det italienske partisystemet og ble betraktet som et sentrumparti med både kristendemokratiske og sosialistiske elementer. Partiet plasseres dermed til venstre for PPI, men godt til høyre for de nye venstrepartiene Verdi og Radicali.

Tabell 3.2 Partienes plassering langs høyre-venstreaksen under "andre" republikk

V ←-----→H

PdCI	DS	Rad	Ver	Dem	PPI	CCD	CDU	LN	FI	AN
------	----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	----	----	----

3.2.7 Ekvivalente partier i 1990 og 1999

Den italienske partihistorien er preget av stadige splittelser, sammenslåinger og transformasjoner. Tabell 3.3 illustrerer hvilke partier under den "andre" republikken som kan betraktes som ideologisk ekvivalente til partiene under den "første" republikken. Tabellen indikerer i tillegg hvilke nye partier som har kommet til, og hvilke som har forsvunnet siden overgangen. Av de fire tradisjonene som Barnes (1974) skisserte, er det bare den borgerlige, sekulære tradisjonen som ikke har fått en direkte arvtaker under den "andre" republikken, siden både PLI og til en viss grad PRI har forsvunnet.

Som følge av de eldste partienes stivhengighet og sterke sosialstrukturelle tilknytning, kan det tenkes at disse i mindre grad er fleksible til å ta opp i seg saker knyttet til "New Politics" ("New left" og New right") enn nye partier. Som tabell 3.3 indikerer, vil jeg skille mellom fem typer partier i den følgende analysen;

⁹ PPI var med i sentrum-venstreregjeringen Prodi som satt i posisjon fra mai 1996 til oktober 1998 (Bull &

kristendemokratiske partier, tradisjonelle venstrepartier, tradisjonelle høyrepartier, nye venstrepartier og nye høyrepartier. Grensene mellom de fem kategoriene er relativt flytende, men vil gjøre det enklere å strukturere resultatene fra analysen.

Tabell 3.3 Partier i 1990 og i 1999 etter partitradisjon

Partitradisjon	1990	1999
Den borgerlige, sekulære tradisjonen	PLI, PRI	<i>forsvunnet</i>
Den katolske tradisjonen	DC	PPI, CCD, CDU
Venstretradisjonen	DP PCI PSDI PSI	PdCI, PRC DS <i>forsvunnet</i> <i>forsvunnet</i>
Den fascistiske tradisjonen	MSI	AN, FT
Protest, regionale og sentrumspartier	LN PR	LN Radicali
Nye partier i den "andre republikken"		FI, Democratici

Partiet DC er utgangspunktet for de kristendemokratiske partiene i analysen, og i 1999 kan arvatakerne PPI, CCD og CDU passe inn i denne kategorien. Det er likevel ikke bare disse partiene som har hatt en katolsk tilknytning, men også et parti som AN har sterke kristendemokratiske elementer (Ignazi 2005).

Blant tradisjonelle venstrepartier regnes PCI, PSDI og PSI i 1990 og etterfølgeren til PCI i 1999 partiet DS. Blant de tradisjonelle høyrepartiene kan man i Italia regne den borgerlig, sekulære tradisjonen og partiene PLI, PRI i 1990 og til en viss grad FI¹⁰ i 1999.

De nye partiene på venstresiden består av Verdi, PR og DP i 1990. I 1999 kan Verdi og etterfølgerne til DP, PdCI og RC karakteriseres som partier med tydelig tendens til å ta opp i seg "New politics". I denne gruppen innlemmes også Romano Prodis parti Democratici og Radicali, selv om førstnevnte har hatt vært mer sentrumsorientert, mens sistnevnte i perioder har gitt sin støtte til sentrum-høyrealliansen.

Newell 2005:62).

¹⁰ FI kan også karakteriseres som et nytt høyre-radikalt parti, men regnes med under de tradisjonelle på grunn av at de har trukket mange velgere fra PLI under den "andre" republikken (Koff & Koff 2000:40).

De nye høyrepartiene i materialet er Lega Nord (1990 og 1999), MSI i 1990 og AN og FT i 1999. Lega Nord blir ofte karakterisert som et regionalt parti, men kan gjennom sine politiske saker defineres som et høyreradikalt parti. AN har forsøkt å transformere seg bort fra sin fascistiske arv i løpet av 1990-tallet, men kan likevel betraktes som et høyreradikalt parti sammen med sin forgjenger MSI, mens FT defineres som ny-fascistisk.

3.3 Partisystemet: endringer fra “første” til “andre” republikk

Ifølge Lipset og Rokkan (1967) førte den historiske konflikten mellom kirke og stat til at det italienske partisystemet ikke utviklet seg og ”frøs fast” på samme måte som i de andre vesteuropeiske landene. Først i 1919, tre år før Mussolini tok makten i Italia, kunne man snakke om et ansvarlig partisystem. Den sene etableringen av de politiske partiene førte igjen til en vanskelig demokratisk oppstart etter at fascistdiktaturet falt. De eneste to partier med en viss politisk historie og erfaring bak seg, var kommunistpartiet PCI og DC (tidligere Partito Popolari), og disse sikret seg dermed stor innflytelse under hele den første republikken (Lipset & Rokkan 1967:52). Det bipolære partisystemet ble av Sartori (1966) karakterisert som ”polarisert pluralisme”. Hovedelementene i dette systemet er at regjeringene utgår fra sentrum i partisystemet, og at det ikke fins alternering om makten. Kombinert med partimessig fragmentering og ideologisk polarisering ga dette opphav til sentrifugale krefter i partisystemet, som på sikt kunne føre til demokratiets fall (Bogaards 2005:508). Til tross for at flere har kritisert modellen for å inneholde overlappende elementer (Hanning 1984), er det i stor grad enighet om hovedtrekkene.

Mens den ”første” republikken har blitt betraktet som et eksempel på ”polarisert pluralisme”, har Italia under den ”andre” republikken blitt karakterisert som ”moderat pluralisme” (Pappalardo 1996). Allerede fra 1970-tallet begynte det å skje gradvise endringer i partisystemet, og mer dynamikk ble innført ved at både kommunistpartiet PCI og fascistpartiet MSI gjorde forsøk på institusjonell og ideologisk reform

(Daniels 1999:71). I tillegg forsvant det ekstreme venstrepartiet Democrazia Proletaria og medlemmene har i stor grad blitt fanget opp av PRC. Spesielt viktig for endringene i etterkrigstidens status quo var selvsagt også at DC og sosialistpartiet PSI ble rammet hardt av korrupsjonsskandalene og forsvant mer eller mindre fra det politiske liv. Dette åpnet veien for en rekke nye partier, og et helt nytt partisystem.

”Tangentopoli” førte også til en rekke endringer internt i partiene som har gjort Sartoris (1966) modell mindre aktuell. For det første har det AN (tidligere MSI) og DS (tidligere PCI) blitt legitime regjeringspartnere, og omfavnet demokratiske verdier og spilleregler. For det andre har de interne reformene i DS og AN ført til at opposisjonspartiene ikke lenger ligger på begge sider av det politiske spektrumet. Dette betyr med andre ord at opposisjonen ikke lenger bilateral, men unilateral. For det tredje har innlemmelsen av de ideologiske ytterkantene ført til at det politiske sentrum ikke lenger kan okkuperes, slik DC gjorde under den ”første” republikken. Dette gjør at Italia nå har et bipolarisert fremfor et tripolært format. Det nye systemet har gradvis konsolidert seg gjennom valgene i ’94, ’96 og ’01, ved at det har blitt etablert to naturlige koalisjoner lokalisert på hhv sentrum-høyre- og sentrum-venstresiden (Bull & Newell 2005:52).

I tillegg til effektene av ”Tangentopoli”, har man under den ”andre” republikken bevisst forsøkt å motvirke de negative sidene ved den etterkrigstidens Italia gjennom institusjonelle endringer. Ved innføring av flertallsvalg for $\frac{3}{4}$ av representantene til parlamentet, håpet man å oppnå en lavere grad av partimessig fragmentering og å motvirke det ”blokkerte politiske systemet” med DC i regjeringssposisjon (Bull & Newell 2005:74). Til tross for endringene har partisystemet utover på 1990-tallet i stor grad forblitt fragmentert, som gjør at partiene er avhengig av alliansebygging i forkant av de politiske valgene for å kunne sikre seg innflytelse og mandater (Bull & Newell 2005:80). I tillegg er de ideologiske ytterpunktene fortsatt representert gjennom ulike småpartier som FT og PRC. Nettopp det ideologiske spekteret som kjennetegner italiensk politikk var spesielt sentralt i Sartoris (1966) modell og utgjorde en av hovedtruslene mot systemets overlevelse. Dette ser dermed ikke ut til å være fjernet ved overgangen til den ”andre” republikken.

4. Teoretisk rammeverk

For å kunne undersøke nærmere effekten av ulike konfliktlinjer og verdidimensjoner, er det viktig å avklare hva som menes med begrepene. I det følgende kapittelet vil det derfor bli lagt vekt på å utarbeide fruktbare definisjoner av både de strukturelle konfliktlinjene og de verdibaserte konfliktdimensjonene. I tillegg vil jeg forklare nærmere den historiske opprinnelsen til begrepene, og skissere hvordan forståelsen av konfliktlinjemønstre har endret seg over tid, fra fokus på strukturelle faktorer til verdier som forklaringsvariabel.

4.1 Strukturelle konfliktlinjer

4.1.1 Konfliktlinje: definisjon

Ifølge Knutsen og Scarbrough (1995) identifiseres en konfliktlinje, eller kløft ("cleavage"), ut fra tre faktorer. For det første må den ha sitt opphav i en sosial gruppe som kan identifiseres som noe særegent og objektivt distinkt, innenfor et større samfunn. Eksempler på slike karakteristika kan være ulik klasse- og religionstilhørighet. For den andre må individene i gruppen ha sluttet seg til de samme verdiorienteringene, og for det tredje må konfliktlinjen være institusjonalisert i en eller annen form. Knutsen og Scarbrough (1995:494) fokuserer først og fremst på partier, men påpeker at andre former for organisering og arenaer også kan være manifestasjoner av en konfliktlinje.

Kriesi (1998:167) definerer en konfliktlinje tett opp til Knutsen og Scarbrough (1995) sitt bidrag, men innfører et strengere krav om at den sosiale gruppen må være seg bevisst sin kollektive identitet, og at individene må være villige til å handle på basis av denne. Ut fra dette hevder han at:

”Conseptualized in these terms, the notion of ”cleavage” constitutes an antidote to any kind of psychological or sociological reductionism which treats politics as a mere reflection of underlying social, cultural or psychological processes. It implies that social divisions are not translated into politics as a matter of course, but that they are decisively shaped by their political articulation” (Kriesi 1998:167).

Dette er i tråd med hva Rose og Urwin (1969:20) hevdet, nemlig at dannelsen av et politisk parti ikke bare fordrer et ønske fra en sosial gruppe om å bli representert, men at det kreves et ”demand-push”, representert ved en sterk grad av sosial integrasjon blant medlemmene i den sosiale gruppa.

4.1.2 To revolusjoner og fire konfliktlinjer

Lipset og Rokkans viktigste bidrag til konfliktlinjeforskningen er å finne i boken ”Party Systems and Voter Alignments” som ble utgitt i 1967. Forfatterne hevdet blant annet at man måtte inkludere en ”historisk dimensjon” for å kunne forstå samtidens politiske konflikter, og endringene i partisystemene i Vest-Europa (Lipset & Rokkan 1967:2). Dette kom spesielt til uttrykk ved at de identifiserte to historiske ”revolusjoner” som de hevdet la grunnlaget for utviklingen i Vest-Europa.

Den nasjonsbyggende fasen fikk benevnelsen ”Den nasjonale revolusjon” og var ifølge forskerne opphavet til to politiske konfliktlinjer. Den første konflikten var mellom (1) sentrum og periferi og den andre konflikten var mellom (2) religiøs og sekulær. Førstnevnte var relatert til ulike etniske og språklige grupper, i tillegg til religiøse minoriteter, og har vanligvis blitt operasjonalisert ved hjelp av regionstilhørighet. Sistnevnte derimot springer ut av konflikten mellom stat og kirke, og konflikttema har vært opprettholdelsen av de historiske kirkelige privilegier og kontroll med utdanningssystemet. Siden striden har stått mellom ulike religiøse og sekulære segment i befolkningen, har konflikten blitt forsøkt målt gjennom medlemskap i ulike kirkesamfunn (for eksempel protestanter og katolikker) eller religiøs konfesjon (Knutson 2004:1).

”Den industrielle revolusjon” produserte også to konfliktlinjer, nemlig konflikten mellom (3) arbeidsgiver og arbeidstaker i tillegg til konflikten mellom (4) urban og rural befolkning (Lipset & Rokkan 1967:14). Førstnevnte refererer til sosiale ulikheter i arbeidsmarkedet som følge av de permanente endringene som overgangen til et industrielt samfunn førte med seg. Striden har stått mellom eiere og arbeidsgivere på den ene siden, og arbeidere på den andre siden. Konfliktlinjen operasjonaliseres oftest ved hjelp av tilhørighet til sosial klasse og eventuelt utdanning og inntekt. Sistnevnte konfliktlinje refererer derimot til interessekonflikter på varemarkedet og striden mellom kjøpere og selgere av landbruksvarer. Denne konflikten operasjonaliseres vanligvis gjennom variabelen bosted, med ytterpunktene by og land, eller gjennom yrkestilhørighet (bonde/selvstendig næringsdrivende i primærnæring) (Knutsen 2004:1).

Begge revolusjonene hadde ifølge Lipset og Rokkan (1967) preget samfunnet i vesteuropeiske land fra begynnelsen av 1800-tallet. ”Den nasjonale” hadde sitt opphav i Frankrike, mens ”Den industrielle” sprang ut fra samfunnsforhold i Storbritannia. Den franske revolusjonen produserte de bitreste konfliktene, og striden stod først og fremst mellom ”the aspirations of the mobilizing nation-state and the corporate claims of the churches” (Lipset & Rokkan 1967:15). En av de sentrale arenaene for konflikten mellom de sekulære kreftene i statsapparatet og kirken var utdanningssystemet. I tillegg ønsket begge leire kontroll over samfunnets normer og moral.

Av de fire konfliktlinjene har det vist seg å være religions- og klassestriden som har hatt sterkest innflytelse på partisystemutviklingen og vært mest overlevelsedyktige over tid (Thomassen 2005:9; Rose & Urwin 1969). Rose og Urwin (1969:12) hevdet i den forbindelse at ”religious divisions, not class, are the main social basis of parties in the Western world today”.

4.1.3 Lipset, Rokkan og ”fastfrysningshypotesen”

Lipset og Rokkan (1967) ønsket å utvikle universelle modeller for hvordan de ulike partialalternativene har blitt dannet og omformet. Det var innenfor dette området de

utviklet sin ”fastfrysningshypotese”. De ulike politiske konstellasjonene har fremstått for velgerne som politiske ”pakker” man har kunnet prioritere mellom. Ved at sosial struktur har hatt sterk og varig påvirkning på partivalg, har dette derfor ført til at de ulike partialalternativene har vært tilnærmet identiske i flere tiår (Lipset & Rokkan 1967:2). Lipset og Rokkan (1967) hevdet dermed at ”the party systems of the 1960’s reflect, with few but significant exceptions, the cleavage structures of the 1920’s” (Lipset & Rokkan 1967:50) og at partisystemene er satt sammen av partier som er atskillig eldre enn sitt elektorat. Til tross for at partiene ble dannet i en annen kontekst og ofte har en sterk ideologisk tilknytning, har de en særegen evne til å bestå. De tradisjonelle partienes overlevelse kan skyldes at velgerne sosialiseres inn i partienes politiske agenda og kultur (”sosialiseringshypotesen”) (Lipset & Rokkan 1967:50), men også partiorganisasjonens institusjonalisering og partiets evne til å knytte bånd mellom velger og parti (partiidentifikasjon), er viktige forklaringsfaktorer (Knutsen 2004:5).

Teorien om ”frosne” partialalternativer er utledet fra forholdet mellom sosial struktur og partivalg. De sosiale og politiske konfliktlinjene legger sterke føringer for stemmegivningen i et land, og dette gir stabile partialalternativer og til en viss grad stabil oppslutning for de ulike partiene. Situasjonen fikk Rose og Urwin (1970) til å hevde at ”the electoral strength of most parties has changed little from election to election, from decade to decade, or within the life span of a generation” (1970:295). De var de første som gjennomførte en systematisk komparativ analyse basert på Lipset og Rokkans tese, om forholdet mellom sosial struktur og partivalg. Med data fra 17 land og over 70 politiske partier fant de data som ga støtte til ”fastfrysningshypotesen”, men noen av konfliktlinjene var mer betydningsfulle enn andre. Spesielt religion og klassesetilhørighet hadde stor påvirkningskraft på stemmegivning, mens faktorer som språk og region viste seg å ha mindre forklaringskraft (Knutsen 2004:7).

Rose (1974) redigerte også en samling landspesifikke analyser som alle i stor grad ga støtte til Rose og Urwins (1969) konklusjon om at religion har større forklaringskraft på partivalg enn sosial klasse (Rose 1974:17).

4.1.4 “Avfrysning” og nye konfliktlinjer

Situasjonen med frosne partialalternativer som Lipset og Rokkan (1967) beskrev, var allerede i ferd med å endre seg da boken gikk i trykken, men det skulle gå noen år før nye teorier fikk gjennomslag. Fra ca 1970 dukket det opp flere bidrag som viste til redusert betydning for noen, om ikke alle, de strukturelle forklaringsfaktorene. Sentralt i den nye konfliktlinjelitteraturen var Dalton, Beck og Flanagan (1984a) bidrag ”Electoral Change in Advanced Industrial Democracies”. Forfatterne la vekt på at partisystemene i Vest-Europa var i endring, og at situasjonen var preget av økt volatilitet og økt fragmentering. Forholdet mellom velger og parti var i ferd med å svekkes, og nye partier, som representerte nye og tidligere umobiliserte interessegrupper, var i ferd med å innta den politiske scenen i Europa. To alternative utviklingsløp ble skissert hvorav den første var en prosess preget av ”dealignment”, mens den andre var karakterisert av omstrukturering av velgerpreferanser og ”realignment”. Dealignment” innebærer at de tradisjonelle konfliktlinjene har fått mindre betydning for velgernes partivalg, mens ”realignment” indikerer at de gamle konfliktlinjene har mistet betydning til fordel for nye konfliktlinjer. ”Dealignment” kunne også bli betraktet som forstadiet til ”realignment” ved at tradisjonelle konfliktlinjer gradvis får mindre å forklaringskraft i forhold til de nye (Dalton, Beck & Flanagan 1984a:13-14).

For å forklare endringene og ”realignment” ble den ”sosiale skillelinjemodellen” lansert. I likhet med Lipset og Rokkans tradisjonelle konfliktlinjemodell har denne modellen også utspring i en kritisk hendelse (”revolusjon”) i den historiske utviklingen. Den post-industrielle revolusjon representerer for Dalton, Beck og Flanagan (1984a) begynnelsen på en utvikling hvor ”new issues and values and changing group conflicts will coalesce into broad social movements which would realign the electorate and the party system of advanced industrial society” (Knutson 2004:10-11). Samfunnsendringene ville føre til at den tradisjonelle høyre/venstre-dimensjonen gikk i oppløsning, og at Vest-Europa ville være vitne til fremveksten av ”New Politics” (”realignment”) der verdier, og ikke klasse dannet basis for de politiske konfliktlinjene (Dalton, Beck & Flanagan 1984b). Som følge av den

postmaterielle tidsalder, ville spesielt konflikten mellom representanter for det gamle, industrielle systemet og det nye, teknologiske og post-industrielle samfunn være sentral.

Bidraget til Franklin, Mackie og Valen (1992) derimot, er i samsvar med hypotesen om "dealignment". I sin studie undersøkte de forklaringskraften til tradisjonelle konfliktlinjer på venstrestemmegivning i 16 land, og fant at de strukturelle variablene hadde fått redusert betydning i alle land, med unntak av Tyskland og Italia. Ifølge deres observasjoner hadde det skjedd "a decomposition of electoral alignments in many Western nations" (Dalton, Beck & Flanagan 1984a:8). Årsakene til endringene kunne trolig delvis spores til økt sosial mobilitet, massesamfunnets vekst, samfunnsintegrasjon, kognitiv mobilisering, et aldrende partisystem og verdiendringer (Dalton, Beck & Flanagan 1984a:15-20). Franklin m. flere (1992:8-9) konkluderte dermed at konfliktlinjene var i ferd med å miste sin betydning og at "dealignment" hadde blitt en permanent tilstand som kom til å kjennetegne velgerne i fremtiden.

Som følge av en rekke analyser der en fortsatt sterk sammenheng mellom sosiostrukturelle variabler og stemmegivning ble trukket i tvil, økte tilstrømningen av alternative tilnærminger til endringer i partisystemene i Vest-Europa. En rekke forskere antydte at verdier og verdidimensjoner hadde fått økt betydning på bekostning av de tradisjonelle forklaringsvariablene. I forskningsmiljøene begynte man dermed i større grad å reise spørsmål om hvilke sosiale strukturer man skulle se på, og hvordan man skulle konstruere og undersøke effekten av verdibaserte konfliktlinjer. Sentralt i dette arbeidet var Ronald Inglehart (1977, 1984) i det han hevdet at Vest-Europa var vitne til et skifte fra "a class based to a value based pattern of political polarization (Inglehart 1984:26).

4.2 Verdibaserte konfliktlinjer

4.2.1 Verdier: definisjon

Det råder stor uenighet om hva en verdi er, og hvordan verdier er med på å forme folks handlingsmønster. Van Deth og Scarbrough (1995) forsøkte å trekke ut essensen av debatten ved å hevde at verdier ikke er direkte observerbare, involverer moralske betraktninger og i tillegg er oppfatninger om det ønskelige (1995:28). En slik definisjon sier derimot ingenting om hvordan verdier påvirker atferd generelt, og valgtatferd spesielt. Forfatterne skriver likevel at "there appears, then, to be a broad consensus that values are significant in their bearing on action" (van Deth & Scarbrough 1995:29). Rokeach (1973) hevder innenfor samme tradisjon at verdier er "prescriptive beliefs which signify that certain end-states or modes of conduct are personally or socially preferable compared to other end-states or modes of conduct (Rokeach 1973:5). Verdier påvirker handling, ifølge Rokeach (1973), indirekte ved først å påvirke våre holdninger til et fenomen. Hvorvidt de empiriske observasjonene vi gjør, stemmer overens med idealbildet som er formet av våre verdier, bestemmer i første rekke om vi har en positiv eller negativ holdning, og i andre rekke hvordan vi handler. I valgforskningen er det derimot mer vanlig å operere med sett av verdier, og ikke enkeltverdier. Slike sett kalles ofte "verdiorienteringer" og kan defineres som "a set of patterned, or constrained, attitudes" (Van Deth & Scarbrough 1995:22).

Å operere med verdsett som uavhengig variabel, stiller forskeren overfor en rekke utfordringer i det å komme fram til fruktbare operasjonaliseringer. Effekten av verdier på politisk atferd kan i tillegg betraktes som spuriøs, med andre ord at partivalg i stor grad påvirkes av de bakenforliggende, strukturelle variablene (Knutsen & Scarbrough 1995:461). Problemer knyttet til spuriøs effekt kan likevel til en viss grad bøtes på ved å foreta multivariate analyser der man kan kontrollere for bakenforliggende variabler.

Til tross for problemer knyttet til operasjonalisering og måling av enkeltindividers verdier (spesielt i kvantitativ analyse), har verdier som forklaringsvariabel fått stadig mer fokus i statsvitenskaplig analyse de siste tiårene.

4.2.2 Politisk polarisering: fra sosial struktur til politiske saker

Ronald Inglehart var en av de første til å behandle de verdimessige endringsprosessene analytisk, og har vært sentral i utviklingen av begrepet ”New Politics”. I sin bok fra 1977 argumenter han for at moderniseringsprosessen i Vest-Europa har produsert en verdimessig ”stille revolusjon” der folks prioriteringer og verdier gradvis endres som følge av økt velferdsnivå (Inglehart 1977). Fra å fokusere på materielle verdier, blir individene mer opptatt av post-materielle goder som fritid, likestilling, frihet, demokrati og selvrealisering. Dette gir seg dermed utslag i nye verdikonflikter hvor den mest sentrale, ifølge Inglehart, er materialisme – postmaterialismedimensjonen (MPM). Mens politisk polarisering i det industrielle samfunn var et resultat av klassekonflikt, har politiske stridstema i dagens Europa i stor grad gått på tvers av det tradisjonelle skillet mellom ”høyre” og ”venstre”. Mens krav om sosial endring tidligere var artikulert gjennom arbeiderklassen, har de postmaterielle temaene i stor grad hatt den nye middelklassen som sitt talerør. Ifølge Inglehart (1984:32) har det derfor skjedd en overgang fra en situasjon der politisk polarisering har blitt definert ut fra sosial struktur, til en ny, postmaterialistisk æra karakterisert av ”sakspolarisering”¹¹. I motsetning til skillet mellom religiøs/sekulær, har de nye, politiske stridstemaene ikke blitt assimilert inn i den tradisjonelle høyre-venstredimensjonen. Inntil de nye temaene har blitt institusjonalisert, eller har fått sin politiske løsning utgjør de derfor en kilde til misnøye og krav om endring i befolkningen. I tråd med teorien om ”realignment”, hevdet Inglehart (1984:26-32) at de nye politiske sakene var så dyptgående og innflytelsesrike at han begynte å omtale ”New Politics” som en ny konfliktlinje.

4.2.3 “Old Politics” og “New Politics”

”New Politics” knytter seg dermed til overgangen fra det industrielle samfunn til den post-industrielle tidsalder. Ifølge Dalton, Beck og Flanagan (1984a) fikk en rekke

¹¹ ”An Issues Polarization hypothesis” (Inglehart 1984:32).

saker økt fokus etter de politiske opptøyene og demonstrasjonene på 1960-tallet, og ut av dette oppstod benevnelsen ”det nye venstre” i politikken. Blant temaene var motstand mot atomvåpen, kvinners rettigheter, miljøvern og en kritisk holdning til økonomisk vekst som eneste mål på utvikling.

Utover på 70 og 80-tallet kunne man også være vitne til en revitalisering av høyresiden i politikken, under benevnelsen ”det nye høyre”. Mobiliseringen på høyresiden kunne på mange måter sees som en protestbevegelse mot ”det nye venstres” sin agenda. De nye, konservative strømningene tok avstand fra abort, de homofiles utvidete rettigheter og andre oppmykninger av tradisjonelle verdier og moralske retningslinjer i samfunnslivet. Mens ”det nye venstre” har fått støtte fra den nye middelklassen, har ”det nye høyre” tiltrukket deler av arbeiderklassen og tidligere apolitiske fundamentalister (Dalton, Beck & Flangan 1984a:4). Det er likevel viktig å presisere at både utviklingen av ”det nye venstre” og ”det nye høyre” representerer de strømningene som er sentrale i utviklingen av ”New Politics”, og blant partiene fins nye venstre- og høyrepartier, i tillegg til grønne partier (Knutsen 1995b:2).

”Old Politics” derimot, har sitt teoretiske utspring i Rokkan og Lipset (1967) tradisjonelle konfliktlinjemodell, basert på det pre-industrielle jordbrukssamfunnet og det industrielle samfunn. I denne teorien var spesielt klassesamfunnet og religion sentrale elementer i dannelsen av politisk identitet og partipreferanser, og konfliktlinjene fikk sin politiske manifestasjon gjennom dannelsen av ulike partier. Mange av de tradisjonelle partifamiliene i Vest-Europa er fortsatt virile og innflytelsesrike i dagens partisystemer, og blant disse regnes konservative, religiøse, agrare, liberale, sosialdemokratiske og kommunistiske partier (Knutsen 1995b:2).

Fremveksten av ”New Politics” kan dermed for det første sies å bidra til ”dealignment”. Dette fordi de nye sakene går på tvers av de gamle konfliktlinjene og blir av mange (nye) velgere vurdert som viktigere markører for sitt partivalg enn de tradisjonelle partiideologiene. For det andre kan ”New Politics” også betraktes som et tegn på ”realignment” ved at dannelsen av nye partier tvinges frem som følge av nye

konflikter, gamle partier reformeres og velgerne i større grad er på vandring mellom partiene (Knutsen 1995b:28).

Saksfelt knyttet opp mot "Old Politics" og "New Politics" eksisterer side om side i de vesteuropeiske partisystemene. Mens "Old Politics" og de gamle konfliktlinjene vil strukturere oppslutningen om de tradisjonelle politiske partiene, vil velgergruppene til de nye politiske partiene i større grad være opptatt av saksdimensjoner knyttet til "New Politics". Blant de "gamle" partiene finner man de sosialistiske og sosialdemokratiske partiene på venstresiden, i tillegg til de konservative, kristendemokratiske og liberale partiene på høyresiden. "New Politics"-partier på venstresiden er ifølge Knutsen (1995b) venstrefrihetlige partier, grønne partier og "also some established parties from the center of the left-right axis, which have incorporated these issues into their political profile since the 1970s (Knutsen 1995b:29). På høyresiden finner man de nye høyre-radikale partiene. Disse kombinerer klassisk liberalistisk tankegods om individualisme og ønske om en "nattvektstat", med antiliberalistiske holdninger. En rekke av den politiske høyresiden har populistiske innslag, nasjonalistiske undertoner og er ofte innvandringsfiendtlige (Dalton, Beck & Flanagan 1984a:4-5; Kitschelt 1995:47).

4.2.4 "Old Politics" og "New Politics": fire nye konfliktlinjer

Ut fra Lipset og Rokkans tradisjonelle konfliktlinjemodell og strukturelle variabler, kan det utledes to ulike verdiorienteringer som faller inn under saksområdene til "Old Politics". Den første er en verdimeessig økonomisk høyre-venstredimensjon. Denne måler blant annet holdninger til markedsøkonomi, økonomisk likhet, grad av statlig inngripen i økonomien og velferdsstatens utstrekning. For det andre kan man teste forklaringskraften til en religiøs-sekulær verdidimensjon. Skillet mellom religiøs og ikke-religiøs, også kalt "den moralske dimensjonen" knytter seg til hypotesen om en sekularisering av de vesteuropeiske samfunn. Årsakene til, og den eventuelle tilstedeværelsen av en sekulariseringsprosess, har blitt grundig debattert. Kirkens svekkede innflytelse i samfunnet og nedgang i folks religiøse vaner har blitt tilskrevet økonomisk vekst (Jagodzinski & Dobbelaere 1995:78) og konsumsamfunnets

materielle jag, men også til mer langsiktige verdiendringer (Inglehart 1990). Ifølge Inglehart har kirken mistet sin tradisjonelle rolle som beskytter og bidragsyter for de svakeste, siden velstandsøkningen i etterkrigstidens Europa har løftet mange av disse ut av fattigdom og avhengighet til kirken (Inglehart 1990). Andre har tilskrevet prosessen en "vestlig rasjonalitet" der verden kan predikeres og kontrolleres ut fra matematiske formler. Gud har ingen logisk posisjon i et slikt tankesett (Weber 1975). Økt spesialisering og fragmentering av samfunnet hevdes også å ha svekket kirkens innflytelse innefor en rekke domener. I tillegg til økt individualisering og økt valgfrihet, fører dette til at individenes "belief system becomes a patchwork of heterogeneous elements" (Jagodzinski & Dobbelaere 1995: 80).

I litteraturen om "New Politics" har Ingleharts MPM-dimensjon (1977, 1984, 1990) fått stor støtte i europeisk samfunnsforskning. En rekke forskere, blant annet Flanagan (1982a, 1982b) har derimot argumentert for at Ingleharts ene dimensjon ikke er tilstrekkelig for å måle de verdiendringer som har skjedd i overgangen til avanserte industrisamfunn. Flanagan (1982a:412-418) hevder derimot at endringene har skjedd langs to dimensjoner; materialisme/ikke-materialisme og frihetlig/autoritær. Av disse to er ifølge Flanagan frihetlig/autoritær mest relevant. Som følge av en generasjonseffekt¹², har det skjedd en markant nedgang i autoritære verdier. I det postmaterielle samfunn har det derfor vært en dreining mot den frihetlige enden av skalaen der man finner verdier som åpenhet, sekularitet og autonomi, og en dreining bort fra autoritære verdier som respekt for autoriteter, pietistisk livsførsel og konformitet (Flanagan 1982a:434; Flanagan 1982b:108).

I denne analysen ønsker jeg å operere med to konfliktlinjer som uttrykk for "New Politics" som begge bygger på arbeidet til Inglehart og Flanagan, men som forsøker å forene deres synspunkter.

For det første kan det konstrueres en vekst/vern-dimensjon som reflekterer interessen motsetningene mellom de som prioriterer miljø foran materielle goder og de

¹² Generasjonseffekt innebærer at verdiendringer over tid skyldes verdiforskjeller mellom generasjoner (Hellvik 2002:15).

som prioriterer økonomisk vekst fremfor vern av naturressurser. Ifølge Knutsen (2005:126) utgjør den grønne (miljø-)dimensjonen en sentral del av de nye konfliktområdene i avanserte industrisamfunn og manifestasjoner av en slik konfliktlinje kan ses i dannelsen av relativt suksessfulle grønne partier i en rekke land i Vest-Europa.

For det andre kan det utledes en frihetlig/autoritær-dimensjon som del av "New Politics". Frihetlige verdier, slik Flanagan (1982a, 1982b) har definert dem, ligger tett opp til hva Inglehart mener med post-materielle verdier, selv om de fokuserer på ulike aspekt (Knutsen 1995b:6). Autoritære verdier derimot må spesifiseres nærmere. En autoritær orientering innebærer ifølge Flanagan (1987):

"[...] a broader cluster of values, which, along with concerns for security and order, includes respect for authority, discipline and dutifulness, patriotism and intolerance for minorities, conformity to customs, and support for traditional religious and moral values" (Flanagan 1987:1305).

Oppsummert står vi igjen med fire ulike verdiorienteringer hvorav to er forankret i konfliktstrukturen relatert til "Old Politics", mens de to andre er forankret i sosiale konflikter knyttet til "New Politics". Den empiriske analysen som følger, vil teste om det har foregått en forskyvning av forklaringskraft fra de tradisjonelle sosialstrukturelle variablene som Lipset og Rokkan (1967) fremhevet, til nye konfliktstrukturer som er mer forankret i individuelle verdimønstre.

5. Sammenfatning: historiske forskningsresultater

I Bull og Newells (2005) fylldige gjennomgang av den sosiopolitiske utviklingen i etterkrigstidens Italia identifiserte forfatterne religion, ideologi, territorium og sosial klasse som de fire elementene som i størst grad har lagt føringer på italienernes stemmegivning. Disse fire strukturelle elementene har alle en historisk forankring og har spilt/spiller en sentral rolle som markører og identitetsskapere mellom ulike sosiale grupper, og er en del av italienernes kollektive bevissthet. Bull og Newells (2005) kategorisering kan ses i sammenheng med Lipset og Rokkans (1967) konfliktlinjer. Ikke bare har disse to bidragene et felles historisk fokus, men de sammenfaller også med hensyn til hvilke faktorer de betrakter som betydningsfulle for den politiske utviklingen. Religion sammenfaller med skillet mellom religiøs og sekulær subkultur, region samsvarer med sentrum-periferi, mens sosial klasse reflekterer konflikten mellom arbeidsgiver og arbeidstaker (arbeidsmarkedskonflikten). Ideologi derimot, har hatt og har en særegen stilling i italiensk samfunnsliv som man er tvunget til å ta hensyn til, men som i mindre grad passer inn i Lipset og Rokkans (1967) skjema. Det kan være fruktbart å tenke seg at ideologi i stor grad infiltrerer alle de sosiale skillelinjene, og kan betraktes som en historisk arv i forståelsen av italiensk politikk.

I første del av det følgende kapittelet gjør jeg kort rede for de fire elementene Bull og Newell (2005) identifiserte som de mest signifikante. Disse er alle forankret i sosiale forhold under Italias "første" republikk, og agerte som aktive krefter i den perioden. Som følge av de sosioøkonomiske endringene, sekulariseringstrenden og ikke minst overgangen til den "andre" republikk, har en rekke analyser indikert at forholdet mellom velger og parti er i ferd med å endre seg. I andre del av kapittelet vil jeg i den forbindelse oppsummere noen av de mest betydningsfulle analytiske funn som har blitt gjort på området fra ca 1960 og fram til ca år 2000. Disse forskningsresultatene vil kunne gi en pekepinn på hva man kan forvente å finne i oppgavens analysedel.

5.1 Historiske røtter

5.1.1 Religion

Skillet mellom den religiøse og den sekulære delen av befolkningen har gjennom hele Italias etterkrigshistorie satt sitt preg på det politiske landskapet. Konflikten reflekterte fra begynnelsen interessekonflikten mellom den katolske kirke og Vatikanet og den sekulære statsbyggende grupperingen. Da Italia ble samlet i 1861, ble kirken fratatt sine territorier på den italienske halvøya, med unntak av Veneto og Roma. Disse ble senere annektert i henholdsvis 1866 og 1870 (Bull & Newell 2005:64). Konflikten kom tydeligst til uttrykk ved at den katolske kirke forbød sine egne å delta i det politiske liv og fornektet den italienske stats eksistens. Kirkens boikott av politikken tok slutt da sosialismen gjorde sitt inntog og kirkens moral og innflytelse i samfunnet for alvor ble truet. Det katolske segmentet ble dermed mobilisert og et katolsk folkeparti, forløperen til DC, ble dannet for å kunne konkurrere om de nye stemmeberettigede (Hine 1993:78).

Under fascistregimet klarte kirken i stor grad å opprettholde sin stilling i det italienske samfunnet som følge av en forhandlet avtale med Mussolini, kalt Lateranpakten. Avtalen innebar at så lenge "Azione Cattolica"¹³ og de andre katolske underorganisasjonene holdt seg borte fra politikken, fikk kirken holde frem med sine bedrifter i utdannings- og kultursektoren. Avtalen førte til at kirken kunne fremstå ved krigens slutt som en av de mest innflytelsesrike institusjoner i Italia. Ikke minst sikret kirken seg makt og lojalitet ved sitt sosiale arbeid for de fattige. I et land der over 40 % av arbeidstokken var engasjert i jordbrukssektoren, sosial og geografisk mobilitet et ukjent fenomen og mangelfulle statlige støtteordninger mer regelen enn unntaket, representerte kirken for mange både et sosialt og økonomisk sikkerhetsnett (Bull & Newell 2005:64). I etterkrigstiden benyttet kirken sin maktbase på det sosiale

¹³ "Katolsk aksjon" ble grunnlagt i 1867 som et "Samfunn for unge, italienske katolikker" (Società della Gioventù Cattolica Italiana) med det formål å involvere personer i den katolske kirkes liv og arbeid gjennom religiøse handlinger og veldedighetsarbeid (Bull & Newell 2005:228).

området, til å få økt kontroll også i den politiske sektoren. Under den kalde krigen spilte Vatikanet og kirken på kommunistfrykten og en av de mest innflytelsesrike erkebiskopene, kardinal Siri, hevdet at det var en dødssynd å stemme på "lists and candidates who do not give sufficient assurance of respecting the rights of God, the Church and mankind" (Ginsborg 1990:117).

Den katolske kirkens maktposisjon har ført til at majoriteten av italienere er katolikker, og religionskonflikten har derfor stått mellom de som betrakter katolisismen som et forhold av "active adherence", i motsetning til de som betrakter religiøs identitet som "a purely nominal affair". Essensen er at selv om italienerne tilhører samme kirkesamfunn har folk svært ulike oppfatninger om hva kirken skal være, og i hvilken grad religiøse normer og regler skal ha innflytelse i samfunnet (Bull & Newell 2005:64).

5.1.2 Ideologi

Ideologi har i stor grad blitt sett i sammenheng med den religiøse konfliktlinjen, der skillet mellom de sekulære og de religiøse gruppene faller sammen med skillet mellom kommunisme og katolisisme (Bull & Newell 2005:65). Det er likevel mest fruktbart å behandle ideologi løsrevet fra den religiøse konfliktlinjen. Ideologi kan ikke betraktes som en konfliktlinje i seg selv, men heller som en faktor som har influert både den politiske og den sosiale sfæren i Italia. Ideologiske forskjeller har ført til splittelser i Italia, ikke bare mellom den marxistisk inspirerte venstresiden og de borgerlige partiene, men også internt i de to politiske fløyene. Da PCI ble det dominerende venstrepartiet etter andre verdenskrig, fikk dette langvarige konsekvenser for samarbeidsevnen mellom venstrepartiene og partiene nærmere sentrum. Høyresiden har også opplevd interne ideologiske uenigheter og Italia ble underlagt et udemokratisk og autoritært styre i mellomkrigstiden. De autoritære strømningene har også etter 1945 hatt sine representanter i partisystemet, først og fremst gjennom MSI, men også i monarkistpartiet (Hine 1993:80-81).

Selv om både MSI og PCI har endret navn og ideologisk forankring ved overgangen til den "andre" republikken, kan det være verdt å merke seg Italias sene konsolidering

av demokratiske prinsipper. Først på 1980-tallet ble det allmenn oppslutning blant de politiske partiene om hovedprinsippene i det sosiale og politiske systemet (Hine 1993:80). Dette gjør Italia til et relativt nytt demokrati, der ideologiske forskjeller har spilt en sentral rolle i det politiske rom lenge etter at den anti-kommunistiske retorikken ble skrinlagt i andre vesteuropeisk land.

5.1.3 Sterke subkulturer i de italienske regionene

Samlingen av Italia var i stor grad den liberale, sekulære elitens fortjeneste, og ble av mange betraktet som det nordlige Italias erobring av Sør. Selv om den nye statsdannelsen innebar høy grad av økonomisk omstilling i sør utviklet det seg ikke et politisk parti som tok opp kampen mot overmakten og Nord-Italias dominans. Dette skyldes delvis at eliten i sør lyktes å infiltrere de styrende parter, men også det faktum at de sørlige regioner var svært dårlig utviklet organisatorisk. Landsdelen lå derfor åpen for at DC tok rollen som partiet for sør i skarp kontrast til en rekke andre regioner og etniske minoriteter som utviklet sine egne (parti-)organisasjoner. Av disse kan for eksempel nevnes Sardinia, Valle d'Aosta og Tyrol hvorav flere av dem har kjempet for økt regionalt selvstyre overfor myndighetene i Roma (Hine 1993:81-84).

Italia kan sies å mangle en felles nasjonal politisk kultur. I stedet kan man heller identifisere en rekke rivaliserende subkulturer, der to av de sterkeste tradisjonelt har vært den katolske ("hvit") og den sosialistiske ("rød"). Det "hvite" beltet, der den katolske subkulturen har dominert, korresponderer tradisjonelt til regionene Veneto, Trentino-Alto Adige og Friuli-Venzia Giulia i nordøst. Det "røde" beltet derimot, der den sosialistiske subkulturen har dominert, korresponderer til de fire sentrale regionene Emilia-Romagna, Toscana, Marche og Umbria. De nordvestlige regionene bestående av Liguria, Piemonte, Valle d'Aosta og Lombardia har tradisjonelt vært urbane og industrialiserte, og der har den kommunistiske og den katolske subkulturen hatt relativt lik innflytelse. I de sørlige regioner, Abruzzi, Molise, Puglia, Basilicata, Campania og Calabria og på øyene Sicilia og Sardinia har partiorganisasjonene vært mer løst definert og lojalitetsbåndene svakere. Også her har DC vært sterke, men ikke

på langt nær så dominerende som det har vært i nordøst (Bull & Newell 2005:67, Hine 1993:82) selv om DC benyttet offentlige finanser til å bygge klientilistiske bånd og sikre seg makt i området (Bull & Newell 2005:68).

Til tross for at mange forfattere skisserer et slags firedelt bilde av Italia (Bull og Newell 2005), er den territorielle situasjonen atskillig mer kompleks. Innefor hver region eksisterer grupperinger med en annen politisk kultur enn den rådende, og for å kunne avdekke disse mønstrene, må svært komplekse analyser benyttes (Hine 1993:83).

5.1.4 Betydningen av sosial klasse i det italienske samfunn

I Italia har man tradisjonelt funnet svært lav korrelasjon mellom klasses tilhørighet og stemmegivning. Det betyr derimot ikke at arbeidsmarkedskonflikter har vært fraværende, men heller at konfliktmønstrene har vært av en litt annen karakter enn man har vært vant til i Vest-Europa. Spesielt på første halvdel av 1900-tallet fantes det to sterke økonomiske konflikter, for det første mellom arbeidsgiver og arbeidstaker og for det andre mellom landeiere og bønder. Den italienske arbeiderklassen har gjennom historien vært relativt liten slik at de har hatt problemer med å oppnå sine sosiale målsetninger og tilsvarende klassereisning som i andre land. Mangelen på suksess førte også til en rekke interne splittelser og stridigheter.

Bakgrunnen for arbeiderklassens harde kår kan spores til tre forhold i den sosiale strukturen. For det første har Italias regioner historisk vært på ulike nivåer når det gjelder økonomisk utvikling. Dette har ført til store interne forskjeller og vært opphav til en rekke fordommer og konflikter italienere imellom. For det andre har landet hatt en uforholdsmessig stor andel bønder (spesielt i de sørlige regioner) til tross for industrialiseringsprosessen, og for det tredje har økonomien hatt store innslag av småskalaindustri og håndverkere som alle har kjempet for sine sektorer (Hine 1993:79-80).

I tillegg til disse elementene har den religiøse konfliktlinjen overstyrt flere av de av de strukturelle konfliktlinjene, som for eksempel arbeidsmarkedskonflikten. Selv om velgerne hadde like økonomiske interesser, og dermed kunne ha benyttet

stemmeseddelen som et symbol på klassesolidaritet, ble lojaliteten til kirken og deres religiøse overbevisning heller prioritert. Også tilhørighet til en av de to dominerende subkulturene, marxisme eller katolisisme ble overskygget av den religiøse konfliktlinjen (Bull & Newell 2005:70). Dette har ført til at de mest klassebaserte partiene i Italia tradisjonelt har vært de relativt små partiene PRI og PLI, som begge har trukket velgere fra middel- og overklassen. Disse partiene har likevel vært så marginale i oppslutning at det ikke har innvirkning på klassevariabelens generelle betydning i Italia (Mackie, Mannheimer m.fl. 1992:242). Som følge av disse forholdene har religion, ideologi og territorium tradisjonelt hatt større betydning for folks stemmegivning enn sosial klasse (Bull & Newell 2005:70).

5.2 Forskningsresultater: etterkrigstid – ca 2000

Italia har gjennom historien blitt inkludert i en rekke komparative analyser om forholdet mellom sosio-strukturelle forhold og partivalg. Ifølge *Rokkan og Lipset* (1967) var det hovedsakelig den religiøse konfliktlinjen, og striden mellom stat og kirke, som hadde mest betydning for velgernes partipreferanser. Arbeidsmarkedskonflikten hadde også noe betydning, mens konflikten mellom urban-rural kultur derimot, var mindre betydningsfull i Italia enn i andre vesteuropeiske land (Lipset & Rokkan 1967:20).

Rose og Urwins (1969) studie av 17 europeiske land og 76 politiske partier som kom ut bare to år etter at Lipset og Rokkans (1967) analytiske bauta ble utgitt. Konklusjonen de kom frem til har vært et av de mest siterte utsagn i konfliktlinjeforskningen, nemlig at "religious divisions, not class, are the main social basis of parties in the Western world today" (1969:12). I det italienske tilfellet fant de at religion hadde mest å si for partivalg (Rose & Urwin 1969) og at flere av partienes velgergrupper hadde flere sosiale karakteristika til felles. Partiene med enhetlige velgere på religionsvariabelen var DC, PRI og MSI, mens PLI hadde enhetlige velgere på klassevariabelen. Ifølge data hadde kommunistpartiets (PCI) og

sosialistpartiets (PSI) velgergrupper samme verdi på religions- og klassevariabelen som ifølge forfatterne, representerer to gjensidig forsterkende lojaliteter (1969:17).

I studien fra 1967 fremhever *Mattei Dogan* (1967:184), i likhet med Lipset og Rokkan, nødvendigheten av en historisk dimensjon for å forstå politiske konfliktlinjer i Italia. Han hevder å finne at der kirkens og Vatikanets makt historisk har vært størst, der har partier med kristen orientering i nyere tid stått svakere, og vice versa. Ved at kirken eide store eiendommer og utnyttet bøndene gjennom årtier, har en skepsis mot kirkens maktutøvelse satt seg i befolkningen. Tre av de fire ”rødeste” regionene på 1960-tallet var tidligere del av pavestaten: Emilia-Romagna, le Marche og Umbria. Den fjerde ”rødeste”, Toscana, var aldri del av pavestaten, men har hatt en sterk antiklerikalsk historie. I 1831 ble det arrangert et protestmøte i Bologna der representanter fra byene i de tre førstnevnte regionene var samlet for å protestere mot pavens makt, og alle disse byene hadde på 1960-tallet byråd der majoriteten var fra kommunist- eller sosialistpartiet. I nyere tid har den anti-klerikalske arven har tilsynelatende blitt videreført av kommunistene, som Dogan (1967) sine funn indikerer. Fellestrekkene mellom den historiske antiklerikalismen og den kommunistiske ideologi ligger ikke bare på det spirituelle området, men også i det kommunismen bunner i økonomisk konflikt mellom sosiale klasser (Dogan 1967:184).

Dogans (1967:168) funn indikerte en sterk effekt av sosial klasse på stemmegivning, og da spesielt de lavere klassers stemmegivning til venstrepartier¹⁴. Data viste at 90 % av velgerne som stemte på PCI i 1958, var analfabeter eller hadde bare grunnskole, mens dette var tilfellet for hhv bare 24 % hos PLI sine velgere, og 66 % av DC sine velgere. Sosial klasse kan derfor ifølge Dogan betraktes som en sterk indikator for partivalg, i det minste for de laveste klassene.

Samuel H. Barnes (1974:213) fant at hele 58% av de som oppga at de ikke var regelmessige kirkegjengere stemte på venstrepartier, sammenlignet med 17% av de

¹⁴ Utdanningsnivå kan betraktes som en god operasjonalisering av sosial klasse. Effekten av utdanning på venstrestemmegivning kan derfor tolkes som effekten av sosial klasse på venstrestemmegivning.

som gikk i kirken ukentlig. Variabelen kirkegang, som ifølge Barnes kan tolkes som medlemskap i det katolske organisatoriske nettverk, forklarte dermed 18,1% av total varians for variabelen partivalg. Dette indikerer svært sterk forklaringskraft og Barnes hevder funnet ”dramatically confirms that religion is of prime importance in the political divisions of Italy.

Barnes (1984:219) hevder også at Italia har signifikante og viktige regionale ulikheter. Blant de ”rurale” velgerne stemte de uavhengige bøndene hovedsaklig på sentrum/høyrepartier, landeiere stemte på det liberale partiet eller monarkistene, mens småskalabonden prefererte den kristendemokratiske leiren. Venstrepartiene derimot, hadde stor støtte blant gårdsarbeidere og ”share-croppers” i de sentrale deler av Italia (også kalt ”Det røde beltet”) (Barnes 1984:198).

Blant de ”urbane” stemmegiverne hadde DC tradisjonelt betydelig støtte i småkommunene, mens PCI har hadde kontroll med de store, og spesielt mellomstore kommunene. Det ikke-kommunistiske venstre derimot, har hatt sterkest gjennomslagskraft i de store kommunene (Barnes 1984: 198).

Richard Rose hevdet i sin studie av en rekke demokratiske land, basert på data fra 1960-tallet, at tilknytning til kirken har størst forklaringskraft for partivalg. Rose valgte å dikotomisere partivalgvariabelen i sosialistiske og ikke-sosialistiske partier og analysen viste at religion forklarte 21,9 % av variansen for partivalg i Italia, mens tallene for hhv yrke og region var atskillig lavere (0,3 % og 1,5 %)(Rose 1974: 17).

Oddbjørn Knutsen (1989) fant derimot, omtrent et tiår etter, at religions betydning for partivalg i Italia var overraskende liten. Han fant i stedet at tre andre konfliktlinjevariabler hadde mer betydning hvorav MPM-dimensjonen var den mest betydningsfulle. Religion og utdanning hadde ifølge Knutsen (2004) mer eller mindre lik påvirkningskraft på partivalg. Funnene indikerte at ”the new versus old politics is very important relative to other cleavages in Italy [...] (1989:520). Funnene er i tråd med teori om endringer i italienerne valgatferd, og at de er i ferd med stemme mer ut fra politiske saker (”sakspolarisering”) og mindre ut fra tilhørighet til et parti (appartanenza)(ibid: 520).

Franklin, Mackie og Valen (1992) undersøkte forholdet mellom stemmegivning til venstrepartier og endringer i sosio-strukturelle forhold. 16 land ble inkludert i analysen og konklusjonen var at tilnærmet alle de tradisjonelle konfliktlinjene hadde fått mindre å si for stemmegivning, med unntak av i Tyskland og Italia (Franklin, Mackie & Valen 1992:8-9). Ifølge *Franklin* (1992:393) kunne dette skyldes at de to landene fulgte en annen utviklingsprosess enn andre vesteuropeiske land. På et tidspunkt hadde de tradisjonelle konfliktlinjene tilnærmet lik betydning i hele Vest-Europa, mens ”dealignment”-prosessen derimot har startet på ulike tidspunkt i ulike land. Franklin (1992) konkluderte derfor at det fortsatt ikke var tegn til svekkelse av de strukturelle konfliktlinjene i Tyskland og Italia.

Mackie, Mannheimer og Sani (1992) fant i sin studie at effekten av sosial struktur på stemmegivning i Italia var oppsiktsvekkende stabil i hele perioden fra ca 1965 til 1985 (i tråd med Franklins (1992) konklusjon). Stemmegivningsmønsteret begynte først å endre seg i 1988 og fremover, dvs. på et mye senere enn i de fleste andre land. I 1988 fant de en moderat nedgang i effekten av religion, og en litt større reduksjon i effekten av subjektiv klasses tilhørighet. Samlet andel av forklart varians for de sosialstrukturelle variablene i analysen ble likevel ikke redusert, fordi noen av de andre elementene økte sin betydning (Mackie, Mannheimer m.fl. 1992:253).

Oddbjørn Knutsen (2004:230-231) undersøkte effekten av strukturelle konfliktlinjer i perioden 1970/74 til 1994/97 og fant at alle konfliktlinjene hadde fått redusert betydning på 1990-tallet, med unntak av sosial klasse. I det italienske tilfellet fant han at den religiøse konfliktlinjen, operasjonalisert gjennom religiøs tilknytning og kirkegang, hadde aller mest å si for partivalg. Sosial klasses tilhørighet derimot, viste seg å ha tilnærmet lik effekt på partivalg som konflikten mellom urban og rural befolkning.

6. Metode og datamateriale

I det følgende kapittelet skal jeg beskrive nærmere bruk av metode som er benyttet i oppgaven. Først av alt vil jeg gjøre rede for hvilket datamateriale analysen hviler på, for deretter å peke på noen metodiske utfordringer som man står overfor i kvantitativ analyse, så vel som i studiet av Italia. Til slutt vil jeg forklare nærmere hvordan den avhengige variabelen ”partivalg” er blitt operasjonalisert ut fra spørsmål fra WVS 1990 og EVS 1999, og underveis vil frekvensfordelinger for begge variablene vises.

6.1 Datamateriale

I 1990-undersøkelsen fra WVS var antall respondenter 2018, mens det i 1999 fra EVS var 2000 respondenter. Fordelen ved å benytte WVS og EVS er at mange av spørsmålene er stilt likelydende på flere ulike tidspunkt, og i flere land. Dette gjør at man lettere kan analysere endringer over tid. I begge undersøkelsene ble data innhentet av profesjonelle survey-byråer, og intervjuene ble utført ansikt til ansikt med respondenter over 18 år. Intervjuerne har hatt en rekke retningslinjer å forholde seg til som sikrer høy kvalitet på det innsamlede materialet. Spørsmålene oppgis her på norsk, og der det har vært mulig har jeg benyttet det norske spørreskjemaet. Eventuelle andre oversettelser fra italiensk til norsk har jeg selv stått for.

6.2 Metodiske utfordringer

De valgene man tar i operasjonaliseringen av de ulike variablene må vurderes i lys av krav til validitet og analysens reliabilitet. *Validiteten* reflekterer datas relevans for oppgavens problemstilling, hvor målet er å fange opp så mye av den teoretiske definisjonen som mulig (Hellevik 2004a:183). I oppgaven skal en rekke kompliserte begrep operasjonaliseres, som for eksempel sosial klassetilhørighet og ulike verdidimensjoner. Det er viktig å være klar over at enhver operasjonalisering av en latent, underliggende variabel er en forenkling av virkeligheten. De vurderingene

man gjør, de spørsmål man velger ut til å representere et teoretisk begrep, og de konklusjonene man trekker, må derfor ta hensyn til dette.

Reliabiliteten til analysen bestemmes derimot av hvordan målingene er utført, og nøyaktigheten som er lagt til grunn i prosessen. Reliabilitet kan dermed sies å være en vurdering av hvor pålitelig data er (Hellevik 2002a:183). Hellevik skriver at ”høy reliabilitet er en nødvendig forutsetning for at data skal ha høy validitet” (2002a:53), men at det ikke er en tilstrekkelig betingelse (ibid.).

I det italienske tilfellet er det først og fremst problemer knyttet til datas *reliabilitet* som er av spesiell interesse. Ifølge Barnes (1974) har det i flere uavhengige analyser vist seg å være vanskelig å få italienske respondenter til å oppgi hva de stemte ved siste valg, og hvilket parti de identifiserer seg med. Dette problemet har tradisjonelt knyttet seg til respondenter som sympatiserer med kommunistpartiene, slik at disse ikke reflekteres godt nok i datamateriale. Historisk har tendensen til å oppgi feil parti eller ikke-svar vært et resultat av frykt for represalier og manglende tro på anonymiteten ved undersøkelsene. Det fins en rekke metoder for å bote på problemet, men ingen av disse vil kunne løse problemet fullstendig. Et annet problem er at statistikk om valgoppslutning for DC i varierende grad er inflatert, og at man mangler gode strategier for å sile ut respondentene (Barnes 1984:189).

6.3 Operasjonalisering av avhengig variabel: partivalg

Den avhengige variabelen ”partivalg” har i begge datamaterialene blitt operasjonalisert gjennom spørsmålet; ”*Om det ble arrangert valg i morgen, hvilket parti ville du stemt på?*”. Spørsmålet tapper valgintensjon der respondenten blir bedt om å velge blant en forhåndsdefinert liste av partier. Antall respondenter som ikke har oppgitt parti i undersøkelsene var i 1990 ca 39%, mens det i 1999 var hele 46%. Italia er et av landene i Europa der flest respondenter unnlater å svare på partivalgspørsmål, og andelen har økt fra 30-32% på 1970- og 1980-tallet, til 46-50% på 1990-tallet. Ifølge Knutsen (2004) er økningen åpenbart et resultat av krisen i, og transformasjonen av partisystemet på 1990-tallet (2004:23). I tillegg kan problemet

med underrapportering av kommunistpartiene også spille inn. Det fins ingen gode metoder for å finne ut hvilke preferanser som skjuler seg bak et ikke-svar. Dette er svakheter ved kvantitativ metode som man må ta hensyn til i tolkningen av resultatene.

World Values Survey 1990: Italia

For å begrense antall partier i analysen, og utelate marginale partier, har jeg valgt å slå sammen noen partikategorier i datamaterialet. For 1990-datasettet har ”Regionale partier” og ”Pensjonistpartiet” blitt slått sammen under fanen ”Andre partier”. Dette har blitt gjort pga. to forhold; for det første er de to partiene ikke relevante for teorien som analysen hviler på, og for det andre var oppslutningen om partiene marginale (henholdsvis 0,3% og 0,4% av respondentene).

Tabell 6.1 Partivalgvariabel i 1990. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)
MSI	32	2,6
Lega Nord	75	6,1
PLI	20	1,6
DC	451	36,6
PRI	37	3,0
PSDI	18	1,5
Verdi	165	13,4
PSI	151	12,2
Radicali	16	1,3
PCI	218	17,7
DP	14	1,1
Andre	36	2,9
Sum	1 233	100,0

Kommentar til tabell 6.1: Antall uten oppgitt valgpreferanse var i undersøkelsen 785, dvs. 38,9% av den totale respondentmassen.

European Values Survey 1999: Italia

Partilisten som respondentene stod overfor i 1999-undersøkelsen inneholdt hele 17 partier. Jeg har derfor valgt å slå sammen flere partier slik at hver kategori har et tilstrekkelig høyt antall respondenter. I analysen har jeg derfor slått sammen Fiamma Tricolore (FT) og Alleanza Nazionale (AN). Begrunnelsen for dette er todelt; for det første fremstår FT i analysen som et marginalt parti med støtte fra bare 0,5% av

respondentene, og for det andre inngår FT i samme fascistiske tradisjon som AN, selv om AN har forsøkt å reformere seg selv og distansere seg fra FT.

I tillegg har jeg valgt å slå sammen de kristendemokratiske partiene CDU og CCD. Dette fordi de hver for seg er relativt marginale partier, men også fordi de tilhører samme partifamilie og har samme ideologiske opphav. PdCI har blitt slått sammen med PRC pga at begge har sin ideologiske forankring på ytterste venstre kant. En rekke partier/lister har blitt innlemmet under fanen ”Andre partier” med begrunnelsen at de for det første ikke er spesielt relevante for analysen, og for det andre at de er marginale partier mht oppslutning. Dette gjelder for etniske lister, UDR, RI og SDI.

Tabell 6.2 Partivalgvariabel i 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1999 (N)	1999 (%)
AN/FT	194	18,0
FI	168	15,6
Lega Nord	25	2,3
CCD/CDU	86	8,0
PPI	73	6,8
Democratici	112	10,4
Verdi	32	3,0
Radicali	19	1,8
DS	229	21,2
PdCI/PRC	98	9,1
Andre	44	4,1
Sum	1 080	100,0

Kommentar til tabell 6.2: Antall uten oppgitt partivalgpreferanse var i undersøkelsen 682, dvs. 34,1% av den totale respondentmassen.

6.4 Måleinstrument: Eta, Cramer's V og Nagelkerkes

Pseudo R^2

I analysen av de strukturelle variablene og verdidimensjonene vil jeg benytte Eta-koeffisient og Cramer's V som mål på samvariasjon mellom avhengig og uavhengig variabel. Med variansanalyse og eta-koeffisient kan effektene forstås som avvik fra gjennomsnittet på den avhengige variabelen (Christophersen 2004:226). Eta er standardisert og varierer fra 0,00 til 1,00 og Eta kvadrert er det samme som forklart varians. Ved individdata blir signifikante eta-koeffisienter mellom 0,00 og ca 0,12

betraktet som svak effekt, korrelasjoner mellom ca 0,12 og 0,25 som moderat effekt, mens korrelasjoner over 0,25 blir betraktet som sterke. Korrelasjoner på over 0,40 er sjeldne ved individdata og karakteriseres som svært sterke.

Cramer's V er et standardisert mål på korrelasjon som er basert på kji-kvadrat og kan tolkes som den prosentvise andelen av maksimal varians mellom to variabler. Cramer's V tar verdier fra 0 til 1, der 1 indikerer perfekt forhold mellom de to variablene (Agresti 1996). I forhold til Eta er Cramer's V et konservativt mål som normalt sett gir små korrelasjoner. Koeffisienter mellom 0,00 og 0,10 tolkes derfor som svak effekt, fra 0,10 til 0,20 som moderat effekt, mens korrelasjoner over 0,20 kan karakteriseres som sterke. Korrelasjoner over 0,30 er sjeldne ved individdata og representerer svært sterk sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel.

Jeg har valgt å benytte variansanalyse, krystabeller og gjennomsnitt for å se på forholdet mellom de uavhengige variablene og den avhengige. Bivariate sammenhenger er viktig å se på, men det er likevel mest vanlig å tenke seg at sosiale fenomen, som dannelsen av partipreferanser, skyldes en rekke faktorer. Jeg har derfor også valgt å analysere den avhengige variabelen i lys av flere uavhengige variabler ved å benytte regresjonsanalyse (Skog 2004:258). Under den multivariate analysen i denne oppgaven vil det derfor benyttes multinomisk logistisk regresjon. Dette fordi den avhengige variabelen er på nominalnivå og tar flere verdier. Under regresjonen oppgis Nagelkerkes Pseudo R^2 som mål på hvor stor forklaringskraft henholdsvis sosial struktur, verdidimensjonene og hele den analytiske modellen har for partivalg i 1990 og i 1999. Ifølge Christophersen (2004) indikerer Nagelkerke hvor godt modellen passer til data, men kan ikke tolkes direkte ut fra verdien som oppgis (Christophersen 2004:211).

7. Analyse: sosialstrukturelle variabler og partivalg

I de foregående kapitlene har jeg gjort rede for den historiske, teoretiske og metodiske bakgrunnen for de tre analysekapitlene som følger. I dette analysekapittelet skal jeg undersøke nærmere forholdet mellom de historiske konfliktlinjene slik Lipset og Rokkan (1967) definerte dem, og partivalg. Arbeidsmarkedskonflikten måles ved hjelp av tilhørighet til sosial klasse (og til en viss grad utdanning og inntekt), mens varemarkedskonflikten måles langs by-land dimensjon. Den religiøse konfliktlinjen, eller skillet mellom religiøs og sekulær befolkning, er operasjonalisert gjennom religiøs konfesjon, mens sentrum-periferi måles av variabelen regionstilhørighet.

Variablene sosial klasse, utdanning og inntekt vil også benyttes til å identifisere partipreferanse med hensyn til verdidimensjonene knyttet til "New Politics". Dette først og fremst på grunn av at den nye postmaterielle middelklassen kan forventes å ha både høy lønn og høy utdannelse.

Først i kapittelet vil jeg presentere hvordan variablene er operasjonalisert på grunnlag av spørsmålene fra WVS 1990 og EVS 1999, og greie ut om hvilke vurderinger som ligger til grunn for de valgene som er tatt. Mer detaljert informasjon om indekskonstruksjoner finnes i Appendix. Når operasjonaliseringene er presentert, lanseres hypotesene, eller forventningene om hva analysen vil bringe. Disse er basert på teori og tidligere forskningsresultater som ble gjort rede for tidligere i oppgaven. Den empiriske analysen og de ulike funnene presenteres og kommenteres fortløpende, og til slutt vil jeg forsøke å trekke noen foreløpige konklusjoner på grunnlag av hovedfunnene i første analysedel.

7.1 Operasjonalisering av uavhengige variabler

7.1.1 Strukturelle variabler

Sosial klasse

Klassevariabelen er basert på Erikson/Goldthorpes (1992) klasseskjema. Skjemaet var opprinnelig utviklet i sammenheng med studier av sosial mobilitet (Knutsen 2001:315) og var inspirert av arbeidet til blant annet Marx og Max Weber. Målet for en slik oppdeling var å kunne differensiere mellom posisjoner i arbeidsmarkedet, definert gjennom de sosiale relasjoner de inngår i, og ikke fokusere på individene i seg selv. Spesielt to utviklingstrekk fra det 20-århundre har hatt innflytelse over skjemaet. For det første har det skjedd endringer i eiendomsforholdene slik at dagens arbeidsgivere i større grad er organisasjoner, og ikke enkeltpersoner. For det andre har veksten i andelen arbeidstakere i befolkningen økt noe, som har ført til økt differensiering i forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker (Erikson & Goldthorpe 1992:37-40). Ifølge Kriesi (1998:168) har klassestrukturen endret seg kraftig siden andre verdenskrig, og skillet mellom arbeiderklassen på den ene siden og den gamle middelklassen på den andre er i uorden. Som følge av velferdsstatens utbredelse i de vesteuropeiske land og en økende servicesektor, har man kunne være vitne til utviklingen av en ny middelklasse. Dette fenomenet tar Erikson/Goldthorpe inn i sin strukturelle oppdeling av sosial klasse, og utgangspunktet deres er skillet mellom (a) arbeidsgivere, dvs. de som kjøper arbeidskraft og dermed utøver en viss kontroll og autoritet (b) selvstendige næringsdrivende uten ansatte og (c) arbeidstakere, dvs. de som selger sin arbeidskraft og til en viss grad setter seg under andres kontroll (Erikson & Goldthorpe 1992:39-40). Ut fra disse hovedgruppene utledes 11 undergrupper som legger grunnlaget for denne oppgavens konstruksjon av variabelen sosial klasse. I skjemaet blir den nye middelklassen kalt øvre og nedre ”tjenesteklasse”.¹⁵

¹⁵ I Appendix illustreres sammenhengen mellom Erikson/Goldthorpes skjema og min operasjonalisering på grunnlag av spørsmålene i spørreskjemaet fra WWS1990 og EVS1999 i Italia.

Selvstendig næringsdrivende representerer småskala-arbeidsgivere som har få eller ingen ansatte. Selvstendig næringsdrivende i primærnæringene innehar de samme karakteristika som de resterende selvstendige, men her dreier det seg om de som agerer innenfor jordbruk, skog og fiske. Modellen gir ingen egen kategori for storskalaarbeidsgivere pga. at disse ofte ikke er tilstrekkelig mange til å kunne utgjøre en egen kategori i kvantitativ analyse. Disse innlemmes derfor under øvre tjenesteklasse. I denne kategorien finner man eiere av for eksempel hoteller, restauranter, små fabrikker osv., og bare et mindretall er derfor hva man kan karakterisere som en kapitalistisk elite eller som industriereiere.

Tjenesteklassen (øvre og nedre), eller den nye middelklassen kjennetegnes ved at de utøver "delegated authority or specialized knowledge and expertise in the interest of their employing organization" (Erikson & Goldthorpe 1992:42). En slik type ansettelsesforhold vil reguleres i stor grad av den moralske ansvarsfølelsen hver enkelt ansatt føler overfor bedriften, siden den ansatte nødvendigvis vil måtte utøve en viss grad av autonomi og handlefrihet i sine avgjørelser. Akkurat i dette ligger forskjellen mellom "tjenesteklassen" og arbeiderklassen, representert ved faglært/ufaglært arbeider. Arbeiderklassens forhold til arbeidsgiver reguleres først og fremst av arbeidskontrakten, og ikke gjennom moralsk tilknytning, eller ansvarsfølelse overfor arbeidsplassen. Kontrakten spesifiserer bytteforholdet mellom lønn og arbeidskraft, og i tillegg har arbeidstaker ofte medlemskap i en fagforening som gir dem fordeler tilbake (Erikson & Goldthorpe 1992:42).

Rutinefunksjonærene derimot, representerer et nivå mellom den kontraktsdefinerte arbeiderklassen og tjenesteklassen, "usually involving clerical, sales or personal-service tasks, which exist, so to speak, on the fringes of professional, administrative, and managerial bureaucracies" (Erikson & Goldthorpe 1992:43). Disse reguleres både gjennom en viss pliktfølelse til arbeidsplassen og gjennom det ordinære lønnssystemet.

Siden svarkategoriene i de to datamaterialene er identiske er det mulig å konstruere en identisk klassevariabel for begge tidspunkt. Variabelen har fått 7 kategorier (8 når man tar med de uten klasse). Øvre og nedre tjenesteklasse representerer den nye

middelklassen eller tjenesteklassen, mens faglært/ufaglært representerer arbeiderklassen.

Tabell 7.1 Sosial klasse i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
Ingen	219	10,9	258	12,9
SelND	133	6,6	256	12,8
SelNDP	71	3,5	60	3,0
Øvr.tjkl.	297	14,7	339	17,0
Nedr.tjkl.	394	19,5	272	13,6
Rut.funk.	240	11,9	164	8,2
Fagl.arb.	283	14,0	203	10,2
Ufagl.arb.	381	18,9	448	22,4
Sum	2 018	100,0	2 000	100,0

Forklaring til forkortelser benyttet i tabell 7.1:

Ingen = ikke oppgitt klassetilhørighet

SelND= Selvstendig næringsdrivende utenom primærnæring

SelNDP= Selvstendig næringsdrivende i primærnæring

Øvr.tjkl.= Øvre tjenesteklasse

Nedr.tjkl.= Nedre tjenesteklasse

Rut.funk.= Rutinefunksjonær

Fagl.arb.= Faglært arbeider

Ufagl.arb.= Ufaglært arbeider

Klassevariabelen er konstruert slik at de som har eller har hatt en jobb, får tildelt sin klassetilhørighet. De som ikke har oppgitt en klassetilhørighet får tildelt husholdets klassetilhørighet¹⁶. Respondenter uten oppgitt klasse er normalt sett skoleelever, studenter og andre som ikke er del av arbeidslivet, og som det ikke er naturlig å tildele husholdets klasse. Respondenter uten oppgitt klasse tolkes ikke under den kvantitative analysen.

Religiøs konfesjon

Religiøs konfesjon har blitt operasjonalisert ved at respondenten gir en subjektiv vurdering av sin egen religiøse tilknytning. En rekke svaralternativer ble gitt, og disse

¹⁶ Respondenter uten angitt klasse for spørsmål 1. og spørsmål 2. var hhv. 731 og 1062 i 1990, mens de var 718 og 1063 i 1999. Etter sammenslåingen av spørsmålene blir antallet uten oppgitt klasse redusert til hhv. 219 i 1990 og 258 i 1999 (se Appendix for spørsmålsordlyd).

har blitt kodet om til tre verdier; katolsk, andre religioner og aldri hatt medlemskap i et kirkesamfunn. Spørsmålet ble stilt likelydende i begge undersøkelser. Andelen av befolkningen som tilhører den katolske kirke er tilnærmet lik på begge tidspunkt, og i overkant av 80%. Andelen som ikke har hatt medlemskap økte opp mot ca 20%, mens andelen av ”andre” sank til under 1% fra 1990 til 1999. Italia er med andre ord et svært religiøst homogent land. Minoriteten av ikke-religiøse velgere er likevel et relevant objekt for nærmere analyse på grunn av sine stabile politiske preferanser.

Tabell 7.2 Religiøs konfesjon i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
Ikke medlemskap	321	15,9	365	18,3
Katolsk	1 674	83	1 623	81,2
Andre	23	1,1	12	0,6
Sum	2 018	100	2 000	100

Region

Regionstilhørighet har blitt operasjonalisert gjennom informasjon om hvor intervjuet har funnet sted. I det italienske tilfellet var alle 20 regionene listet. Ut fra konvensjon har disse blitt slått sammen til 5 kategorier; nordvest, nordøst, sentrumsregionen, sør og øyene. Sammenslåingen er utført for å lettere kunne oppdage de strukturelle forskjellene mellom regionene i forhold til partivalg, slik det ble skissert under punkt 5.1.3 i oppgaven (Bull & Newell 2005:66-69).

Tabell 7.3 Regionstilhørighet i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
Nordvest	399	19,8	477	23,9
Nordøst	499	24,7	441	22,1
Sentrumsregionene	364	18	391	19,6
Sør	535	26,5	466	23,3
Øyene	220	10,9	225	11,3
Sum	2 018	100	2000	100

Kommentar til tabell 7.3: En respondent med ikke-svar i 1990-undersøkelsen.

By-land (varemarkedskonflikten)

Konflikten mellom den rurale og den urbane befolkningen i et land, også kalt varemarkedskonflikten, har blitt operasjonalisert gjennom størrelsen på respondentens bosted, målt i antall innbyggere. Variabelen er en ”objektiv” variabel som rapporteres på grunnlag av der intervjuet har funnet sted. I begge undersøkelsene (1990 og 1999) var det oppgitt 8 kategorier der minste kategori var bosted med mindre enn 2000 innbyggere, mens største var bosted med 500.000 innbyggere eller mer.

I det italienske tilfellet er skillet mellom by og land ikke nødvendigvis så entydig. For det første fins det en rekke småsteder som brer seg utover og oppnår dermed et relativt høyt befolkningstall (Barnes 1974:198). For det andre er ”Mezzogiorno”¹⁷ blitt betraktet som den viktigste markøren mellom jordbruksområder og industriområder. Gjennom variabelen by-land kan man, på tross av vanskelighetene ved operasjonalisering, likevel få en indikasjon på forskjellene mellom de største industrialiserte byene og de aller minste rurale tettstedene. Mellomkategoriene (i antall innbyggere) er det derimot vanskeligere å si noe om, siden disse både kan representere industrialiserte småbyer og forvokste jordbrukslandsbyer.

Tabell 7.4 By-land i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
< 2000	95	4,7	121	6,1
2-5.000	259	12,9	243	12,2
5-10.000	255	12,7	284	14,2
10-20.000	252	12,5	211	10,6
20-50.000	319	15,8	457	22,9
>50.000	162	8,0	200	10,0
>100.000	279	13,9	228	11,4
>500.000	393	19,5	256	12,8
Sum	2 014	100,0	2 000	100,0

Kommentar til tabell 7.4: Fire respondenter med ikke-svar i 1990-undersøkelsen.

¹⁷ ”Mezzogiorno” er den vanlige benevnelsen på det økonomiske og sosiale skillet mellom det velstående og industrialiserte nord og de fattige og tilbakeliggende jordbruksregionene i Sør-Italia.

Inntekt

Husholdningens inntekt har blitt operasjonalisert gjennom likelydende spørsmål i begge datasett, og skalaen som er konstruert, går fra 1 til 10 (fra lav til høy inntekt). For å kunne se om variablene for de to datasettene er sammenlignbare må man se på variablenes fordeling ved hjelp av gjennomsnitt og standardavvik, i tillegg til se på kategoriernes bredde og verdi.

Tabell 7.5 Inntekt i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
1	45	3,2	231	15,3
2	177	12,4	171	11,3
3	539	37,9	125	8,3
4	360	25,3	161	10,6
5	172	12,1	158	10,4
6	82	5,8	155	10,2
7	32	2,2	142	9,4
8	10	0,7	122	8,1
9	5	0,4	100	6,6
10	2	0,1	148	9,8
Sum	1 424	100,0	1 513	100,0

Kommentar til tabell 7.5: Det var 594 respondenter med ikke-svar i 1990, som tilsvarer 29,4% av den totale respondentmassen. I 1999-materialet var 322 respondenter med ikke-svar, som tilsvarer 16,1% av respondentene.

Standardavvik er et mål for spredning i en fordeling (Skog 2004:135). For 1990-variabelen er gjennomsnitt (M) 3,64 og standardavvik 1,35. For 1999-variabelen er gjennomsnittet 5,06, mens standardavviket var 2,93. Dette viser at spredningen på variabelen i 1990 er atskillig lavere enn i 1999. Det skyldes i stor grad at inntektskategoriene som er oppgitt i de to undersøkelsene er ulike, og at veldig mange av respondentene i 1990 faller i kategoriene 3 og 4. 1999-skalaen starter høyere på lønnstigen og kategoriene er forandret fra 1990 til 1999 ved at både den høyeste og den laveste kategorien har blitt bredere. Den laveste kategorien var i 1990 < 6 mill. lire i året, mens den i 1999 var < 19 mill. lire i året. Den høyeste kategorien var i 1990 > 300 mill. lire i året, mens den i 1999 var > 76 mill. lire i året. Både den høyeste og den laveste inntektskategorien har dermed blitt bredere fra 1990 til 1999, og dette reflekteres i frekvensfordelingen i tabell 7.6. Standardavviket til variabelen

inntekt i 1990 og 1999 var henholdsvis 1,4 og 2,9, som indikerer større spredning i fordelingene i 1999 enn i 1990. Forholdene gjør at de to variablene ikke er direkte sammenlignbare, og siden spredningen er så liten i 1990 vil dette redusere forklaringskraften til variabelen. Dette må man derfor ta hensyn til i kommentarene i analysen.

Utdanning

For å operasjonalisere utdanningsnivå, benyttes variabelen ”alder som respondenten fullførte sin utdanning”. I 1990 går skalaen fra 12 år til 21 år og oppover, mens i 1999-settet derimot har skalaen verdier fra 12 til 26 år. De to skalaene er derfor ikke direkte sammenlignbare. For å kunne sammenligne mer substansielt, valgte jeg å omkode 1999-variabelen slik at respondenter med fullført utdanning etter fylte 21 år (altså 22, 23, 24, osv.), har blitt slått sammen i gruppen 21 år. Skalaen for begge variabler blir derfor fra 12 til 21 år¹⁸.

Variablenes spredning er ulik i de to årene. I 1990 var gjennomsnittlig år der respondenten fullførte sin utdanning 13,47, mens det i 1999 har økt til 17,78. Dette indikerer et voldsomt utdanningsløft i det italienske samfunn bare i løpet av en tiårsperiode¹⁹. Standardavviket for de to variablene er hhv. 2,46 og 4,69 for 1990 og 1999 som tilsier atskillig større spredning i materialet fra 1999. Variablene er derfor ikke direkte sammenlignbare fordi forklaringskraften til 1999-variabelen vil være større enn 1990-variabelen.

¹⁸ Det er ikke rapportert noen respondenter med oppgitt alder 19 år i materialet fra 1990. Om dette skyldes feil ved innsamling eller om det ikke var noen respondenter som oppga verdi 19 i 1990, finnes det ingen god metode for å avgjøre.

¹⁹ I kommentaren til datasettet fra 1990 (Technical Specifications of the Values Survey, Italy 1990) opplyses det om at andelen med høyere utdanning i undersøkelsen ikke er i samsvar med nasjonale statistikkdatabaser oppdatert i 1981. Respondentene oppgir et høyere utdanningsnivå enn hva man kunne forvente, selv om man tar høyde for en endring i utdanningsstrukturen, og et utdanningsløft på 1980-tallet. Om dette skyldes at utvalget ikke er representativt, eller om det har skjedd feil i innhenting av data kan ikke fastslås med sikkerhet (World value Survey [online] 2006).

Tabell 7.6 Utdanning i 1990 og 1999. Absolutt og relativ fordeling.

	1990 (N)	1990 (%)	1999 (N)	1999 (%)
12	1 046	52,4	378	19,3
13	492	24,7	88	4,5
14	94	4,7	207	10,6
15	59	3,0	101	5,2
16	25	1,3	67	3,4
17	48	2,4	67	3,4
18	83	4,2	203	10,4
19	?	?	281	14,4
20	96	4,8	86	4,4
21	52	2,6	478	24,4
Sum	1 995	100,0	1 956	100,0

Kommentar til tabell 7.6: Det var 23 respondenter med ikke-svar i 1990, som tilsvarer 1,1% av den totale respondentmassen. I 1999-materialet var det 44 respondenter med ikke-svar, som tilsvarer 2,2% av respondentene.

7.1.2 Uavhengige variabler og målenivå

Klasse, region og religiøs konfesjon er på nominalt målenivå, dvs. at enhetene er klassifisert i gjensidig utelukkende kategorier. For slike variabler gir det ingen mening å måle størrelsen på, eller avstanden mellom enhetene (Hellevik 2002a:177). Variabelen *by-land* (lokalsamfunnets størrelse) er på ordinalt målenivå. Det betyr at variabelen har gjensidig utelukkende kategorier som er rangordnet (Hellevik 2002a:177). Siden variabelen har detaljerte kategorier oppfates den i denne analysen som kontinuerlig. Variablene *utdanning* og *husholdningenes inntekt* derimot, er på forholdstallsnivå. Variabler på forholdstallsnivå har et absolutt nullpunkt og det er mulig å sammenligne forholdet mellom ulike enheters kodetall (Hellevik 2002a:179)

For variablene med høyt målenivå benyttes Eta-koeffisienten som statistisk mål på korrelasjon, og i tillegg oppgis gjennomsnitt for velgerne til de ulike partiene på konfliktvariabelen.

Ved lavere målenivå oppgis Cramer's V som statistisk mål på korrelasjon, og i tillegg rapporteres krysstabeller for å vise sammenhenger i materialet.

7.2 Hypoteser

Hypotesene er ordnet slik at de uavhengige variablene presenteres sammen med hypotesen(e) som tilordner dem. Den første hypotesen (hypotese 1a) er generell og omhandler alle de tradisjonelle, strukturelle konfliktlinjene. De påfølgende hypotesene er knyttet opp til hver enkelt uavhengig variabel, og behandler ulike forventede mønstre om sammenhengen mellom partivalg og den strukturelle variabelen. Den første hypotesen predikerer en nedgang i forklaringskraft for alle de fire konfliktlinjene, som er i tråd med dealignment-teorien om svekkelse av de tradisjonelle konfliktlinjene.

Av de påfølgende hypotesene (2a-9a), predikerer sju av dem mønstre som er knyttet til de strukturelle konfliktlinjene. Siden den første hypotesen oppgir en forventning om svekket betydning for alle de tradisjonelle konfliktlinjene, kan man forvente at sammenhengene som de påfølgende hypotesene skisserer, er mest tydelig i 1990-materialet (svekkelse fra 1990 til 1999).

For sosial klasse og utdanning har to hypoteser blir inkludert (hypotese 4a og 9a) som er i tråd med realignment-litteraturen og fremveksten av nye konfliktlinjer. Disse har blitt merket "New Politics" siden de skisserer nye, valgmessige mønstre som forventes å ha økende betydning, og derfor vil være mest synlig i datamaterialet fra 1999.

7.2.1 Hypotese om svekket betydning for sosialstrukturelle variabler

Slik vi har sett tidligere i oppgaven, utviklet Lipset og Rokkan teori om hvordan utviklingen av de vesteuropeiske partisystemer har blitt til gjennom sosiale og politiske konfliktlinjer. Konfliktlinjenes varige struktur førte over tid til "frosne" partialalternativer (Lipset & Rokkan 1967). En rekke analyser i etterkant av denne studien påviste redusert betydning for strukturelle forhold på partivalg i en rekke vesteuropeiske land. Dette er i tråd med dealignment-litteraturen (Dalton, Beck & Flanagan 1984a; Mackie m.fl. 1992; Franklin 1992). Det har blitt påpekt i flere

analyser at Italia følger et annerledes utviklingsløp enn sine europeiske. Flere av analysene skisserer likevel en sannsynlig, fremtidig svekket innflytelse de strukturelle faktorene på partivalg, også i Italia (Mackie m.fl. 1992; Franklin 1992). Mackie m.fl. (1992:253) hevder i den forbindelse at *"the future prospects for further decline [...] seem assured"*.

Det italienske partisystemet har også gjennomgått en dramatisk endring som følge av "Tangentopoli"-skandalen på begynnelsen av 1990-tallet. Hendelsene førte til at de tradisjonelt sterke båndene mellom velger og parti ble svekket, som igjen kan ha ført til en ytterligere svekkelse av de tradisjonelle konfliktlinjene i politikken. Korrupsjonsskandalene som rystet det italienske samfunnet kan ha ført til at den vesteuropeiske trenden med oppløsning av tradisjonelle konfliktlinjemønstre kan ha gått med større endringstakt i Italia enn i nabolandene.

Hypotese 1a

De sosialstrukturelle variablene (sosial klasse, region, religion, utdanning, inntekt og by-land) har fått svekket betydning for partivalg i perioden 1990 til 1999.

7.2.2 Sosial klasse (arbeidsmarkedskonflikten)

Tilhørighet til sosial klasse har tradisjonelt hatt lite betydning for partivalg, slik vi så i kapittel 5. Ikke minst har religionskonflikten og tilhørighet til den kommunistiske eller den katolske subkulturen i stor grad overstyrt klassetilhørighet som identitetsmarkør. Ifølge tradisjonell konfliktlinjeteori forventer man en høyreorientering blant de øvre klasser, og en venstreorientering blant de lavere klasser. Vi så i tillegg i kapittel 5 at PLI og PRI tradisjonelt har hatt appell til over- og middelklassen. Man kan derfor forvente å finne at selvstendig næringsdrivende (utenom primærnæring) og den nye tjenesteklassen slutter opp om disse to partiene.

Bøndene (selvstendige i primærnæring), som i stor grad er lokalisert i de sørlige deler av Italia, har tradisjonelt stemt kristendemokratisk. Siden DC var ble hardt rammet av "Tangentopoli" kunne det være grunn til å tro at de fleste velgergrupper ville svikte kristendemokratene. Dette er likevel ikke sikkert siden hele det politiske systemet ble

rammet av korrupsjonsskandalene, og de italienske bøndene i liten grad har blitt innlemmet i den moderne Italias velstandsutvikling. Det kan derfor fortsatt være behov for det sosiale sikkerhetsnettet som de katolske partiene tradisjonelt har kunnet tilby sine velgere, slik at bøndene fortsatt prefererer de kristendemokratiske partiene.

I tråd med teori om "New Politics" har fremveksten av den nye tjenesteklassen ført til en ny form for middelklasseradikalisme (Parkin 1968; Kriesi 1998). Det kan derfor også være grunn til å tro at man vil se en dreining mot venstre, og mot mer radikale partier, for middelklassevelgerne. Arbeiderklassen har tradisjonelt stemt på de tradisjonelle venstrepartiene eller kristendemokratisk i Italia. Transformasjonen av de europeiske samfunn har likevel også skapt økonomiske "tapere" som i mindre grad enn middelklassen har klart å tilpasse seg de nye sosiale og økonomiske strukturene. Disse er først og fremst deler av arbeiderklassen som er i ferd med å konstituere en ny underklasse i mange land. Blant disse har de radikale høyrepartiene hatt sterk appell (Kriesi 1998:178). Det kan derfor også være grunn til å forvente en dreining mot høyre for arbeiderklassen. Oversikt over hvilke partier som hører til i de ulike partikategoriene finnes i tabell 3.3.

Hypotese 2a

Ifølge tradisjonell konfliktlinjeteori stemmer arbeiderklassen på de tradisjonelle venstrepartiene, mens overklassen/middelklassen stemmer på de tradisjonelle høyrepartiene.

Hypotese 3a

Sysselsatte i primærnæringen (bønder) forventes å stemme kristendemokratisk.

Hypotese 4a ("New Politics")

Som følge av generelle trekk ved avanserte industrisamfunn vil man kunne se en tendens til at den nye middelklassen stemmer på de nye venstrepartiene eller grønne partier, mens arbeiderklassen stemmer på de nye høyre-radikale partiene.

7.2.3 Religiøs konfesjon (den religiøse konfliktlinjen)

Etter gjennomgangen av tidligere analytiske bidrag under punkt 5.2, viste det seg at den religiøse konfliktlinjen tradisjonelt har hatt størst betydning for partivalg i Italia (Lipset & Rokkan 1967; Rose & Urwin 1969; Barnes 1984; Rose 1974; Knutsen 2004). Striden har hovedsaklig stått mellom den katolske og den kommunistiske subkulturen, men også blant katolske velgere har det vært uenighet om hvor stor innflytelse religion skal ha over den politiske utviklingen (slik det ble skissert under punkt 5.1.1).

Den katolske og den kommunistiske subkulturen har vært representert i partisystemet under begge republikkene gjennom katolske og sosialistiske/kommunistiske partier. Ved overgangen til den ”andre” republikken gjennomgikk hovedaktørene DC og PSI begge alvorlige kriser som følge av ”Tangentopoli”-skandalen. I hvor stor grad båndet mellom velgere og parti ble svekket som følge av partienes ulovlige handlinger, vil datamaterialet kunne gi en indikasjon på. Det er likevel grunn til å forvente at den religiøse konfliktlinjen fortsatt har relevans, til tross for krisene på 1990-tallet.

Hypotese 5a

De katolske velgerne vil stemme på de kristendemokratiske partiene (DC, PPI, CCD/CDU), mens velgerne uten religiøs tilknytning vil stemme på de tradisjonelle venstrepartiene, og spesielt de kommunistiske.

7.2.4 Regionstilhørighet (sentrum-periferi)

Regionstilhørighet har for mange italienere større betydning enn tilhørighet til nasjonalstaten. Lokalpatriotismen er stor, og de ulike regionene har alle sine særegne kulturelle tradisjoner, drakter og festdager. Slik vi så i kapittel 5, kan man også observere tydelige politiske ”mønster” i hvordan støtten til de ulike partipolitiske ideologiene fordeler seg. Bull og Newell (2005:67) opererte med en firedeling av landet, med det ”hvite beltet” i nordøst, det ”røde beltet” i sentrum, maktdeling i

nordvest, mens i sør og på øyene har de katolske partiene dominert. Det er grunn til å forvente at dette mønsteret kan gjenfinnes i datamaterialet både fra 1990 og 1999.

Hypotese 6a

Man vil gjenfinne den regionale firedelingen, basert på ideologisk tilknytning, i datamaterialet både fra 1990 og 1999.

7.2.5 By-land (varemarkedskonflikten)

Ifølge Lipset og Rokkan (1967:19) utviklet varemarkedskonflikten seg på det europeiske kontinent allerede i middelalderen, og interessekonflikten ble tydeligere som følge av den industrielle revolusjon. Konflikten fikk sin manifestasjon i partisystemene gjennom utviklingen av både konservative-agrarpartier og liberal-radikale partier. Urbanisering og industrialisering førte til sosiale og økonomiske konfliktlinjer mellom bysivilisasjonen, sysselsatt i sekundærnæringen og den rurale befolkningen som drev innenfor jordbruk og primærnæring. De rurale interessene representerer i dag ikke bare jordbruksinteresser, men en mye bredere agenda. Blant aktuelle tema er desentralisering av politisk beslutningsmakt og overføringer/bistand til tilbakeliggende områder. I det italienske tilfellet utviklet det seg ikke et agrarparti, som for eksempel i de nordiske landene. For at slike partier skal oppstå må det, ifølge Lipset og Rokkan, være tilstede en sterk kulturell opposisjon som kunne forsterke den økonomiske konflikten som allerede var tilstede (Knutsen 2004:132). I stedet har religiøse og konservative partier ofte tatt kontroll over de rurale områdene, pga befolkningen ofte er mer konservativ, religiøs og er mer opptatt av tradisjonelle verdier enn i byene. I Italia, som i Frankrike, har det også vært en trend at rurale områder stemmer kommunistisk. Dette fenomenet har vært vanlig i det ”røde beltet” i de sentrale deler av landet. Det historiske systemet med fellesjordbruk (sharecropping) skapte en jordbruksklasse som leide eller arbeidet på jorda, og som stemte kommunistisk (Knutsen 2004:132-4). I de andre regionene derimot, vil det være stor grunn til å forvente en kristendemokratisk dominans.

Den urbane befolkningen har tradisjonelt vært mindre konservativ og religiøs enn befolkningen i rurale områder. Knutsens (2004:145) fant i sin studie av 8

vesteuropeiske land fra 1970-1997 at den urbane befolkningen i Italia i hovedsak støttet de sosialistiske partiene, det grønne partiet og de liberale partiene (2004:145). Det er derfor stor grunn til å forvente et likt mønster i datamaterialet benyttet i denne analysen.

Hypotese 7a

Velgere i byene vil stemme på de tradisjonelle venstrepartiene mens velgere på landsbygda/i rurale områder stemmer på de kristendemokratiske partiene.

7.2.6 Utdanning og inntekt

Utdanningsnivå sees ofte i sammenheng med inntektsnivå, og forventningen er ofte at de med høy utdanning har høy inntekt og omvendt. Det er likevel ikke alltid tilfellet at de som har klart seg best økonomisk, er de som har slitt skolebenken lengst. Man kan heller derfor ikke forvente at personer med høy utdanning nødvendigvis vil ha like politiske preferanser som de med høy inntekt, om omvendt. Det kan derfor være fruktbart å se på de to variablene hver for seg. Den bivariate korrelasjonen (Pearson's R^{20}) mellom utdanning og inntekt var i 1990 på 0,22, mens den i 1999 var 0,40 (begge resultatene var signifikante på 1% nivå). Resultatet fra 1990 indikerer svak korrelasjon mellom utdanning og inntekt, mens resultatet fra 1999 indikerer en moderat til sterk sammenheng mellom utdanning og inntekt. Den lave korrelasjonen, i det minste for 1990-materialet, taler for å se på sammenhengene mellom hhv utdanning og inntekt på partivalg hver for seg.

Begge variablene (utdanning og inntekt) tapper hierarkiske strukturer som sosial status og kan tjene som et supplement til variabelen sosial klasse i å måle klassekonflikten. Spesielt variabelen utdanning kommer tidlig i kausalkjeden og påvirker andre, mer brukte variabler som yrke, inntekt og bosted. Fordelen ved å benytte utdanning er at det er en variabel som tilordnes enkeltmennesket, og ikke familien eller husholdet (Knutson 2004:159).

I Italia, som i de andre vesteuropeiske land, har man vært vitne til en utdanningsrevolusjon de siste tiårene. Mulighetene har økt for alle deler av befolkningen og har ført til et høyere utdanningsnivå for befolkningen samlet sett. Utdanning har tradisjonelt blitt koblet opp mot klassetilhørighet, og man har forventet at de med lavest utdanning vil stemme ut fra arbeiderklassetilhørighet, mens de med høy utdanning vil stemme ut fra en middelklassetilhørighet. En ny tolkning av utdanningsvariabelen har sitt utspring i studentprotestene på 60- og 70-tallet da man i større grad så at utdanningsnivå kunne reflektere holdninger og oppfatninger som ikke direkte kunne knyttes til en klassetilhørighet (Knutsen 2004:160; Inglehart 1977:75-76). Utdanning sørger for kognitiv utvikling hos individet som gjør det mer i stand til å ta innover seg nye ideer og verdier. I tillegg bedres folks evne til å delta i uformelle kommunikasjonsnettverk der nye tanker spres. Disse effektene settes ofte i sammenheng med endringer i politiske verdier og konfliktstrukturer i avanserte industrisamfunn (Knutsen 2004:160-61). Effekten av utdanning på partivalg blir dermed ofte tolket som at klassetilhørighet blir snudd opp ned. Dette innebærer at (den nye) middelklassen stemmer radikalt, mens arbeiderklassen, i motsetning til tidligere arbeiderklassesolidaritet, stemmer høyre-radikalt.

Inntekt derimot, representerer et mer direkte interesseaspekt. Variabelen kan derfor i større grad enn utdanning knyttes direkte opp til den sosiale klassevariabelen. Sammenhengen er dermed at de med lav inntekt tilsvarer arbeiderklasse, mens de med høy inntekt representerer over- eller middelklassen. De lavtlønnede vil da, ut fra teorien, foretrekke de tradisjonelle venstrepartiene (sosialdemokratiske og de kommunistiske partier), mens over- og middelklassen ville foretrekke de tradisjonelle høyrepartiene (liberale og konservative partier).

²⁰ Pearsons r et mål på korrelasjon og angir spredningen mellom målt (\tilde{Y}) og predikert avhengig variabel på en rett linje (Skog 2004:224).

Hypotese 8a

Man kan forvente at respondentene stemmer ut fra sine økonomiske interesser slik at de med høy inntekt stemmer på de høyreorienterte partiene, mens de med lav inntekt stemmer på de venstreorienterte partiene.

Hypotese 9a ("New Politics")

Gjennom at utdanning i større grad enn tidligere indikerer oppslutning om visse ideer og holdninger kan man forvente at de med høy utdannelse stemmer på de nye venstrepartiene eller grønne partier, mens de med lav utdannelse stemmer på de nye høyre-radikale partiene. .

7.3 Empiri: strukturelle variabler og partivalg

7.3.1 Sammenheng mellom strukturelle variabler og partivalg

De sosialstrukturelle variablene er organisert i to grupper etter hvilket mål som er benyttet for å måle sammenheng med den avhengige variabelen partivalg (tabell 7.7). Eta-koeffisient og Cramer's V benyttes som statistisk mål for samvariasjon i analysen. Som tidligere nevnt, rapporterer Cramer's V vanligvis lavere korrelasjonskoeffisienter enn Eta. Resultatene fra de to gruppene av variable er derfor ikke direkte sammenlignbare. Det er likevel mulig å se på effekt over tid (endring fra første til andre tidspunkt for datainnsamling) for hver av variablene, og se på resultatene innenfor hver gruppe.

Hypotese 1a, som skisserte redusert betydning for alle de sosialstrukturelle variablene på partivalg i perioden 1990 til 1999, får tilnærmet full støtte i data. I tabell 7.7 ser man at med unntak av by-landdimensjonen, har alle variablenes koeffisienter blitt svakere. Variablene religiøs konfesjon og inntekt hadde ifølge data størst reduksjon innenfor hver gruppe.

Tabell 7.7 Korrelasjon: strukturelle variabler og partivalg i 1990 og 1999.

Strukturelle var		1990	1999	Diff. 99 - 90
1	Sosial klasse (Cramer's V)	0,131***	0,112***	-0,019
	Region (Cramer's V)	0,213***	0,158***	-0,055
	Rel. konfesjon (Cramer' V)	0,247***	0,214***	-0,033
	By-land (Cramer's V)	0,128***	0,139***	0,011
2	Utdanning (Eta)	0,192***	0,169**	-0,023
	Inntekt (Eta)	0,275***	0,175**	-0,100
	By-land (Eta)	0,165***	0,229*	0,064

***Signifikant på 1% nivå, ** Signifikant på 5% nivå, * Signifikant på 10% nivå.

I 1990 hadde religiøs konfesjon og inntekt mest å si for partivalg innenfor hver gruppe av variabler, og begge kan tolkes som sterke effekter. Variabelen by-land hadde lavest påvirkning, både blant variablene der Eta-koeffisienten ble rapportert og der Cramer's V ble rapportert. Effekten kan i begge tilfeller karakteriseres som svak, til moderat effekt på den avhengige variabelen partivalg.

I undersøkelsen fra 1999 var det variablene religion og by-land som hadde størst betydning for partivalg. Både korrelasjonen for religion og by-land på den avhengige variabelen partivalg kan karakteriseres som moderat til sterk. Variablene med lavest betydning for partivalg innenfor hver gruppe i 1999 var sosial klasse og utdanning, og begge kan karakteriseres som svake effekter.

7.3.2 Partipreferanse og klassetilhørighet

Ifølge *hypotese 2a* vil man kunne identifisere en tendens til at arbeiderklassen, operasjonalisert som ufaglært og faglært arbeider, stemmer "rødt", mens tjenesteklassene og selvstendig næringsdrivende vil stemme "blått".

I 1990 er det en tydelig tendens til at kommunistpartiet PCI appellerte til arbeiderklassen og hhv 27,1% av de faglærte og 23,8% av de ufaglærte (arbeiderklassen) stemte på PCI, mot 17,5% blant rutinefunksjonærene og ca 14% blant tjenesteklassene. For de andre venstrepartiene vises ingen klar arbeiderklasseappell. I 1999 er derimot bildet endret hvor de sosialistiske og de kommunistiske partiene bare delvis klarte å tiltrekke seg de lavere klasser.

Tabell 7.8 Partipreferanse og sosial klasse i 1990 (%)

	SelND	SelNDP	Øvr.tjkl.	Nedr.tjkl.	Rut.funk.	Fagl.arb.	Ufagl.arb.	N
MSI	1,3	3,8	2,1	1,7	3,6	3,0	2,9	2,6
LN	5,3	3,8	6,3	8,4	1,5	10,2	2,9	6,1
PLI	5,3	0,0	4,7	1,3	0,7	0,0	0,0	1,6
DC	36,0	65,4	33,3	33,8	33,6	33,7	38,8	36,6
PRI	10,7	0,0	4,2	3,4	3,6	0,6	1,7	3,0
PSDI	1,3	0,0	0,5	0,4	4,4	0,6	2,1	1,5
Ver	10,7	5,8	16,7	17,7	16,1	9,6	9,2	13,4
PSI	13,3	7,7	13,0	11,8	13,9	12,0	12,9	12,2
Rad	1,3	0,0	1,0	2,1	1,5	1,2	0,8	1,3
PCI	8,0	9,6	14,1	14,8	17,5	27,1	23,8	17,7
DP	0,0	1,9	0,5	0,8	1,5	1,2	1,7	1,1
Andre	6,7	1,9	3,6	3,8	2,2	0,6	3,3	2,9
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sum	75	52	192	237	137	166	240	1 233

Tjenesteklassenes og de selvstendig næringsdrivendes (SelND) tendens til å foretrekke de tradisjonelle høyrepartiene blir bekreftet i materialet fra 1990. Partiene PRI og PLI mottok støtte fra bare de øvre klassene (selvstendige og tjenesteklassene), og fremstår som to av tydeligste klassepartiene i analysen, sammen med PCI i 1990. I 1999 fins det derimot ingen tendens til at FI appellerer spesielt til de øvre sjikt i befolkningen. *Hypotese 2a* får dermed ganske klar støtte i data med partiene PLI, PRI og PCI som partier med tydelige klasseappell i 1990, mens trenden i stor grad er utvisket i 1999.

Ifølge *hypotese 3a* er det en forventning om at bønder, operasjonalisert som selvstendig næringsdrivende i primærsektor, vil stemme kristendemokratisk.

I 1990 er det en svært sterk sammenheng mellom sysselsetting i primærnæring og stemmegivning til det kristendemokratiske partiet DC og hele 65,4% av bøndene ville stemt på dette partiet mot ca 33-34% blant de andre klassene. I 1999 er sammenhengen mellom primærnæring og kristendemokratiske sympatier ikke like fremtredende, men det er fortsatt tydelige forskjeller mellom klassene. Blant bøndene var det fortsatt over 24% som ville stemt enten CCD, CDU eller PPI mot ca 12-14%

blant tjenesteklassene og rutinefunksjonærene, og ca 16% blant de øvrige selvstendige og deler av arbeiderklassen.

Tabell 7.9 Partipreferanse og sosial klasse i 1999 (%)

	SeIND	SeINDP	Øvr.Tjkl	Nedr.Tjkl	Rut.Funk	Fagl.Arb	Ufagl.Arb	Total
AN/FT	21,3	21,2	14,7	19,5	15,1	15,0	15,5	18,0
FI	16,9	15,2	17,2	15,1	17,4	11,2	16,8	15,6
LN	1,5	0,0	1,0	2,5	0,0	2,8	5,3	2,3
CCD/CDU	5,1	18,2	6,9	6,3	9,3	6,5	10,2	8,0
PPI	11,0	6,1	5,4	7,5	4,7	4,7	5,8	6,8
Dem	6,6	18,2	12,3	10,7	7,0	13,1	8,0	10,4
Ver	2,2	0,0	5,4	3,8	4,7	4,7	1,3	3,0
Rad	0,7	0,0	3,4	2,5	2,3	1,9	0,9	1,8
DS	22,1	9,1	21,6	20,8	22,1	29,9	20,4	21,2
PdCI/PRC	6,6	6,1	9,8	5,7	15,1	9,3	11,9	9,1
Andre	5,9	6,1	2,5	5,7	2,3	0,9	4,0	4,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	136	33	204	159	86	107	226	1 080

Sammenhengen mellom sysselsetting i primærnæring og kristendemokratiske sympatier ser dermed ut til å være svært sterk i 1990, mens den kan betraktes som moderat til sterk i 1999. *Hypotese 3a* får dermed tilnærmet full støtte i analysematerialet.

Hypotese 4a predikerer et endret mønster med hensyn til sosial klasse og partipreferanse som følge av strukturelle endringer på samfunnsnivå ("New Politics"). Forventningen er at de lavere klasser, og spesielt arbeiderklassen, i større grad vil stemme på de nye radikale høyrepartiene, mens de øvre sjikt av befolkningen vil stemme på de nye venstrepartiene eller grønne partier.

I 1990 er det tydelige tegn til at tjenesteklassene og rutinefunksjonærene stemmer det grønne partiet Verdi. Blant disse gruppene ville ca 16-17% av respondentene stemt Verdi mot ca 9-10% blant de andre klassene. For de andre nye venstrepartiene Radicali og DP kan det ikke observeres samme tendens. Data fra 1999 viser samme tendens for Verdi som i 1990, og i tillegg har Radicali stor oppslutning blant tjenesteklassene.

Både i 1990 og i 1999 kan man observere sympatier for det nye, høyre-radikale partiet LN blant deler av arbeiderklassen. I 1990 ville 10,2% av de faglærte arbeiderne stemt LN mot ca 6-8% av tjenesteklassen, mens i 1999 ville 5,3% av de ufaglærte stemt LN mot 0-2,5% blant de andre klassene. I sum er det dermed støtte for hypotese 4a i datamaterialet både i 1990 og i 1999 når man regner Radicali, Verdi og Lega Nord som "New Politics"-partier.

7.3.3 Partipreferanse og religiøs konfesjon

Ifølge *hypotese 5a* vil de katolske respondentene stemme kristendemokratisk, mens de uten religiøs konfesjon vil stemme "rødt" og spesielt kommunistisk.

I 1990 er det en sterk sammenheng mellom religiøs konfesjon og stemmegivning til partiet DC. Tendensen er også tilstedet i 1999, men ikke så sterk som i 1990. Partiene CCD/CDU og PPI fikk til sammen 17,5% oppslutning blant de katolske mot 4,1% blant respondenter uten religiøs konfesjon og ingen oppslutning blant de med andre religioner.

Tabell 7.10 Partipreferanse og religiøs konfesjon i 1990 (%)

	Aldri	Katolsk	Andre	Total
MSI	2,6	2,6	0,0	2,6
LN	6,7	6,0	7,1	6,1
PLI	0,5	1,9	0,0	1,6
DC	7,7	42,5	0,0	36,6
PRI	2,6	3,0	7,1	3,0
PSDI	0,5	1,6	7,1	1,5
Ver	21,1	11,8	21,4	13,4
PSI	13,9	11,9	14,3	12,2
Rad	3,6	0,9	0,0	1,3
PCI	35,6	14,2	21,4	17,7
DP	3,1	0,7	7,1	1,1
Andre	2,1	2,9	14,3	2,9
Sum	100	100	100	100
N	194	1 025	14	1 233

For velgerne uten religiøs konfesjon²¹, finner man i 1990 en klar preferanse for PCI, men også partiet Verdi appellerte til disse velgerne. Også i 1999 finner man en sterk venstreorientering blant de ikke-religiøse, og samlet oppslutning for PdCI/PRC og DS var hele 52,9%. Sammenhengen som hypotese 5a skisserer får dermed full støtte ut fra resultatene, men forskjellen mellom katolske og ikke-katolske velgere er atskillig mindre i 1999 enn i 1990. Det kan derimot se ut til at AN/FT og FI har sterk appell blant de katolske velgerne i 1999, og sammenlignet med MSI i 1990 har AN/FTs appell økt markant blant disse velgerne. De katolske velgerne kan dermed se ut til å være i ferd med å bryte med sin tradisjonelle partipolitiske tilhørighet, mens de ikke-katolske derimot, ser ut til å beholde sin venstreorientering over tid.

Tabell 7.11 Partipreferanse og religiøs konfesjon i 1999 (%)

	Aldri	Katolsk	Andre	Total
AN/FT	17,4	18,1	25,0	18,0
FI	9,1	17,2	25,0	15,6
LN	0,5	2,8	0,0	2,3
CCD/CDU	1,8	9,6	0,0	8,0
PPI	2,3	7,9	0,0	6,8
Dem	8,7	10,9	0,0	10,4
Ver	2,7	3,0	0,0	3,0
Rad	2,7	1,5	0,0	1,8
DS	32,4	18,2	50,0	21,2
PdCI/PRC	20,5	6,2	0,0	9,1
Andre	1,8	4,7	0,0	4,1
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
N	219	857	4	1 080

7.3.4 Partipreferanse og regionstilhørighet

Ifølge *hypotese 6a* vil man kunne gjenfinne den regionalpolitiske firedelingen av landet både i 1990 og 1999.

²¹ Jeg har valgt å ikke kommentere velgere med andre livssyn fordi disse bare utgjør ca 1% av utvalget i 1990 (14 respondenter) og under 1% av utvalget i 1999 (4 respondenter).

Tabell 7.12 Partipreferanse og regionstilhørighet i 1990 (%)

	Nordvest	Nordøst	Sentrum	Sør	Øyene	Total
MSI	1,5	0,6	3,4	4,7	3,1	2,6
LN	13,7	11,7	1,0	0,0	0,0	6,1
PLI	2,7	2,5	1,9	0,3	0,0	1,6
DC	26,0	24,0	31,1	53,4	55,9	36,5
PRI	3,4	4,7	2,4	1,6	2,4	3,0
PSDI	2,7	0,9	1,5	1,6	0,0	1,5
Ver	15,6	15,8	12,6	10,3	11,8	13,4
PSI	16,0	14,5	11,7	7,2	12,6	12,3
Rad	0,8	1,6	1,5	1,6	0,8	1,3
PCI	13,4	17,0	29,1	16,9	11,8	17,7
DP	1,1	0,9	1,9	0,9	0,8	1,1
Andre	3,1	5,7	1,9	1,6	0,8	2,9
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	262	317	206	320	127	1 232

I de nordvestlige regioner har den katolske tradisjonen og venstretradisjonen hatt tilnærmet lik innflytelse og oppslutning blant velgerne. Dette mønsteret finner man igjen i data fra 1990, men ikke i 1999. I 1990 har DC oppslutning blant 26% av velgerne, mens partiene PSI og PCI til sammen har en oppslutning på 29,4%. I 1999 derimot, opprettholdt venstrepartiene (DS og PdCI/PRC) sin oppslutning i området med til sammen 26,9%, mens de katolske partiene (CCD/CDU og PPI) bare oppnådde 13,7% av respondentenes sympati. En relativt høy andel av velgerne fra nordvest valgte seg derimot FI (22,6% mot ca 11-14% på resten av fastlandet) som sitt prefererte politiske parti, i tillegg til at LN hadde bred støtte i regionen med 6,4%.

De nordøstlige regioner har tradisjonelt blitt betraktet som en kristendemokratisk bastion, men dette fins det ikke støtte for i datamaterialet fra verken 1990 eller 1999. I 1990 hadde velgergruppen fra de nordøstlige regioner faktisk lavest andel DC velgere sammenlignet med de andre regionene.

Som vi så i punkt 5.1.3, har sentrumsregionene blitt karakterisert som det ”røde beltet” på grunn av de sterke sosialistiske og kommunistiske sympatiene i området. I data fra 1990 finner man også at hele 29,1% av respondentene foretrakk PCI som sitt politiske parti mot mellom 12-17% i resten av landet. Oppslutningen om DP er også litt høyere i sentrumsregionene enn i de andre regionene. I 1999 er det en tendens til DS appell blant sentrumsregionsvelgerne og i tillegg ser Democratici til å ha gjort det

bra med oppslutning på 12,1% mot ca 8-9% i nord og på øyene (i sør ligger andelen litt høyere på 13,2%).

Tabell 7.13 Partipreferanse og region i 1999 (%)

	Nordvest	Nordøst	Sentrum	Sør	Øyene	Total
AN/FT	16,2	14,3	21,5	20,3	16,8	18,0
FI	22,6	14,3	10,8	12,8	19,3	15,6
LN	6,4	3,4	0,4	0,4	0,0	2,3
CCD/CDU	7,7	7,6	8,5	7,1	10,1	8,0
PPI	6,0	5,5	6,3	9,4	5,9	6,8
Dem	7,7	8,8	12,1	13,2	9,2	10,4
Ver	1,7	8,0	1,8	1,1	1,7	3,0
Rad	2,1	2,1	0,9	1,5	2,5	1,8
DS	15,4	23,9	25,1	22,9	16,0	21,2
PdCI/PRC	11,5	8,4	9,4	7,5	8,4	9,1
Andre	2,6	3,8	3,1	3,8	10,1	4,1
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	234	238	223	266	119	1080

DC har hatt stor innflytelse sosialt, politisk og økonomisk i Italia i hele etterkrigstiden, og spesielt i de tilbakeliggende sørlige regioner og på øyene. Den katolske dominansen er svært synlig i data fra 1990, der hele 53,4% av respondentene i de sørlige regioner og 55,9% av respondentene på øyene sympatiserte med DC, mot ca 25-30% i resten av landet. I 1999 er det en svak tendens til CCD/CDU dominans på øyene og PPI dominans i sør, men langt fra slik det var for DC i 1990. Den katolske dominansen derimot til å ha blitt erstattet av en jevnere maktfordeling mellom høyresiden (AN/FT og FI) og venstresiden (DS, Democratici).

Hypotese 6a får derfor delvis støtte i datamaterialet. Unntakene er de nordøstlige regionene totalt og i nordvest og i sør i 1990. De regionspesifikke sympatiene er dermed mest tydelige i data fra 1990.

7.3.5 Partipreferanse og skillet mellom by og land

For variabelen by-land har det på grunnlag av vurderingene under pkt. 7.1.2, blitt benyttet både krysstabell (Cramer's V), variansanalyse (Eta) og gjennomsnitt. Krysstabellen kommenteres først og eventuelle mønster i oppslutning avdekkes.

Deretter analyseres gjennomsnittskårene for de ulike partiene på den uavhengige variabelen.

Tabell 7.14 Partipreferanse og by-land i 1990 (%)

	<2000	2-5000	5-10000	10-20000	20-50000	>50000	>100000	>500000	Total
MSI	3,4	2,5	1,9	2,1	6,2	2,0	1,1	1,4	2,6
LN	10,2	7,5	4,3	6,2	5,7	3,0	6,9	6,3	6,1
PLI	1,7	1,2	0,0	0,7	2,9	0,0	4,0	1,4	1,6
DC	40,7	47,2	45,3	35,9	34,3	41,4	29,7	27,0	36,5
PRI	1,7	2,5	1,2	5,5	2,4	3,0	5,7	1,8	3,0
PSDI	1,7	0,6	5,0	0,7	0,0	3,0	1,1	0,9	1,5
Ver	5,1	6,2	8,7	19,3	15,2	12,1	14,9	18,0	13,4
PSI	10,2	12,4	13,0	7,6	11,0	10,1	13,7	16,2	12,3
Rad	1,7	1,9	0,0	1,4	0,5	3,0	2,9	0,5	1,3
PCI	20,3	14,3	17,4	19,3	15,2	21,2	13,1	23,0	17,7
DP	0,0	0,6	1,2	0,7	1,4	1,0	1,7	1,4	1,1
Andre	3,4	3,1	1,9	0,7	5,2	0,0	5,1	2,3	2,9
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	59	161	161	145	210	99	175	222	1232

Krysstabell

Ifølge *hypotese 7a* stemmer bybefolkningen på de sosialistiske eller de kommunistiske partiene, mens den rurale delen av befolkningen stemmer kristendemokratisk. Analysen fra 1990 viser en relativt klar synkende trend for støtte til DC, når man går fra lavt innbyggertall til høyt innbyggertall. I 1999 finner man tilsvarende (men svakere) trend for PPI, men ikke for CCD/CDU.

Venstreorienteringen i byene finner man til en viss grad i analysen fra 1990 ved at oppslutningen om de tradisjonelle venstrepartiene (PSI og PCI) er høyest i tettbygde strøk. Man ser også en tydelig trend for "New politics"-partiet Verdi har størst oppslutning i byene. I 1999 er det en klar tendens til at partiet DS oppnår økende støtte når man går fra lav til høy befolkning, og for PdCI/RC er forskjellen mellom de største byene og de mest rurale stedene markant (1,7% mot 12,8%). Sammenhengene hypotese 7a skisserer får dermed støtte i datamaterialet, og mønsteret er mest tydelig i 1999-materialet. Dette er i tråd med funnene under den samlede analysen i punkt 7.4.1 der variabelen by-land viser seg å ha fått økt betydning fra 1990 til 1999.

Tabell 7.15 Partipreferanse og by-land i 1999 (%)

	<2000	2-5000	5-10000	10-20000	20-50000	>50000	>100000	>500000	Total
AN/FT	16,7	23,9	13,6	17,5	17,3	12,1	18,5	23,5	18,0
FI	15,0	18,3	17,4	18,4	15,3	15,5	11,9	14,1	15,6
LN	6,7	3,7	5,3	0,9	1,2	1,7	2,0	0,7	2,3
CCD/CDU	8,3	5,5	13,6	7,9	10,0	4,3	4,0	8,1	8,0
PPI	11,7	8,3	9,8	10,5	6,8	7,8	2,6	1,3	6,8
Dem	10,0	6,4	14,4	5,3	9,2	12,1	15,9	8,7	10,4
Ver	5,0	1,8	0,8	0,0	3,6	4,3	6,0	2,0	3,0
Rad	1,7	1,8	0,8	1,8	2,4	0,0	1,3	3,4	1,8
DS	8,3	19,3	9,8	18,4	21,3	29,3	29,8	24,8	21,2
PdCI/PRC	1,7	8,3	9,8	11,4	9,6	8,6	6,0	12,8	9,1
Andre	15,0	2,8	4,5	7,9	3,2	4,3	2,0	0,7	4,1
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	60	109	132	114	249	116	151	149	1080

Gjennomsnitt

Tabell 7.16 viser gjennomsnitt for undergruppen partivalg på variabelen by-land. Gjennomsnittskårene reflekterer dermed i hvor stor grad de ulike partiene har oppslutning i byen eller på landsbygda. Høye skårer indikerer størst oppslutning i by for respondentene, mens lav skåre indikerer tilhørighet til landsbygda for respondentene.

Hypotese 7a får noe støtte ut fra tabell 7.16. I 1990 viser analysen at partiene med den mest "urbane" befolkningen var PLI, DP og Verdi. Med unntak av PSDI, som viser seg å ha de mest rurale velgerne i 1990, stemmer bybefolkningen enten liberalt, "rødt" eller det grønne partiet. DC er blant de tre partiene med de mest "rurale" velgerne (i tillegg til PSDI og MSI), i tråd med hypotesen.

I 1999 er de tradisjonelle venstrepartiene DS og PdCI/RC blant de fire partiene med de mest "rurale" velgerne. Oppslutningen om "New politics"-partiene Verdi og Radicali er også høy blant byboerne. I tillegg ser man en klar tendens til at avleggerne etter det kristendemokratiske partiet DC (PPI og CCD/CDU) har de mest "rurale" velgerne. Lega Nord skårer også høyt i de lavest befolkede delene av landet ifølge tabellen. Sammenhengen mellom bosted og partipreferanse som ble skissert i hypotese 7a er derfor svært tydelig i materialet fra 1999, og litt mindre tydelig i 1990. Dette er også i tråd med funnene fra krystabellen.

Tabell 7.16 Partipreferanse og by-land i 1990 og 1999 (gjennomsnitt)

1990	M	N	1999	M	N
PLI	5,6	20	DS	5,46	229
DP	5,57	14	Ver	5,38	32
Ver	5,52	165	Rad	5,26	19
PSI	5,19	151	PdCI/PRC	5,15	98
PRI	5,19	37	Dem	5,11	112
PCI	5,09	218	AN/FT	5,01	194
Rad	5,06	16	FI	4,73	168
LN	4,81	75	CCD/CDU	4,65	86
DC	4,56	450	PPI	4,04	73
MSI	4,56	32	LN	3,72	25
PSDI	4,39	18	Andre	3,82	44
Andre	4,94	36	-	-	-
Total	4,94	1232	Total	4,93	1080

7.3.6 Partipreferanse og velgernes inntekt og utdanning

Ifølge *hypotese 8a* kan man forvente en venstreorientering hos de lavtlønnede, og en konservatistisk høyreorientering hos de høytlønnede som følge av økonomisk orientering.

I 1990 ser man at det liberale partiet PLI, det republikanske partiet PRI og Lega Nord har høyest lønnsnivå blant sine velgere. Blant de med lavest lønnede velgere finner man Radicali, MSI og DC. I 1999 derimot, har det skjedd voldsomme endringer (om dette er korrekt) i elektoratet for to partier, nemlig Radicali og Lega Nord. Fra å ha elektoratet med lavest inntekt i 1990, har Radicali i 1999 velgere med høyest inntektsnivå. Tilsvarende skifte har skjedd for Lega Nord som hadde et høytlønnet elektorat i 1990, mens i 1999 er partiets velgere på bunnen av skalaen. De tre partiene med høytlønnet elektorat blir dermed Radicali, FI og DS, mens de tre partiene med lavtlønnede var Lega Nord, CCD og PCI. Begge avvikende funn kan skyldes tilfeldigheter grunnet lavt antall respondenter for både Radicali og Lega Nord.

Bare deler av *Hypotese 8a* får dermed støtte i data. Man kan si at det fins en tendens til venstreorientering blant de lavtlønnede grunnet at gjennomsnittsskårene for PLI og

PRIs velgere er radikalt høyre en for eksempel PSI (5,17 og 4,63 mot 3,79). Det ser også ut til at de kristendemokratiske partiene appellerer til denne gruppen av velgere. Blant de høytlønnede er det en klar tendens til høyreorientering i 1990 (PLI og PRI) og i 1999 (FI). Det er likevel grunn til å ta noen forbehold ved tolkingen av inntektsvariabelen i 1990 siden spredningen på variabelen er svært liten.

Ifølge *hypotese 9a* tenderer personer med høy utdannelse til å stemme på de nye venstrepartiene, mens de med lav utdannelse vil tendere til å stemme på de nye høyre-radikale partiene.

I 1990 er Radicali og Verdi blant de fire partiene med høyest utdannet velgergruppe (sammen med PRI og PLI), mens de høyre-radikale partiene MSI og Lega Nord befinner seg på den nedre delen av skalaen. Partiene med et lavest utdannet elektorat er i 1990 PSDI, DC, PSI, Lega Nord og MSI. De nye venstrepartiene har derfor en tydelig appell blant høyt utdannede, mens trenden for de høyre-radikale ikke er like tydelig. Man ser i tillegg at høyt utdannede stemmer sentrumsliberale partier som PLI og PRI, som stemmer med tidligere funn for den nye tjenesteklassen (som sannsynligvis er høyt utdannet).

I 1999 har partiene Verdi og Radicali fortsatt de høyest utdannede velgerne. På bunnen av utdanningskalaen ligger CCD/CDU, PPI og Lega Nord. AN/FT derimot er avvikende i forhold til hypotesen og etterfølger Radicali på skalaen. Man finner derfor bare delvis støtte til hypotese 9a i data. Det er ingen tydelig trend til høyre-radikalisme blant de lavt utdannede, men en ganske tydelig orientering mot "New Politics"-partier på venstresiden, og grønne partier hos de høyt utdannede. Blant de lavtlønnede ser det derimot ut til at det er de kristendemokratiske partiene (DC, CCD/CDU og PPI) som fanger flest velgere.

Tabell 7.17 Partipreferanse og inntekt i 1990 og 1999 (gjennomsnitt)

1990	M	N	1999	M	N
PLI	5,17	18	Rad	6,53	15
PRI	4,63	32	FI	5,68	134
LN	4,14	59	DS	5,67	188
Ver	4,07	126	Ver	5,62	26
PSI	3,79	112	Dem	5,53	96
DP	3,69	13	AN/FT	5,25	150
PSDI	3,50	8	PPI	5,09	67
PCI	3,49	168	PdCI/PRC	4,63	82
DC	3,41	348	CCD/CDU	4,53	75
MSI	3,36	25	LN	4,50	20
Rad	3,33	12	Andre	3,91	33
Andre	3,78	32	-	-	-
Total	3,69	953	Total	5,27	886

7.18 Partipreferanse og utdanning i 1990 og 1999 (gjennomsnitt)

1990	M	N	1999	M	N
Rad	15,88	16	Ver	19,16	31
PRI	14,73	37	Rad	18,42	19
PLI	14,55	20	AN/FT	17,46	190
Ver	14,08	165	DS	17,40	226
DP	13,71	14	FI	17,19	166
PCI	13,50	217	PdCI/PRC	17,00	95
MSI	13,42	31	Dem	17,18	110
LN	13,42	73	LN	16,28	25
PSI	13,29	147	PPI	16,14	71
DC	13,16	441	CCD/CDU	15,95	86
PSDI	12,94	18	Andre	16,33	43
Andre	13,53	36	-	-	-
Total	2,50	1215	Total	6,15	1062

7.4 Konklusjon: strukturelle variabler

Den foregående analysen indikerte at de tradisjonelle konfliktlinjene har fått svekket betydning i Italia i perioden mellom 1990 og 1999. For 5 av de 6 sosialstrukturelle

variablene ble eta-koeffisienten/Cramer's V redusert. Det eneste avviket fra hypotese 1a var at effekten på partivalg av variabelen by-land økte marginalt.

Konfliktlinjen som ifølge materialet svekket seg mest var sentrum-periferi, operasjonalisert gjennom regionstilhørighet og variabelen utdanning. Varemarkedskonflikten (by-land) derimot økte i samme tidsperiode. Den religiøse konfliktlinjen ble også svekket i betydning men utøvde fortsatt en moderat til sterk effekt på partivalg i 1999. *Hypotese 1a*, som indikerte svekkelse av de tradisjonelle konfliktlinjene, slik Lipset og Rokkan (1967) definerte dem, får dermed tilnærmet full støtte i materialet, med unntak av varemarkedskonflikten (by-land).

Av hypotesene 2-9 er det 7 av dem som er knyttet opp til teori om svekket betydning for strukturelle konfliktlinjer (2a, 3a, 5a, 6a, 7a og 8a), mens 2 har grunnlag i teorien om dannelsen av nye konfliktlinjer og "New politics" (4a og 9a).

Analysen ga tydelig støtte til tre av hypotesene om de tradisjonelle konfliktlinjene og partivalg på begge tidspunkt (3a, 5a og 7a), mens de resterende hypotesene får bare delvis støtte i datamaterialet. Det er klare tegn i materialet til at bønder stemmer kristendemokratisk (hypotese 3a), at katolske og ikke religiøse velgere stemmer på hhv. kristendemokratiske og tradisjonelle venstrepartier (hypotese 5a) og at byborgere stemmer på tradisjonelle venstrepartier, mens velgere fra grisgrendte strøk stemmer kristendemokratisk (hypotese 7a).

Hypotese 2a som skisserte at arbeiderklassen stemmer venstreorientert mens overklassen foretrekker høyreorienterte partier, fikk støtte i materialet fra 1990, men ikke i 1999. Hypotese 6a som predikerte en regional firedeling av landet og hypotese 8a som forventet stemmegivning ut fra økonomiske betraktninger (ut fra inntekt) får bare delvis støtte i undersøkelsen.

For hypotesene knyttet til "New Politics" får 4a full støtte i materialet både for 1990 og for 1999. Data indikerer en klar tendens til at den nye middelklassen stemmer på de nye venstrepartiene, mens arbeiderklassen stemmer høyre-radikalt. Hypotese 9a får derimot bare delvis støtte ved at data bare indikerer venstreorientering blant høyt utdannede, og ingen høyreorientering blant de lavt utdannede.

For en rekke av hypotesene er mønsteret som predikeres, tydeligere i materialet fra 1990 enn for 1999. Dette er i samsvar med hva man kan forvente ut fra hypotese 1a som skisserte redusert betydning for de strukturelle variablene. Resultatene fra analysen indikerer dermed at de tradisjonelle konfliktlinjene i Italia er i uorden og at nye, og mulig verdimeslige konfliktlinjer har fått økt betydning. Noen av disse skal undersøkes nærmere i den påfølgende analysedelen i neste kapittel.

8. Analyse: verdiorienteringer og partivalg

I andre analysedel skal jeg se på sammenhengen mellom de fire verdidimensjonene som ble gjort rede for i teorikapittelet (punkt 4.2.4), og partivalg i 1990 og 1999. To av verdidimensjonene er foranket i saksområder relatert til "Old Politics", mens de to andre er forankret i saker relatert til "New Politics". Jeg vil først gjøre rede for hvordan de ulike teoretiske verdidimensjonene er operasjonalisert, og oppgi gjennomsnitt og standardavvik for variablene på begge tidspunkt. Nærmere opplysninger om indekskonstruksjonene finnes i Appendix. Deretter skisseres det hypoteser om hva man kan forvente å finne i det empiriske materialet, før empirien rapporteres under punkt 8.3. Til slutt i kapittelet vil jeg trekke noen foreløpige konklusjoner ut fra de funn som har blitt gjort under den foregående verdidimensjonsanalysen.

8.1 Operasjonalisering av uavhengige variabler

8.1.1 Verdidimensjoner

Religiøs/sekulær

Den religiøse konfliktlinjen fikk sitt politiske uttrykk på begynnelsen av 1900-tallet og ble raskt en av de dominerende skillelinjene i vesteuropeiske samfunn. Striden mellom religiøse og sekulære segment i befolkningen hadde likevel vært tydelig siden slutten av 1800-tallet, og de nye politiske partiene som så dagens lys var opptatt av å definere seg selv som enten katolske, protestantiske, religiøse eller sekulære (Knutsen 1995a:16). I Italia har den religiøse konfliktlinjen vært spesielt tydelig og fått sin manifestasjon i partisystemet gjennom kommunistiske og sosialistiske partier med sterke anti-katolske elementer, og det kristendemokratiske partiet DC og dets avleggere i den andre republikken.

Skillet mellom religiøse og sekulære verdier har blitt operasjonalisert gjennom spørsmål som måler grad av religiøs overbevisning. Respondentene ble spurt

likelydende i 1990 og i 1999 om de trodde på Gud, livet etter døden, helvete, himmelen og synd. Skalaen er konstruert slik at den går fra 0 til 10, der 10 representerer svært religiøs, mens 0 representerer lav/ingen religiøs overbevisning. De respondentene som oppga vet ikke, eller ingen respons antas å ikke ha noen religiøs overbevisning. Spredningen på variablene er tilnærmet lik, mens snittet er litt lavere i 1990 enn i 1999.

Tabell 8.1 Verdier: religiøs/sekulær i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.

Religiøs/sekulær	Gj.snitt	Std.avvik
1990	5,55	3,63
1999	6,17	3,53

Økonomisk høyre/venstre

Den økonomiske høyre-venstredimensjonen har blitt operasjonalisert ut fra fire likelydende påstander i begge undersøkelser hvor respondenten ble bedt om å plassere seg på en skala fra 0 til 10. Alle påstandene innebærer avveininger mellom at samfunnsutviklingen skal styres av staten gjennom lover og regler eller om markedskreftene skal ha fritt spillerom. Skalaen er konstruert fra høyre til venstre slik at 0 representerer et svært høyreorientert standpunkt, mens 10 representerer et venstreorientert standpunkt. Både spredningen på variablene og gjennomsnitt er tilnærmet identisk i 1990 og 1999 slik at sammenligning av effekt på de tidspunktene er uproblematisk statistisk sett.

Tabell 8.2 Verdier: økonomisk høyre/venstre i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.

Økonomisk høyre/venstre	Gj.snitt	Std.avvik
1990	4,64	1,92
1999	4,72	1,93

Vekst/vern

Miljødimensjonen har blitt konstruert ut fra responsen på tre påstander som respondenten ble bedt om å si seg enig med eller ikke. Skalaen som ble konstruert skal måle i hvor stor grad respondenten er villig til å oppgi noe av sin velstand for å bedre miljøet. Skalaen går fra 0 til 10 der 0 representerer et svært anti-grønt verdisyn mens 10 representerer et grønt standpunkt. Variablenes spredning er tilnærmet lik på begge tidspunkt slik at effekten på partivalg kan sammenlignes substansielt. Gjennomsnittet har derimot sunket fra utvalget i 1990 til utvalget i 1999.

Tabell 8.3 Verdier: vekst/vern i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.

Vekst/vern	Gj.snitt	Std.avvik
1990	4,68	2,35
1999	4,27	2,16

Frihetlig/autoritær

Frihetlig/autoritærdimensjonen ble konstruert ut fra spørsmål som er ment å skulle måle i hvilken grad respondentene har en tradisjonell bevissthet eller en moderne bevissthet. Disse to bevissthetene representerer ifølge Flanagan (1982a: 409-410) fire verdimeslige subdimensjoner hvor det har skjedd store endringer i, og forskyvninger langs som følge av overgangen til avanserte industrisamfunn. I likhet med de andre verdidimensjonene er frihetlig/autoritær operasjonalisert gjennom en skala som tar verdier fra 0 til 10, der 0 representerer den autoritære enden av skalaen og 10 den frihetlige. Både spredning og gjennomsnitt for de to variablene er tilnærmet identiske, slik at sammenligning mellom de to tidspunktene er mulig.

Tabell 8.4 Verdier: frihetlig/autoritær i 1990 og 1999. Gjennomsnitt og standardavvik.

Frihetlig/autoritær	Gj.snitt	Std.avvik
1990	3,60	2,06
1999	3,65	1,95

Totalt sett for alle verdidimensjonene kan det se ut til at den italienske befolkningen har blitt mer religiøse og mindre vernorienterte fra 1990 til 1999. De to andre dimensjonene, økonomisk høyre/venstre og frihetlig/autoritær ser derimot ut til å ligge på et stabilt nivå fra 1990 til 1999.

8.1.2 Uavhengige variabler og målenivå

Alle verdidimensjonene er på forholdstallsnivå som er det høyeste målenivået, og skalaene er konstruert slik at de går fra 0 til 10. Korrelasjon med den avhengige variabelen partivalg måles ved hjelp av variansanalyse og eta-koeffisient. I tillegg vil jeg oppgi gjennomsnitt på de ulike verdidimensjonene for hvert enkelt partis velgergrupper. Dette gjøres ved å snu kausalordenen og gjøre verdidimensjonene til avhengige variabler i hver sin delanalyse, og partivalg som uavhengig variabel.

8.2 Hypoteser

Hypotesene er organisert slik at den første hypotesen (hypotese 1a) predikerer utviklingen av styrkeforholdet mellom verdidimensjonen relatert til "Old Politics" og "New Politics" på partivalg fra 1990 til 1999. Deretter skisseres enkeltstående hypoteser til hver av dimensjonene, og disse predikerer derimot hvordan partiene grupperer seg på de enkelte verdidimensjonene i 1990 og i 1999 ut fra velgernes verdipreferanser. Siden den første hypotesen predikerer nedgang i påvirkning for "Old Politics" og økt påvirkning for "New Politics" vil de påfølgende hypotesene og tolkningene ta hensyn til dette. De velgermessige mønstre relatert til verdidimensjonene forankret i "Old Politics" vil dermed forventes å være mest synlig i 1990-materialet, mens de mønstre som skisseres verdidimensjonene forankret i "New Politics" forventes å være mest synlig i 1999-materialet.

8.2.1 Styrkeforholdet mellom "Old Politics" og "New Politics"

Som det ble gjort rede for i kapittel 4, har blant annet Ronald Inglehart argumentert for at nye saksområder har fått politisk sprengkraft i avanserte industrisamfunn. Som

følge av dette, har den ideologiske høyre-venstreaksen fått mindre relevans, og politisk polarisering defineres nå i større grad av saker forankret i "New Politics" heller enn av strukturelle faktorer. I første analysedel ble Rokkan og Lipsets strukturelle konfliktlinjer behandlet som om de var verdimessig "frie". Den tradisjonelle konfliktlinjestrukturen var derimot også forankret i verdier slik vi så under punkt 4.2.2. I en rekke land har forskning vist at "New Politics" fått økt betydning i forhold til "Old Politics". Slik Knutsen (1989) indikerte i kapittel 5, er det grunn til å tro at den utviklingen også gjør seg gjeldende i Italia.

Hypotese 1b (generell)

Verdidimensjonene forankret i "Old Politics" har fått redusert betydning, mens verdidimensjonene forankret i "New Politics" har fått økt betydning for partivalg i perioden 1990 til 1999.

8.2.2 Religiøs/sekulær

Mens den strukturelle variabelen "religiøs konfesjon" i første delanalyse tok opp tilhørighet til et kirkesamfunn, måler verdivariabelen religiøs/sekulær grad av religiøsitet. Slik vi har sett tidligere i oppgaven har den religiøse konfliktlinjen tradisjonelt hatt stor betydning i forhold til de andre konfliktlinjene, og overlappet den ideologiske konflikten mellom det katolske segmentet og det kommunistiske/sosialistiske segmentet i befolkningen. Siden de kristendemokratiske partiene i Italia i stor grad artikulere en religiøs verdiorientering, kan man forvente at disse partiene også tiltrekker seg de mest religiøse velgergruppene. I motsatt ende av skalaen kan man forvente at de minst religiøse respondentene vil fortrekke de nye eller tradisjonelle venstrepartiene som artikulere mer sekulære verdier. I tillegg er venstrepartiene i stor grad kritiske til den katolske kirkes innflytelse i det politiske liv, og kontroll med samfunnet normer. Oversikt over de politiske partiene finnes i tabell 3.3.

Hypotese 2b

Velgere som har religiøse verdier vil være mer tilbøyelig til å stemme på de kristendemokratiske partiene, mens velgere med sekulære verdier vil være tilbøyelig til å stemme på de tradisjonelle eller de nye venstrepartiene.

8.2.3 Økonomisk høyre/venstre

Den økonomiske høyre-venstredimensjonen er identisk til operasjonaliseringen Knutsen (1995b:54) benytter når han konstruerer skillet mellom hhv en høyre- og en venstrematerialistisk orientering. Ifølge Knutsen har politisk polarisering i industrisamfunn tradisjonelt blitt forklart gjennom striden mellom ulike sosiale klasser. Klassekonflikten var derimot like mye et verdifenomen som et strukturfenomen, og dette kom til uttrykk gjennom ulike holdninger til maktforholdet mellom stat og marked i samfunnet som helhet. Ifølge Knutsen (1995b:23) var den ideologiske høyre-venstreaksen en konflikt om produksjonsmidler, inntektsfordeling og statlig intervensjon i privat sektor. Denne konflikten har vært spesielt tydelig i skillet mellom borgerlige partier og sosialistpartier, men fortsetter å danne skillet mellom høyre- og venstresiden i vesteuropeiske land. I analysen kan man derfor forvente at partiene plasserer seg på den økonomiske høyre-venstredimensjonen ut fra ideologisk tilhørighet fra høyre til venstre.

Hypotese 3b

Velgere som har økonomiske høyreverdier vil være mer tilbøyelig til å stemme på ikke-sosialistiske partier, mens velgere med økonomiske venstreverdier vil stemme på de tradisjonelle venstrepartiene.

8.2.4 Vekst /vern

Inglehart (1984:32) identifiserer økt grad av “sakspolarisering” i vesteuropeiske partisystemer. I den forbindelse har miljøspørsmålet²² i en eller annen form blitt stadig

²² Ifølge Knutsen (1995b) betyr økt fokus på miljø ikke nødvendigvis at det har skjedd en overgang fra materialistiske til postmaterialistiske verdier i samfunnet som helhet. Når folks fysiske sikkerhet blir forringet som følge av forurensning på

en hyppigere kilde til konflikt mellom partiene. Siden de nye saksfeltene knyttet til vekst/vern bare tas opp av deler av partisystemets partier, vil man kunne forvente en ulik partimessig fordeling langs "New Politics"-dimensjonene enn langs den ordinære høyre-venstreaksen (Inglehart 1984:28). Også på venstresiden i politikken vil saker forankret i "New Politics" artikuleres mest av de nye venstrepartiene enn av de tradisjonelle venstrepartiene (sosialdemokratiske og kommunistiske partier) som har en mer materialistisk verdiorientering. Blant de postmaterialistiske partiene kan man derfor finne nye venstrepartier²³, grønne partier og muligens noen partier fra sentrum som har tatt opp i seg saksområder innenfor "New Politics" (Müller-Rommel 1982:69). Knutsen (1995:32) finner i sin komparative studie av fem ulike verdiorienteringer og partivalg, at det er de konservative partiene og partiene på ytterste høyre fløy som har det mest materialistiske elektoratet. I Italia kan det i tillegg være naturlig å forvente at de kristendemokratiske partiene inkluderes blant de konservative partiene.

Hypotese 4b

Velgere med grønne verdier vil tendere mot å stemme på de nye venstrepartiene eller grønne partier, mens velgere med vekstorienterte verdier vil stemme på de tradisjonelle høyre-og venstrepartiene.

8.2.5 Frihetlig/autoritær

Slik vi så under punkt 4.2 har Flangan (1982a, 1982b, 1987) argumentert for at de viktigste verdiendringene i vesteuropeiske samfunn har skjedd langs verdidimensjonen frihetlig/autoritær. I likhet med vekst/vern-dimensjonen kan man forvente at det er "New Politics"-partiene som i størst grad har tatt opp i seg de nye dimensjonene, og at den vil tjene som markør mellom det "nye venstre" og "det nye

lokalt eller nasjonalt nivå, kan det stimulere et individuelt engasjement som ikke nødvendigvis avspeiler en samfunnsmessig verdiendring (Knutsen 1995b:5).

²³ De nye venstrepartiene karakteriseres ofte som "Venstrefrihetlige partier". Felles for disse partiene er at de tar innover seg en frihetlig agenda, i tillegg til den tradisjonelle venstreorienteringen. Ifølge Kitschelt (1988) kombinerer disse partiene "libertarian commitments to individual autonomy and popular participation, with a leftist concern for equality" (Kitschelt 1988:195).

høyre". Det kan også være rimelig å forvente at partiene fordeler seg langs frihetlig/autoritærdimensjonen tilnærmet likt som for vekst/verndimensjonen.

Hypotese 5b

Velgere med frihetlige verdier vil tendere til å stemme på de nye venstrepartiene eller grønne partier, mens velgere med autoritære verdier vil stemme på de nye høyre-radikale partiene.

8.3 Empiri

På de påfølgende sidene skal jeg undersøke de enkeltstående effektene av alle de fire verdidimensjonene på partivalg i både 1990 og 1999. Resultatene kan dermed indikere hvilke dimensjoner som har fått økt betydning, og hvilke som har fått redusert betydning for italienske velgers partipreferanse. Deretter skal jeg se nærmere på hver enkelt konflikt-dimensjon for å finne eventuell mønster i oppslutning om de ulike partiene i henhold til de hypotesene som ble framsatt under punkt 8.3. Til slutt i empiridelen vil jeg trekke noen foreløpige konklusjoner som følge av resultatene fremsatt under analysen.

8.3.1 Sammenheng mellom verdidimensjoner og partivalg

Ifølge *hypotese 1b* kan man forvente en forskyvning av forklaringskraft for velgernes partipreferanser fra konfliktlinjer relatert til "Old Politics" til de nye konfliktlinjene som konstituerer "New Politics". Tabell 8.5 viser at verdidimensjonenes effekt på partivalg har endret seg lite fra 1990 til 1999. Alle dimensjonenes effektendring er på mindre enn 0,05 som indikerer svært stabile korrelasjoner. I tillegg indikerer tabellen at to av verdidimensjonene får økt betydning, mens de to andre får redusert betydning i perioden, og "New" og "Old" politikk fordeler seg i begge disse kategoriene. *Hypotese 1b* får dermed lite støtte i analysen siden den økonomiske høyre/venstre øker i betydning, mens korrelasjonen for frihetlig/autoritær synker noe i betydning (marginal endring) i perioden.

Tabell 8.5 viser at det er den økonomiske konfliktlinjen som øker mest i betydning fra 1990 til 1999 og koeffisientene indikerer en sterk sammenheng med partivalgsvariabelen i 1990 til en sterk/svært sterk korrelasjon i 1999. For de andre "Old Politics"-dimensjonen indikerer analysen at den religiøse/sekulære verdier synker i betydning i samme periode.

For "New Politics" har den grønne dimensjonen vekst/vern fått noe økt betydning fra 1990 til 1999, og koeffisientene indikerer at dimensjonen har gått fra moderat til moderat/sterk sammenheng med partivalg. Til tross for økt betydning har vekst/vern minst betydning for partivalg på begge tidspunkt sammenlignet med de andre konfliktdimensjonene. Frihetlig/autoritær derimot, har fått redusert betydning i samme periode.

Om man observerer styrkeforholdet mellom dimensjonene viser analysen at spesielt korrelasjonene for religiøs/sekulær og frihetlig/autoritær på begge tidspunkt, og økonomisk høyre/venstre i 1999 er svært sterke. Eta-koeffisienten til religiøs/sekulær var i 1990 0,427 og 0,388 i 1999, som er svært sjelden ved individdata. Forklaringskraften til religiøse/sekulære verdier er derfor svært sterk i både 1990 og 1999. Frihetlig/autoritære er også sterkt korrelert med partivalg på begge tidspunkt i analysen. Koeffisientene for både religiøs/sekulær og frihetlig/autoritær synker fra 1990 til 1999, men begge dimensjoner har sterke korrelasjoner også i 1999.

Tabell 8.5 Korrelasjon: verdidimensjoner og partivalg i 1990 og 1999 (Eta-koeffisient).

	1990	1999	Diff 99-90
Religiøs/sekulær	0,427***	0,388***	-0,039
Høyre/venstre	0,264***	0,312***	0,048
Vekst/vern	0,186***	0,207***	0,021
Frihetlig/autoritær	0,328***	0,310***	-0,018

***Signifikant på 1% nivå, ** Signifikant på 5% nivå, * Signifikant på 10% nivå.

Hypotese 1b som skisserte økt betydning for "New Politics" og redusert betydning for "Old Politics" får dermed lite støtte i datamaterialet. For det første er korrelasjonene for alle dimensjonene svært stabile over tid, og for det andre fins det ikke støtte i data til å hevde at "New Politics" har fått mer betydning enn "Old

Politics” (slik disse er operasjonalisert gjennom 4 konfliktdimensjoner). Samlet sett er det i 1999 ”Old Politics” dimensjonene som har størst effekt på partivalg.

8.3.2 Partipreferanse og religiøs/sekulær

Ifølge *hypotese 2b* forventes det at velgere med et religiøst livssyn vil stemme på de kristendemokratiske partiene, mens de ikke-religiøse vil foretrekke venstrepartiene (tradisjonelle og nye). Tabell 8.6 viser de ulike partienes velgergruppers gjennomsnittskåre på den religiøse dimensjonen i 1990 og i 1999.

I tråd i med *hypotese 2b* viser det seg at det er de kristendemokratiske partiene DC i 1990 og PPI og CCD/CDU i 1999 som har velgere med mest tydelige religiøse verdier. Blant partiene med velgere som innehar et sekulært verdisyn finner man venstrepartiene DP, Radicali og PCI i 1990, og PdCI/PRC, DS og Radicali i 1999.

Det sosialdemokratiske partiet PSDI etterfulgte i 1990 DC på tabellen som partiet med støtte fra velgere med et religiøst verdimønster. Dette kan derimot skyldes at partiet har hatt plass i de fleste regjeringskoalisjoner sammen med DC, i tillegg til å ha artikulert religiøse verdier. At PRI etterfølger PSDI på tabellen i 1990 er derimot et litt overraskende funn, siden PRI har blitt karakterisert som et politisk sekulært parti.

I 1999 finner man at FI og Democratici var de partiene utenom de kristendemokratiske partiene som hadde de mest religiøse velgerne. Berlusconi fridde til de katolske velgerne både før og under den store stiftelseskongressen til Forza Italia i 1994 og har hatt stor appell blant tidligere DC-sympatisører (Koff & Koff 2000:43-49). Lega Nord har også blitt betraktet som et parti som har tiltrukket seg katolske velgere i etterkant av korrupsjonsskandalen, men i tabell 8.2 plasserer partiet seg midt på rangeringen og i nedre del i 1990. Romano Prodis parti Democratici ble lansert som et liberalt sentrumparti, men hadde sterke kristendemokratiske element i seg. Dette kan være med på å forklare Democraticis appell hos de katolske velgerne.

Oppsummert får *hypotese 2b* sterk støtte i materialet både fra 1990 og 1999 ved at de kristendemokratiske partiene har beholdt sin appell hos de religiøse velgerne, mens de ikke-religiøse velgerne foretrekker partiene på venstresiden.

Tabell 8.6 Partipreferanse og religiøs/sekulær (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).

1990	M	N	1999	M	N
DC	7,6	451	PPI	8,4	73
PSDI	6,0	18	CCD/CDU	8,0	86
PRI	5,7	37	FI	7,1	168
MSI	5,5	32	Democratici	7,0	112
Lega Nord	5,3	75	AN/FT	6,5	194
PLI	5,1	20	Verdi	6,0	32
PSI	4,9	151	Lega Nord	4,7	25
Verdi	4,8	165	Radicali	4,6	19
PCI	3,7	218	DS	4,4	229
Radicali	3,5	16	PdCI/PRC	4,1	98
DP	3,3	14	Andre	6,2	44
Andre	4,9	36	-	-	-
Total	5,7	1 233	Total	6,1	1 080

8.3.3 Partipreferanse og økonomisk høyre/venstre

Ifølge *hypotese 3b* forventes det at velgere med økonomiske høyreverdier vil stemme på de ikke-sosialistiske partiene, mens velgere med økonomiske venstreverdier vil foretrekke de tradisjonelle venstrepartiene.

Tabell 8.7 viser at *hypotese 3b* får tilnærmet full støtte i data fra 1990. Partiene med de ”rødeste” velgerne var de kommunistiske partiene PCI og PD. Blant velgere med høyreorienterte økonomiske verdier, appellerte partiene i den sekulære, borgerlige tradisjonen PLI og PRI, i tillegg til de høyreradikale partiene Lega Nord og MSI.

Også i data fra 1999 er kommunistpartiet PdCI/PRC og DS (tidligere PCI) partiene med de mest økonomisk venstreorienterte velgerne. Blant de høyreorienterte velgerne appellerte derimot FI, AN/FT og Lega Nord som er i tråd med *hypotese 3b*.

Det fins imidlertid avvik fra hypotesen i 1999. For det første befinner det kristendemokratiske partiet PPI seg blant de tre partiene med mest venstreorienterte

velgerne, og for det andre er Radicali partiet med de mest høyreorienterte velgerne ifølge tabell 8.3. For Radicali kan plasseringen skyldes tilfeldigheter ved utvalget pga et lavt antall respondenter (19). For PPI derimot, er antall respondenter tilstrekkelig til å kunne indikere en viss venstreorientering. Dette indikeres også gjennom at partiets elektorats gjennomsnittskåre på dimensjonen ligger over utvalgets gjennomsnittskåre (i venstreorientert retning). PPIs plassering kan likevel forklares gjennom at splittelsen i DC hadde grunnlag i nettopp høyre-venstredimensjonen.

Hypotese 3b får dermed sterk støtte i materialet fra 1990 og i 1999, og det kan se ut til at ”New Politics”-partiene både på høyre og venstre kant plasserer seg sammen med de tradisjonelle partiene langs den økonomiske høyre-venstredimensjonen (med unntak av Radicali i 1999).

Tabell 8.7 Partipreferanse og økonomisk høyre/venstre (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).

1990	M	N	1999	M	N
PCI	5,5	218	PdCI/PRC	5,7	98
DP	5,2	14	DS	5,4	229
Radicali	5,0	16	PPI	4,9	73
Verdi	4,7	165	Democratici	4,6	112
DC	4,6	451	CCD/CDU	4,5	86
PSI	4,6	151	Verdi	4,2	32
PSDI	4,5	18	Lega Nord	4,2	25
PRI	4,0	37	AN/FT	4,1	194
MSI	3,9	32	FI	4,0	168
Lega Nord	3,7	75	Radicali	3,9	19
PLI	3,1	20	Andre	4,6	44
Andre	4,5	36	-	-	-
Total	4,7	1233	Total	4,7	1 080

8.3.4 Partipreferanse og vekst/vern

Ifølge *hypotese 4b* kan man forvente at de nye venstrepartiene og grønne partier har støtte blant velgere med grønne verdier, mens de tradisjonelle partiene på både venstre-og høyresiden, har støtte blant velgere med vekstorienterte verdier.

Tabell 8.8 indikerer tydelig at Verdi har de mest vernorienterte velgerne i både 1990 og i 1999, og i 1999 er de tre nye venstrepartiene (Verdi, Radicali og Democratici)

blant de fire partiene med det ”grønneste” elektoratet. I 1990 er derimot Radicali partiet med de mest vekstorienterte velgerne, noe som er i strid med hypotesen. Dette kan likevel skyldes lavt antall respondenter for partiet i undersøkelsen (19).

I 1990 finner man de tradisjonelle høyrepartiene PLI og PRI var blant de tre partiene med vernerorienterte velgere. Både PLI og PRI, i tillegg til MSI har velgere med gjennomsnittsskåre over gjennomsnittet i utvalget (vernorientering). De tradisjonelle venstrepartiene PSDI og PCI derimot, har velgere med gjennomsnittsskåre lavere enn utvalget som helhet (vekstorientering). I 1999 finner man klare tegn til at de høyreorienterte partiene har de mest vekstorienterte velgerne (AN/FT og FI), selv om Lega Nord²⁴ representerer et unntak.

Samlet sett får *hypotese 4b* dermed bare delvis støtte i datamaterialet fra 1990, mens det velgermessige mønsteret er litt synligere i 1999. Det er tydelig at det grønne partiet Verdi har de ”grønneste” velgerne i både 1990 og i 1999, mens for de vekstorienterte velgerne er partipreferanse ikke like tydelig. Det kan se ut til at de kristendemokratiske partiene har noe appell til de vekstorienterte velgerne på begge tidspunkt, mens de tradisjonelle partiene tenderer til å plassere seg langs hele dimensjon på begge tidspunkt.

²⁴ Plasseringen til Lega Nord i 1999 kan skyldes tilfeldigheter pga lavt antall respondenter (25). Resultatet fra 1990 kan derfor oppfattes som sikrere statistisk sett (75), i tillegg til at det i større grad er i overensstemmelse med gjeldende teori.

Tabell 8.8 Partipreferanse og vekst/vern (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).

1990	M	N	1999	M	N
Verdi	5,7	165	Verdi	5,9	32
PLI	5,6	20	Lega Nord	5,1	25
PRI	5,5	37	Radicali	5,0	19
MSI	5,4	32	Democratici	4,9	112
DP	5,1	14	DS	4,6	229
PSI	5,0	151	CCD/CDU	4,4	86
PSDI	4,8	18	PdCI/PRC	4,4	98
PCI	4,7	218	FI	4,3	168
DC	4,6	451	PPI	4,3	73
Lega Nord	4,5	75	AN/FT	3,8	194
Radicali	3,9	16	Andre	4,0	44
Andre	4,7	36	-	-	-
Total	4,9	1 233	Total	4,4	1 080

8.3.5 Partipreferanse og frihetlig/autoritær

Hypotese 5b predikerer at de nye venstrepartiene og grønne partier vil tiltrekke seg velgere med frihetlige verdier, mens de nye høyre-radikale partiene vil ha et elektorat med autoritære verdier.

Ifølge tabell 8.9 får *hypotese 5b* bred støtte i data både fra 1990 og 1999. I 1990 plasseres DP, Radicali og Verdi ytterst på den frihetlige enden av skalaen, mens MSI og Lega Nord plasseres ytterst på den autoritære enden av skalaen. Det samme mønsteret finner man for de nye venstrepartiene i 1999 med Radicali, PdCI/PRC og Verdi blant partiene med frihetlige velgere. For de høyre-radikale partiene i 1999 derimot, er mønsteret ikke like tydelig som i 1990. Både Lega Nord og AN/FT plasserer seg midt på tabellen, men har likevel gjennomsnitt som ligger under utvalgets gjennomsnitt (autoritær orientering).

Ifølge resultatene fra analysen får *hypotese 5b* dermed sterk støtte i materialet både fra 1990. I 1999 derimot, er oppslutningen om de høyre-radikale partiene for de autoritære velgerne ikke like synlig i datamaterialet. På begge analysetidspunkt kan det se ut til at det er de kristendemokratiske partiene som har velgergrupper med autoritære verdier, snarere enn de nye høyre-radikale partiene.

Tabell 8.9. Partipreferanse og frihetlig/autoritær (verdier) i 1990 og 1999 (gjennomsnitt).

1990	M	N	1999	M	N
DP	5,8	14	Radicali	4,8	19
Radicali	5,0	16	PdCI/PRC	4,6	98
Verdi	4,7	165	Verdi	4,6	32
PLI	4,4	20	DS	4,5	229
PSDI	4,2	18	Lega Nord	3,5	25
PRI	4,0	37	Democratici	3,5	112
PCI	3,9	218	AN/FT	3,4	194
PSI	3,9	151	FI	3,3	168
Lega Nord	3,7	75	CCD/CDU	3,0	86
MSI	3,3	32	PPI	2,9	73
DC	2,9	451	Andre	3,1	44
Andre	4,2	36	-	-	-
Total	3,7	1 233	Total	3,7	1 080

8.4 Konklusjon: verdidimensjoner og partivalg

Andre analysedel har sett nærmere på effekten av ”Old Politics” og ”New Politics” på partivalg, og undersøkt forskjellene mellom partienes elektorat med hensyn til de fire verdidimensjonene.

Som tabell 8.5 indikerte har forklaringskraften til alle de fire verdidimensjonene holdt seg relativt stabilt fra 1990 til 1999, og det fins derfor ikke støtte i data til å hevde at ”New Politics” har fått økt betydning på bekostning av ”Old Politics” (hypotese 1b). Analysen indikerer derimot at verdidimensjonen religiøs/sekulær har mest betydning for italieneres partivalg på begge tidspunkt, selv om dimensjonen svekker seg noe fra 1990 til 1999.

Forventningene som ble skissert om velgernes plassering langs dimensjonene får delvis støtte i materialet. Hypotese 2b og 3b får full støtte i materialet både fra 1990 og 1999. Førstnevnte skisserte skillet mellom velgere med religiøse verdier mot velgere med sekulære verdier, mens sistnevnte predikerte forskjellen mellom velgere med økonomiske høyreverdier og økonomiske venstreverdier.

Hypotese 4b fins det bare delvis støtte for i data. Velgere med vernorienterte verdier foretrekker det grønne partiet Verdi på begge analysetidspunkt. Det fins derimot ikke sterke indikasjoner på at de tradisjonelle partiene (høyre og venstre) har de mest vekstorienterte elektoratet, slik deler av hypotesen skisserer.

Hypotese 5b (frihetlig/autoritær) får støtte i undersøkelsen fra 1990 og delvis støtte i 1999. Data indikerer en tydelige frihetlig orientering blant de nye venstrepartienes og de grønne partienes velgere. Velgere med autoritære verdier derimot, ser ut til å foretrekke de kristendemokratiske partiene fremfor de høyre-radikale partiene.

9. Multivariat analyse

I de to foregående kapitlene har jeg undersøkt effekten av henholdsvis sosial struktur og verdidimensjoner på partivalg. Forklaringsfaktorene i samfunnsvitenskaplig analyse opererer derimot sjelden i et vakuum, uten noen form for gjensidig påvirkning. Under den multivariate analysen skal jeg derfor undersøke nærmere hvor mye den totale modellen, de strukturelle variablene og verdidimensjonene samlet sett, kan forklare hvilket parti italienske velgere prefererer.

Jeg vil også se nærmere på forholdet mellom "Old Politics" og "New Politics". Tabell 9.2 rapporterer derfor hvor mye forklaringskraft de ulike verdidimensjonene forankret i "Old Politics" og "New Politics" tilfører av forklaringskraft på begge tidspunkt i analysen, og om styrkeforholdet har endret seg over tid.

9.1 Logistisk regresjon: Sosial struktur, verdier og partivalg

I tabell 9.1 oppgis Nagelkerke Pseudo R^2 for sosial struktur, verdidimensjonene og hele modellens effekt totalt på begge tidspunkt. I tillegg oppgis hvor mye verdidimensjonene tilfører modellen i forklaringskraft.

Tabell 9.1 Logistiske regresjon: strukturelle variabler, verdidimensjoner og partivalg i 1990 og 1999 (Nagelkerke Pseudo R^2)

	Sosial Struktur	Verdier	Modellen totalt	Tilført effekt: verdier
Nagelkerke 1990	0,400	0,311	0,523	0,123
Nagelkerke 1999	0,293	0,305	0,470	0,177

Ut fra resultatene kan vi se at sosial struktur har fått betydelig mindre forklaringskraft for partivalg i perioden fra 1990 til 1999. Dette kan fastslås ved å observere endringene i Nagelkerke Pseudo R^2 fra 1990 til 1999 (fra 0,400 til 0,293). Verdier ser derimot ut til å ha en relativt stabil påvirkning på partivalg i både 1990 og i 1999 (0,311 i 1990 mot 0,305 i 1999). Verdiers tilførte effekt til modellen har derimot økt fra 0,123 til 0,177 fra første til andre tidspunkt i analysen, mens for modellen totalt

sett (sosial struktur og verdier) har forklaringskraften blitt noe redusert fra 1990 til 1999.

Jeg ønsker også å undersøke hvor mye verdidimensjonene forankret i "Old Politics" og "New Politics" tilfører av forklaringskraft i 1990 og 1999, og hvilke endringer i styrkeforholdet som har skjedd over tid.

Tabell 9.2 Logistisk regresjon: Tilført effekt av "Old Politics" og "New Politics" i 1990 og 1999 (Nagelkerke Pseudo R²).

	1990	1999	Endring i tilført effekt av "Old Politics" og "New Politics" fra 1990 til 1999
"Old politics"	0,087	0,135	0,048
"New politics"	0,048	0,065	0,017

Kommentar til tabell 9.2: Resultatene er fremkommet ved å se på hva "Old Politics" og "New Politics" forklarer i tillegg til sosial struktur. Utrekningene finnes i Appendix.

Tabell 9.2 viser at verdidimensjonene forankret i både "Old Politics" og "New Politics" får økt forklaringskraft fra 1990 til 1999. "Old Politics" øker mest i absolutte termer, med endring på 0,048, mens "New Politics" øker med 0,017.

"Old Politics" øker også mest relativt til unik forklaringskraft i 1990. Forklaringskraften til "Old Politics" øker med 55% fra 1990 til 1999, sammenlignet med 35% for "New Politics"²⁵.

²⁵ "Old Politics": $0,048/0,087 = 0,55$, som tilsvarer 55%. "New Politics": $0,017/0,048 = 0,35$, som tilsvarer 35%.

10. Oppsummering og kommentarer

Hensikten med denne oppgaven har vært å identifisere endringer i de politiske konfliktlinjenes innflytelse fra Italias ”første” til ”andre” republikk. I den forbindelse har jeg sett på effekten av strukturelle og verdibaserte konfliktlinjer på variabelen partivalg. I tillegg undersøkte jeg i hvilken grad verdidimensjoner har fått økt betydning i forhold til strukturelle forklaringsfaktorer. I analysen har jeg operert med verdidimensjoner som er forankret i henholdsvis ”Old Politics” og ”New Politics”, og formålet har vært å kunne identifisere en forskyvning av forklaringskraft fra førstnevnte til sistnevnte.

10.1 Hovedfunn fra analysen av strukturelle variabler og partivalg

Tiårsperioden mellom 1900 og 1999 representerer en dramatisk og gjennomgripende epoke i italiensk politikk. Korrupsjonsskandalene som ble rullet opp involverte blant annet to av de mektigste partiene i hele etterkrigstiden, det kristendemokratiske partiet DC og sosialistpartiet PSI. Den offentlige skittentøyvasken resulterte i at en rekke partier ble oppløst eller reformerte seg selv, mens nye aktører så muligheten til å skape seg en framtid i de politiske ruinene. Ut fra resultatene som har fremkommet kan det være grunn til å tro at overgangen fra Italias ”første” til ”andre” republikk har innvirket på de politiske konfliktlinjenes relevans i Italia.

I første del av analysen så jeg på sammenhengen mellom de fire strukturelle konfliktlinjene som Lipset og Rokkan (1967) opererte med, og den avhengige variabelen partivalg. I tillegg inkluderte jeg variablene utdanning og inntekt i analysen.inntektsvariabelen supplerte variabelen sosial klasse i å måle arbeidsmarkedskonflikten, mens utdanningsvariabelen var ment å måle ”New Politics”, og sosial klasse snudd ”opp ned”.

Ifølge resultatene kan det se ut til at det har vært en nedgang i forklaringskraft over tid for alle variablene, med unntak av variabelen by-land. Sentrum/periferi, den

religiøse konfliktlinjen og arbeidsmarkedskonflikten får alle redusert betydning fra 1990 til 1999. Også variablene utdanning og inntekt får redusert forklaringskraft, og inntekt ser ut til å ha svekket seg mest. Varemarkedskonflikten (by-land) ser dermed ut til å være den eneste strukturelle konfliktlinjen som har fått (noe) økt betydning i tiårsperioden fra 1990 til 1999.

Ut fra 1990-materialet kan det se ut til at den religiøse konfliktlinjen og inntektsvariabelen hadde størst effekt på partivalg, mens varemarkedskonflikten hadde lavest effekt. Som følge av endringene over tid var det i 1999 varemarkedskonflikten (by/land) og den religiøse konfliktlinjen som hadde størst betydning for partivalg, mens arbeidsmarkedskonflikten hadde lavest forklaringskraft.

10.2 Hovedfunn fra analysen av verdiorienteringer og partivalg

I andre del av analysen undersøkte jeg nærmere effekten av fire verdiorienteringer på partivalg. "New Politics"-dimensjonene var utledet på grunnlag av bidragene til Inglehart og Flangan under punkt 4.2, mens "Old Politics"-dimensjonene representerte verdimeslige ekvivalenter til de tradisjonelle konfliktstrukturene. Basert på tidligere forskningsresultater fra vesteuropeiske land hadde jeg en forventning om at "New Politics" hadde fått økt betydning på bekostning av "Old Politics".

Empirien viste derimot at effekten på partivalg for alle de fire verdiorienteringene hadde endret seg relativt lite over tid. Korrelasjonene for flere av dimensjonene var derimot svært sterke i både 1990 og i 1999. Ifølge resultatene hadde verdidimensjonen religiøs/sekulær svært sterk påvirkning på partivalg i både 1990 og 1999. Også dimensjonene frihetlig/autoritær og økonomisk høyre/venstre utøvde sterk effekt på partivalg på begge tidspunkt. Den grønne dimensjonen vekst/vern derimot, viste relativt lave korrelasjoner sammenlignet med de andre dimensjonene.

10.3 Hovedfunn fra multivariat analyse

For å kunne besvare tilstrekkelig godt på om "New Politics" har fått økt betydning i forhold til "Old Politics" fra 1990 til 1999, foretok jeg en multivariat analyse der de strukturelle konfliktlinjene og verdidimensjonene inngikk. Resultatene viste at både verdidimensjonene forankret i "Old Politics" og "New Politics" fikk økt betydning fra 1990 til 1999. I strid med forventningen derimot, viste det seg at "Old Politics" økte mest i betydning, i både absolutte og relative termer.

Resultatene indikerte også at effekten av hele den analytiske modellen (samlet effekt av sosial struktur og verdier), ble redusert fra 1990 til 1999. I samme tidsrom fikk sosial struktur tydelig redusert betydning for partivalg, i samsvar med resultatene fra den bivariate analysen. Verdier viste seg å ha relativt stabil påvirkning over tid, mens verdiers tilførte forklaringskraft til den analytiske modellen økte noe fra 1990 til 1999.

10.4 Velgermessige mønstre i forhold til sosial struktur og verdidimensjoner

Underveis i analysen har jeg forsøkt å skissere noen forventninger om hvordan de ulike partienes velgergrupper vil plassere seg langs de ulike konfliktdimensjonene. Forventningene har vært utledet på grunnlag av partienes historie, eksisterende teori og tidligere forskningsresultater. Analysen fra 1990 og 1999 viste tydelige tegn til at velgergrupper med samme verdi på en av de strukturelle eller verdibaserte variablene, tenderte til å slutte opp om de samme partiene, eller partigruppene.

Resultatene fra første delanalyse indikerte at selvstendig næringsdrivende i primærsektor og religiøse velgere foretrekker de kristendemokratiske partiene, mens velgere uten tilhørighet til et kirkesamfunn foretrekker de tradisjonelle venstrepartiene. I tillegg viste resultatene at velgere bosatt i tynt befolkede områder foretrekker de kristendemokratiske partiene, mens velgere bosatt i by ofte stemmer på de tradisjonelle venstrepartiene. Det er også grunnlag for å hevde, ut fra fordelingen på klassevariabelen og inntekstvariabelen, at den nye tjenesteklassen har en tendens

til å foretrekke de nye venstrepartiene, mens den (nye) arbeiderklassen stemmer på de høyre-radikale partiene. Hvis man i tillegg forutsetter at tjenesteklassen har høy utdanning, støtter funnene også fra utdanningsvariabelen en venstreorientering blant den nye middelklassen.

Ifølge analysen av de fire verdidimensjonene er det tydelig tegn til at velgere med religiøse verdier foretrekker de kristendemokratiske partiene, mens velgere med sekulære verdier stemmer på venstrepartiene. Skillet mellom velgere med økonomiske høyre- og venstreverdier er også synlig på begge analysetidspunkt. Fordelingen av velgere langs dimensjonene vekst/vern og frihetlig/autoritær samsvarte derimot ikke like godt med hypotesene. Det er tydelig at velgere med vernorienterte verdier prefererer det grønne partiet Verdi, og at velgere med frihetlige verdier stemmer på enten Verdi eller de nye venstrepartiene. For de vekstorienterte velgerne, og velgere med autoritære verdier var mønsteret som trådte frem derimot ikke i tråd med hypotesene. Det var ingen utpreget tendens til at vekstorienterte velgere stemmer på de tradisjonelle partiene (høyre- eller venstrepartier), og heller ingen høyre-radikal orientering blant velgerne med autoritære verdier.

10.5 Konkluderende bemerkninger

De kvantitative operasjonene som er gjennomført i denne oppgaven har generert en rekke analytiske funn. Disse kan gi oss en indikasjon på i hvilken grad de politiske konfliktlinjene i Italia er i endring eller ikke. Det har dessverre ikke vært mulig å kommentere alle tendenser like inngående, men for den interesserte leser så kan tabellene også tale for seg selv.

Hovedfunnene i oppgaven tyder på at de strukturelle konfliktlinjene har fått redusert betydning i Italia fra 1990 til 1999. Ifølge tidligere forskningsfunn har prosessen med ”dealignment” kommet sent i gang i Italia i forhold til i andre vesteuropeiske land. Resultatene som har kommet frem i denne analysen indikerer derimot at prosessen for alvor har skutt fart på 1990-tallet. Effektendringene er også godt synlige selv over den relativt korte tidsperioden som denne oppgaven behandler. Dette kan tolkes som

at "dealignment"-prosessen kan ha blitt forsterket gjennom "Tangentopoli"-prosessene og endringene i partisystemet ved overgangen fra "første" til "andre" republikk.

I hvilken grad Italia er vitne til "realignment", og oppblomstring av nye, verdibaserte konfliktlinjer er derimot ikke like synlig i resultatene. Den bivariate analysen rapporterer stabile, men sterke korrelasjoner mellom (noen av) verdidimensjonene og partivalg over tid. Den multivariate analysen derimot, indikerer at verdier tilfører mer forklaringskraft i 1999 enn i 1990, men at økningen ikke er veldig betydelig. Det kan dermed tenkes at verdiers økte påvirkning på partivalg, slik Inglehart og Flanagan skisserte, har inntrådt i Italia i en periode som ikke dekkes i min analyse (før 1990). Ut fra mine data kan det i den forbindelse se ut til at effekten av verdidimensjonene har stabilisert seg i løpet av 1990-tallet.

Velgeroppslutningen om de ulike partiene indikerer at verdier er med på å strukturere italienske velgeres partipreferanser. Det er derimot ikke grunnlag for å hevde at "New Politics" har fått økt betydning på bekostning av "Old Politics". Verdidimensjonene med bakgrunn i "Old Politics" ser derimot ut til å ha økt mest i forklaringskraft fra 1990 til 1999, både i absolutte og relative termer.

At "Old Politics" øker i betydning fra 1990 til 1999 indikerer at de historiske konfliktene mellom religiøs og sekulær befolkning, i tillegg til den økonomiske høyre/venstredimensjonen fortsatt står sentralt i italienske velgeres bevissthet. Velgerfordelingen langs Flangans verdidimensjon frihetlig/autoritær gir i tillegg en pekepinn på at også denne dimensjonen fanger opp deler av konflikten mellom de religiøse og sekulære segment. Autoritære verdier ser ut til å gå sammen med preferanse for de kristendemokratiske partiene i Italia, og ikke de høyre-radikale "New Politics"-partiene, slik Flangan forventet. Dimensjonen frihetlig/autoritær ser dermed ut til å tappe skillet mellom de tradisjonelle, kristendemokratiske velgerne, og en (ny) sekulær del av befolkningen. Velgere med frihetlige verdier ser derimot ut til å agere i overensstemmelse med teori. Resultatene viste at disse tenderer til å stemme på de nye venstrepartiene eller det grønne partiet Verdi, og signaliserer dermed endringsvillighet og åpenhet. Både verdidimensjonen religiøs/sekulær og

frihetlig/autoritær rapporterte sterk påvirkningskraft på partivalg under den bivariate analysen. Det kan dermed se ut til at religiøse, tradisjonsorienterte og pietistiske velgere står mot mer sekulære, frihetlige og endringsorienterte velgere i Italia, og at grupperingene har svært ulike partipreferanser.

Dogan (1967) fremhevet innledningsvis at fysisk nærhet til himmelen var en av de sterkeste indikatorene på partivalg i Italia. Ut fra resultatene i denne oppgaven derimot, ser det ut til at de italienske velgerne på 1990-tallet stemmer på partier som i stor grad reflekterer deres egen strukturelle tilhørighet eller verdisyn. Tendensen i Italia på 1990-tallet går dermed, ifølge funnene, i retning av at verdisyn blir en stadig mer betydningsfull indikator for partivalg.

11. Kildeliste

- Agresti, Alan (1996). *Introduction to categorical data analysis*. New York: John Wiley and Sons.
- Barnes, Samuel H. (1984). "Secular Trends and Partisan Realignment in Italy", kap. 7 i Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (red.), *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Bogaards, Matthijs (2005). "The Italian First Republic: Degenerated Consociationalism in a Polarised Party System", *West European Politics* 28:503-520.
- Bull, Martin J. (2004). "Parliamentary Democracy in Italy", *Parliamentary Affairs* 57 (3): 550-567.
- Bull, Martin J. & James L. Newell (2005). *Italian Politics. Adjustment under Duress*. Cambridge: Polity Press.
- Christophersen, Knut-Andreas (2004). *Databehandling og statistisk analyse med SPSS*. Oslo: Unipub forlag.
- Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (1984a). "Electoral Change in Advanced Industrial Democracies", kap. 1 i Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (red.), *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (1984b). "Political Forces and Partisan Change", kap. 15 i Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (red.), *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Daniels, Philip (1999). "Italy: Rupture and Regeneration?", kap. 5 i Broughton, David & Mark Donovan (red.), *Changing Party Systems in Western Europe*. London: Pinter.
- Dogan, Mattei (1967). "Political Cleavage and Social Stratification in France and Italy", kap. 4 i Lipset, Seymour M. & Stein Rokkan (red.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
- Erikson, Robert & John H. Goldthorpe (1992). *The Constant Flux. A study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.

- Franklin, Mark. N (1992). "The Decline of Cleavage Politics", kap.19 i Franklin, Mark. N, Mackie, Thomas & Henry Valen (red.), *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Franklin, Mark, Mackie, Tom & Henry Valen (1992). "Introduction – the central research question", kap. 1 i Franklin, Mark. N, Mackie, Thomas & Henry Valen (red.), *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flanagan, Scott C. (1982a). "Changing Values in Advanced Industrial Societies. Inglehart's Silent Revolution from the Perspective of Japanese Findings", *Comparative Political Studies* 14(4): 403-444.
- Flanagan, Scott C. (1982b). "Measuring Value Change in Advanced Industrial Societies. A Rejoinder to Inglehart", *Comparative Political Studies* 15(1): 99-128.
- Flanagan, Scott C. (1987). "Value Changes in Industrial Societies", *American Political Science Review* 81:1303-1319.
- Ginsborg, Paul (2003). *Italy and Its Discontents*. London: Penguin Books.
- Hanning, James (1984). "Twenty Years of Polarized Pluralism – Giovanni Sartori, Teoria dei partiti e caso Italiano, Milan, Sugar Co. Edizioni, 1983", *European Journal of Political Research* 12:433-443.
- Hellevik, Ottar (2002a). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hellevik, Ottar (2002b). "Forskning på verdier. Eksempler fra kvantitativ samfunnsforskning", i Johannessen, Kai Ingolf & Ulla Schmidt (red.), *Verdier – flerfaglige perspektiver*. Oslo: Tapir akademiske forlag.
- Hine, David (1993). *Governing Italy*. Oxford: Clarendon Press.
- Ignazi, Piero (1998). *Il polo escluso: profilo storico del Movimento Sociale Italiano*. Bologna: Il Mulino.
- Ignazi, Piero (2005). "The Extreme Right. Legitimation and Evolution on the Italian Right Wing: Social and Ideological Repositioning of Alleanza Nazionale and the Lega Nord", *South European Society and Politics* 10:333-349.
- Inglehart, Ronald (1977). *The Silent Revolution – Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

-
- Inglehart, Ronald (1984). "The Changing Structure of Political Cleavages in Western Societies", i Dalton, R.J, Beck, P.A & S.C Flanagan (red.), *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (1990). *Cultural Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Jagodzinski, Wolfgang & Karel Dobbelaere (1995). "Secularization and Church Religiosity", kap. 4 i van Deth, Jan.W og Elinor Scarbrough (red.), *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press Inc.
- Kitscelt, Herbert (1988). "Left-Libertarian Parties: Explaining Innovation in Competitive Party Systems", *World Politics* 40: 194-234.
- Kitchelt, Herbert (1995). *The Radical Right in Western Europe*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Knutsen, Oddbjørn (1989). "Cleavage Dimensions in Ten West European Countries. A Comparative Empirical Analysis", *Comparative Political Studies* 4:495-533.
- Knutsen, Oddbjørn (1995a). "Party Choice", kap. 17 i van Deth, Jan.W og Elinor Scarbrough (red.), *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press Inc.
- Knutsen, Oddbjørn (1995b). "The Impact of Old Politics and New Politics Value Orientations on Party Choice – A Comparative Study", *Journal of Public Policy* 15:1-63.
- Knutsen, Oddbjørn (1995c). "Left-Right Materialist Value Orientations", kap. 6 i van Deth, Jan.W og Elinor Scarbrough (red.), *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press Inc.
- Knutsen, Oddbjørn (2001). "Social Class, Sector Employment, and Gender as Party Cleavages in the Scandinavian Countries: A Comparative Longitudinal Study, 1970-95", *Scandinavian Political Studies* 24 (4):311-350.
- Knutsen, Oddbjørn (2004). *Social Structure and Party Choice in Western Europe*. New York: Palgrave MacMillan.
- Knutsen, Oddbjørn (2005). "Value Orientations and Party Choice", kap. 6 i Thomassen, Jacques (red.), *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Knutsen, Oddbjørn & Elinor Scarbrough (1995). "Cleavage Politics", kap. 18 i van Deth, Jan.W og Elinor Scarbrough (red.), *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press Inc.

-
- Koff, Sondra Z. & Stephen P. Koff (2000). *Italy. From the First to the Second Republic*. London: Routledge.
- Kriesi, Hanspeter (1998). "The Transformation of Cleavage Politics. The 1997 Stein Rokkan Lecture", *European Journal of Political Research* 33:165-185.
- Lipset, Seymour M. & Stein Rokkan (1967). "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction", i Lipset, Seymour M. & Stein Rokkan (red.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
- Mackie, Tom, Manneheimer, Renato & Giacomo Sani (1992). "Italy – core analysis", kap. 12 i Franklin, Mark. N, Mackie, Thomas & Henry Valen (red.), *Electoral Change: Responses to Evolving Social and Attitudinal Structures in Western Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mannheimer, Renato & Giacomo Sani (1987). *Il mercato elettorale: Identikit dell'elettore italiano*. Bologna: Mulino.
- Müller-Rommel, Ferdinand (1982). "Ecological Parties in Western Europe", *West European Politics* 5:68-74.
- Newell, James L (2000). "Italy. The Extreme Right Comes in from the Cold", *Parliamentary Affairs* 53 (3):469-485.
- Pappalardo, Adriano (1996). "Dal Pluralismo Polarizzato al Pluralismo Moderato. Il Modello di Sartori e al Transizione Italiana", *Rivista Italiana di Scienza Politica* 26 (1):103-145.
- Parkin, F. (1968). *Middle class radicalism*. Manchester: Manchester University Press.
- Rokeach, Milton (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Rogger, Hans & E. Webber (1965). *The European right: a historical profile*. Berkeley Chifley: University of California Press.
- Rose, Richard & Derek Urwin (1969). "Social Cohesion, Political Parties and Strains in regimes", *Comparative Political Studies* 2:7-67.
- Rose, Richard & Derek Urwin (1970). "Persistence and Change in Western Party Systems Since 1945", *Political Studies* 18 (3): 287-319.
- Rose, Richard (1974). "Comparability in electoral studies", kap.1 i Rose, Richard (red.), *Electoral behaviour: a comparative handbook*. New York: The Free Press.
- Sani, Giacomo (1976). "Mass Constraints on Political Realignments: Perceptions of Anti-System Parties in Italy", *British Journal of Political Science* 6:1-31.

- Sartori, Giovanni (1966). "European Political Parties: The Case of Polarized Pluralism", i Palombara, Joseph & Myron Weiner (red.), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- Sartori, Giovanni (1973). *Correnti, frazioni e fazioni nei partiti politici italiani*. Bologna: Il Mulino.
- Sartori, Giovanni (1976). *Parties and Party Systems: a framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skog, Ole-Jørgen (2004). *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Thomassen, Jacques (2005). "Introduction", kap.1 i Thomassen, Jacques (red.), *The European Voter. A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Deth, Jan.W & Elinor Scarbrough (1995). "The Concept of Values", kap. 2 i van Deth, Jan.W og Elinor Scarbrough (red.), *The Impact of Values*. New York: Oxford University Press Inc.
- Weber, Max (1975). *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*. Tübingen: Mohr.
-

Nettressurser

- Comunisti Italiani. (2005). *Comunisti-italiani.it* <http://www.comunisti-italiani.it/frames/index.htm> (15.01.2007).
- Democratici (2007). *Wikipedia.org* http://it.wikipedia.org/wiki/I_Democratici (15.02.2007)
- Democratici di Sinistra (2007). *Dsonline.it* <http://www.dsonline.it/partito/statuto.asp> (13.01.2007).
- European Value Survey (2006). *Europeanvaluessurvey.nl* http://webapp.uvt.nl/fsw/spitsjohn.evs.frminformation?v_id=4 (11.10.2006).
- Radicali Italiani (2007). *Radicali.it*.
http://www.emmaforeurope.it/cdrom/immagini/cron_part/1955.htm (02.02.2007)
- World Value Survey (2006). *Worldvaluesurvey.com* <http://www.worldvaluessurvey.com/> (11.10.2006).

12. Appendix

12.1 Operasjonalisering: strukturelle variabler

Sosial klasse

V359, V362 (1990) og V312, V318 (1999)

(1) Hva er/var din stilling der [i det arbeidet du har/hadde]? og (2) Hva er/var hans/hennes [husholdets hovedforsørger] stilling [i det arbeidet han/hun hadde]?

Operasjonalisering av sosial klasse Basert på Erikson/Goldthorpe (1992)	Spørsmål i WVS90/EVS99 og forkortelser brukt i analysen
Selvstendige næringsdrivende (utenom primærnæring)	Arbeidsgiver med flere/færre enn 10 ansatte SelND
Selvstendig næringsdrivende i primærnæring (inkl. skog og fiske)	Bonde: arbeidsgiver, selvstendig næringsdrivende SelNDP
<i>Øvre tjenesteklasse</i>	Profesjonelle yrker: advokat, revisor, lærere m.m Øvr.Tjkl
<i>Nedre tjenesteklasse</i>	Mellomnivå, ikke manuelt arbeid: kontorarbeider, m.m Nedr.Tjkl
Rutinefunksjonærer	Lavere nivå, ikke manuelt arbeid: kontorarbeid, m.m Rut.Funk
Faglærte arbeidere <i>Arbeiderklassen</i>	Formann eller kontrollør, Faglært arbeider Fagl.Arb
Ufaglærte arbeidere <i>Arbeiderklassen</i>	Delvis faglært arbeider Ufaglært arbeider Ansatt i jordbruk Ufagl.Arb
Ikke plassert	Ansatt i forsvaret Aldri hatt en jobb

Religiøs konfesjon

V144, V143 (1990) og 102, 101 (1999)

- (1) Tilhører du et bestemt kirkesamfunn – Ja/Nei.
- (2) Hvilket kirkesamfunn tilhører du?

- Katolisisme, Jehovas vitner, Protestantisme, Jødedom, Islam, Hinduisme, Buddhismisme, Andre religioner.

Inntekt

V363 (1990) og V320 (1999)

”Her er en inntektsskala og vi ønsker å få vite hvilken kategori ditt hushold tilhører ut fra bruttoinntekt. Med bruttoinntekt mener vi samlet inntekt før eventuelle fradragposter og skatt.”

Utdanning

V363 (1990) og V320 (1999)

“Ved hvilken alder fullførte du/regner du med å fullføre din heltidsutdanning. Ikke regn med lærlingtid.”

12.2 Operasjonalisering: verdidimensjoner

Religiøs/sekulær

V166, V167, V170, V171, V172 (1990) og V115, V116, V117, V118, V119

Hvilke av disse, om noen, tror du på?

Gud, livet etter døden, helvete, himmelen, synd.

Den økonomiske høyre-venstredimensjonen

V247 (1990) og V184 (1999)

Hvilken av disse to påstandene kommer nærmest det du selv mener:

- Jeg mener at både frihet og likhet er viktig, men dersom jeg måtte bestemme meg for enten det ene eller det andre, vil jeg si at personlig frihet er viktigst, dvs. at alle kan leve i frihet og utvikles uten hindring.

- Både frihet og likhet er viktig, men dersom jeg måtte bestemme meg for enten det ene eller det andre, vil jeg si at likhet er viktigst, dvs. at ingen har det dårligere enn noen annen og at sosiale klaseskiller ikke er særlig store.

Svar: Mest enig i A, Mest enig i B, Ingen av dem, Vet ikke

V252 (1990) og V186 (1999)

- Vurderingsskala fra 1 til 10

Folk bør ta større ansvar for å klare seg selv

Det offentlige bør ta større ansvar for at alle har det de trenger

V250 (1990) og o18 (1999)

- Vurderingsskala fra 1 til 10

Det bør bli større likhet mellom folks inntekter

Personlig innsats bør belønnes høyere

V251 (1990) og o19 (1999)

- Vurderingsskala fra 1 til 10

Privat eiendomsrett til næringsliv og industri bør økes

Offentlig eiendomsrett til næringsliv og industri bør økes

Vekst/vern

V12 (1990) og V8 (1999)

- Påstand: enig/uenig

Dersom jeg er sikker på at pengene blir brukt til å forhindre miljøforurensning, vil jeg godta lavere lønn.

V13 (1990) og V9 (1999)

- Påstand: enig/uenig

For min del er det greit å øke skatten dersom den ekstra skatten blir brukt til å forhindre miljøforurensning.

V14 (1990) og V10 (1999)

- Påstand: enig/uenig

Regjeringen må kunne redusere miljøforurensningene, men uten at det skal koste meg noe.

Frihetlig/autoritær

V127 (1990) og V97 (1999)

Folk har ulike oppfatninger når det gjelder å følge instruks i arbeidet. Her er to utsagn om dette.

- I prinsippet bør man følge overordnedes instruks i arbeidet selv om man ikke er enig i instruksene.

- I prinsippet bør man følge overordnede instruksjoner i arbeidet bare når en er overbevist om at instruksene er riktige.

Svar: Mest enig i A, Mest enig i B, Avhengig av, Vet ikke

V224 (1990) og V162 (1999)

Hvilken av følgende påstander beskriver best din holdning til foreldres forpliktelser overfor sine barn?

- Det er foreldrenes plikt å gjøre sitt beste for barna sine, selv når dette går på bekostning av deres eget velbefinnende
- Foreldre har et eget liv og kan ikke forventes å ofre sitt eget velbefinnende for sine barns skyld
- Ingen av de to
- Vet ikke

V226 (1990) og V164 (1999), V227 (1990) og V165 (1999), V230 (1990) og V168), V236 (1990) og V174 (1999)

Her er en liste over egenskaper som barn kan oppmuntres til å utvikle i hjemmet. Hvilke, om noen, mener du er spesielt viktig?

- Veloppdragenhet
- Selvstendighet
- Fantasifullhet
- Lydighet

V268 (1990) og V196 (1999)

Jeg skal lese opp noen mulige endringer i vår levemåte. Kan du for hver av disse endringene si om du mener det ville være bra, dårlig eller at det ikke ville spille noen rolle for deg? (Det ble spurt om 7 ulike endringer).

- Større respekt for autoriteter.

12.3 Logistisk regresjon

	Modellens samlede forklaringskraft (sosial struktur og "Old Politics"/"New Politics") - Unik forklaringskraft for sosial klasse
Tilført effekt av "Old Politics"	1990: $0,487 - 0,400 = 0,087$ 1999: $0,428 - 0,923 = 0,065$
Tilført effekt av "New Politics"	1990: $0,448 - 0,400 = 0,048$ 1999: $0,358 - 0,293 = 0,065$